

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
344 J 26 [1]

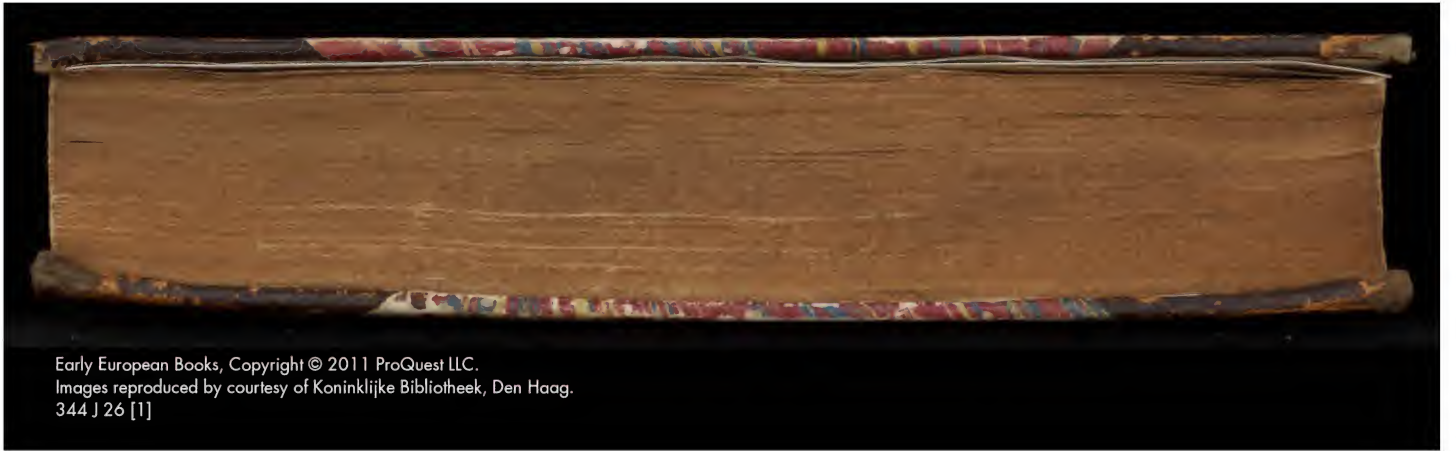

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
344 J 26 [1]

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
344 J 26 [1]

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
344 J 26 [1]

DANIELIS HEINSII P.P.

OPERUM
HISTORICORUM
COLLECTIO

Secunda.

*editio Secunda, priori editione multo emen-
datior & auctior*

accedunt quaedam hactenus inedita.

Philosophia S. Script. Interpret.

per L. Meyer

*Medicini Amstelodamensis
Spinosa Amicam*
LUGD. BATAV.

apud ISAACUM HERCULIS

1673.

PROLOGUS.

Heologos, simulatque oculos
suos conjecerint in
— hujus titulum, nomenque
Libelli,

in æquò, nec æquali erga illius Autorem
mò affectos fore, quin imo quibusdam
tem motum iri, nulli dubitamus. Eo enim
que in suis præconceptis, vel à Magistris
ceptis opinionibus securitatis, atque ob-
stinati devenere animi, ut illas omni ex-
te veritati consonas, & instar Oraculo-
rum ab omnibus habendas esse putent; ac
circo ægerrimè ferant, maximèque in-
gentur, si quis, se ab ipsis seorsim sen-
te, profiteri, vel adversus ipsos, senten-
tam illorum impugnaturus, in arenam de-
scendere audeat. Sed ea est hujus seculi
ad nos felicitas, ut parum curare liceat
horum hominum iracundiam, atque in-
ignationem, & nihil aliud, si qui animi
deco impotentis sint, ut ab illis in quem-
tam se abripi patiantur, possint, quam
suis nomen, si innotuerit apud plebeculam,
indoctum vulgus male traducere, atque
vivum reddere. Quo ab incommodo
tam ut nos fartos tectos conservaremus,
personati in scenam prodire consultum

A 2

duxi-

PROLOGUS

duximus. Et quamvis quidem hoc pasci
ipsis non omnis maledicendi occasio pra
repta sit, quin imò eo ipso anfa praebeatur,
nos convitiis Lucifugae, aut Tenebriorum
sinistrè excipiendi, quique propriâ suâ co
scientiâ teste damnatus, nomen suum pro
fiteri non ausus fuerit, quod nullum si
ipsi ex hoc scripto honorem, nullam apud
pios laudem merito ullo promittere potu
rit; Maluimus tamen leve id periculum
subire, cum sic Andabatarum more aëre
tantum ferituri, & in ignotum non nisi
irrita torturi sint tela, quam certis illorum
linguae ictibus nominis professione capere
nostrum exponere. Quod vero honorem
laudemque, ex hujus Tractatus divulga
tione in nos redundaturos, attinet; scilicet
illos volumus, ita nobiscum comparatum
esse, ut nos nec convitia tangant, nec gra
riolam captemus, utpote qui unice hoc
opere Veritati operam dedimus; unde
etiam satis superque nobis conscii sumus,
si hinc bonam famam, atque existimati
nem consequi mens fuisset, illam nos,
non apud istos, istorumque ex nutibus de
pendens vulgus, saltem apud cordatos
quibusque veritas, quamvis paradoxa
curae atque cordi est, (quos solos ve
piorum

P R O L O G U S.

prum nomine dignos censemus) indubie
tenturos fuisse. Verum non vane glo-
riæ captationem, non bonæ apud homi-
nū opinionis aucupium; sed veritatis pro-
pagationem, proximi utilitatem, & divisi-
onem dissentientis Christianismi compositio-
nem nos nobis scopum fixisse hoc in tracta-
to, tum ex toto illius contextu, tum ex
notis, quæ jamjam dicturi sumus, cuilibet
ingenuo lectori & cui nostra hæc conami-
natio sinistre interpretandi animus non est,
per se meridiana clarius patefiet.

Postquam enim, emenso studiorum A-
cademicorum stadio, tam Facultatum Su-
periorum, ut vulgò vocant, quam reliqua-
rum Philosophicarum disciplinarum cogni-
tione, quæ nostris amicorumque votis fa-
cilius, tincti, domum nos recepisse-
mus, de novo per otium ruminaturi, at-
que ad Veritatis trutinam seriò examina-
ti, tum quæ ex doctissimis Cl. nostro-
rum Præceptorum lectionibus, tum quæ
ex eruditissimis celeberrimorum Autho-
rum libris perlectis, atque monumentis
spectis, toto illius temporis decursu hau-
eramus; visum fuit, primò animum ad
Theologiam appellere, utpote reliquis
artibus multis parasangis præcellentem,

A 3

cum

PROLOGUS.

cùm & bene beatèque vivendi viam mortalibus monstret, & eos ad æternam animarum salutem, qua nihil est præstabilius optabiliusve, deducere valeat. In hac autem dum omnem ponimus operam, ac varias Religionis Christianæ Sectas, earumque pugnantes invicem sententias attendimus atque perpendimus, ac inter se conferimus atque dispescimus, haud a ter fere cum ea hodie, quam priscis temporibus cum Philosophia comparatum esse videbatur. Quemadmodum enim, quotquot olim exstiterunt Philosophi, commodissime ad duas classes referri queunt, quarum una est Dogmaticorum, qui certam indubitamque ex veris principiis haustam rerum scientiam docere, ac Discipulis suis tradere præ se ferebant; altera vero Scepticorum, qui contra, omnia in dubium revocantes nihil certo sciri posse pronuntiabant: Sed hoc seculo etiam duum similium generum reperiuntur Theologi, quorum alterum his, alterum illis respondet. Audacissima namque maxima inter eos pars, se veram evidentemque rerum Theologicarum Scientiam Literis depromptam habere notitiam, eamque alios condocere prædicant; cum contra alii, si non omnia sua, quam

pl

PROLOGUS.

prima tamen, Religionem Christianam
recernentia, tantum verisimiliter è Scri-
pturis petita atque deducta esse, ingenuè
suzantur, adeoque illa, tanquam incerta,
ambigua, meliori aliorum, saniorique sub-
stantià judicio, ac, sub correctione, ut
sunt, loquentes, quasi ab illis emendan-
do proponant. Ac quemadmodum etiam
iniquitus tota Dogmaticorum Philoso-
phorum classis non in unam coière, sed in
diversas discrepantes pugnantisque abière
sententias, ac sectas, quales fuere Pitha-
goræorum, Platoniorum, Epicureorum,
Stoicorum, Peripateticorum, &c. Simili-
ter etiam nostra hac tempestate Theologi
Dogmatici circa Christianæ Religionis ca-
usa multum inter se dissident, ac varias
contrariasque cuderunt, ac etiamnum fo-
rent opiniones, idque tanto animi æstu at-
que fervore, ut Christianus orbis in partes
quasi, atque diversas Ecclesias sit discerptus
atque distractus, illiusque incolæ animo
sentimentibus non tantum discordes, sed etiam
quidam capitales inimici facti, quales sunt
in Europa (ut de Asiaticis nihil dicam)
Pontificii, Reformati, Lutherani, Ana-
baptistæ, Sociniani, Arminiani, & id
genus alii. Ac denique ut illi, sic etiam
hi,

PROLOGUS.

hi, utrorumque quamvis quælibet se præ cæteris se ostendet atque commendat, inconcussâ veritate subnixam scientiam habere, docereque gloriatur ac polliceatur, si non omnia, quam plurima tamen præsententur, atque suis sequacibus obtrudunt dogmata, quæ firmo stabilique Veritatis fundamento superimposita vel non sunt, vel, si fortè sint, ejusmodi esse, demonstrare ac certò ostendere minimè valeant.

De Theologis id verum esse, (ut Philosophis taceam, cum ii ad instituta nostri rationem non tam pertineant) præbit cuilibet, qui nobiscum eorum demonstrandi Methodum ac rationem penitus inspicere volet. Cum enim inter illos qua de dogmate Fidei ac Morum stabilitione incidit controversia, e vestigio, ut in illis professionis homines concedet, ac Literas, infallibile Dei verbum, tanquam sacram anchoram, se conferunt atque confugiunt, ex eoque loca quam plurima sententiæ astruendæ accersunt, atque cumulant, eaque quod contendunt notare, ostendere satagunt; at fere se per ratiunculis interpretatiunculisque ac levibus, ut illas mox facillimo negotio versarius refellere queat, allata loca vel

op

PROLOGUS.

opioni firmandæ aptando, vel in alium
nesum detorquendo, cujus impetum at-
que vires rursus alius, iisdem instructus
his eadem facilitate postea eludit atque
partit: adeo ut omnes pugnent, nullus
sugnet, ac de Hoste victoriam reportet.

Cum itaque tam misere cum disciplina-
tam principe Theologia comparatum esse,
que Doctores, cultores, ac studiosos
tantas angustias redactos, tantisque in-
titudinum dubiorumque fluctibus me,
que ipsos immerfos animadverterem,
quo evolvere cœpi, annon horum ma-
tam fons posset detegi, ex iisque emer-
di affulgeret spes, ac evadendi uspiam
curreret via. In his igitur indagandis
in omnem cogitationem figo, incidit
eo felicissima illa præstantissimaque Me-
thodus, qua nobilissimus ac incompara-
s Vir Renatus Des-Cartes,

rimus inaccessum, qui per tot secula Verum
ruit è tetræ longæ caliginis umbris,
Philosophiam ab ipsis restauravit funda-
ntis, à tot tantisque, quibus scatebat,
urgavit lacunis, ac proprio nativoque
stituit nitore; nempe Præjudiciorum
oniam abdicatio serâ, & nullius rei nisi
te distincteque perceptæ assensio atque
B asser-

PROLOGUS.

assertio. Diu multumque reputavi mecum sedulo, an, quemadmodum illi in Philosophiâ sic & mihi in Thologiâ liceret, conduceretque in dubium revocare, quicquid in dubium revocari posset, idque continuo, tanquam falsum, rejicere, donec tandem ad aliquid in Theologia firmum ac stabile, quo tuto pedem figere possem, pervenirem. Hic autem dum aliquantulum subsisto, atque animum, ne piscator id scirem,

In partes rapio varias, perque omnia verum post longam satis seriamque deliberationem, nihil mihi ex istâ dubitatione periculi, nihil damni aut incommodi imminere, deprehendi; imò verò, cum ipsorum consilium advocarem Theologos, id est Scripturæ, adeoque, quæ ex ipsa hauritur, Theologiæ rectè intelligendæ atque addiscendæ maximè conducere, aliquos ex iis non infimi subsellii statuere, ac tamen non obscurè suadere repperi. In enim Zanchius Tractat. de S. Scriptura (qui est in ejus Operum Tom. 8.) quæ 12. cap. 1. Reg. 3. & Scarpius Curs. Theolog. loc. de S. Scriptura Controvers. Reg. 3. præcipiunt, *Ut ad illarum (S. Scripturæ)*

PROLOGUS.

Scripturarum) *Studium, sine ullò præju-
riò, vel è nostrò capite, vel aliorum do-
minis conceptò accedamus; sed animò can-
dalò, purò, discendiq̃ue cupidò. Præju-
rium enim maximum est profectus impedi-
entum. Ideo Christus suos à fermentò
Pharisæorum sibi cavere jussit. Quo etiam
testat Polanus, quando Theolog. Synta-
xi. lib. 1. cap. 45. quæst. 6. Inter impe-
dimenta inveniendi verum S. Scripturæ sen-
sum quinto loco enumerat Indocilitatem ob
prejudicia, quibus plurimi imbuti sunt. Et
Sivianellus Bibliothec. Sacr. Titul. de
Scriptura, cùm inter media necessaria ad
veniendum & consequendum verum ac legiti-
mum Scripturæ sensum, atque adeò ad in-
terpretandam Scripturam, requirit ani-
mum à pravis affectibus & præconceptis
opinionibus vacuum. Nec abludit Remon-
stantium Confessio, quando ait cap. 1.
tit. 14. Non doctos tantùm Lectores, sed
etiam idiotas mentem eorum, quæ ad æternam
salutem necessaria sunt, assequi posse, modò
liberò à præjudicio, vana confidentiâ, aliisque pra-
vis affectibus sese occæcari non sinant. Gra-
tissimè autem omnium Zwinglius in libel-
lo de Certitudine & Claritate Verbi Dei
(qui reperitur in ejus Operum Tom. 1.)*

PROLOGUS.

cap. 3. hunc in modum. Fateberis te sæpe numero Scripturas in hunc finem perlegisti ut verba quædam, quæ sententiæ jam antea conceptæ suffragarentur, exciperes, quibus opinionem tuam, quam mordicus retine cupis, confirmares. Hoc, hoc omnium humanarum Traditionum ulcus est, quod attingisse dolet. Quid enim hoc aliud est, quam sensum proprium Scripturæ testimonio præbere velle, alienum sensum Scripturis ingerere, & errori suo Scripturarum prætextum & patrocinium quærere; ut nimirum Scripturæ locos, repugnantes licet, & invito in tuam sententiam pertrahas, & eos id, quod jam ante tibi persuasum est, loqui cogas præjudicia enim nostra jam lata sunt, quæ in manu gestamus, perinde ac si quis à vicinis suo armata manu panem petat, quem non det, vim sibi inferri sentiet. Quibus exemplum addit ac postea concludit. Unde nec colligi potest, quam parum conveniat volento animi nostri præjudicio Scripturas accedere. Atque huc etiam videtur pertinere illud tantopere Theologis decantatum Felarii monitum, *Sensum Scripturis non inferendum; sed è Scripturis petendum.* Tantorum itaque virorum auctoritate, que ipsius rei veritate permotus ac suffultus

manu

P R O L O G U S.

manum operi admovere volui, ac Cartesii
stigiis insistens experiri, num Theolo-
gum agendo, atque in Theologia, quic-
quid tanquam dubium ac incertum, remo-
veri potest, removendo, tandem perve-
ni possit ad aliquid in ea primum, quod
removeri nequeat, quin tota simul cor-
ruat atque removeatur, quodque reliquo-
rum omnium dogmatum Theologicorum
principium esset atque fundamentum.
Quic autem negotio dum incumbit, non
sine multumque scrutatus fueram, quin
se mox obtulerit omnium in Theologia
nunciatorum primum, nempe *Libros V.
N. Testamenti esse infallibile Dei Opt.
max. Verbum*. Siquis enim etiam hoc amo-
vere atque rejicere vellet, ille jam extra
Theologiæ limites prosiliret, & non ra-
tionibus Theologicis, hoc est, auctori-
tibus à Scriptura petitis; sed argumentis
historicis, ac aliunde allatis coercendus
atque convincendus esset; in eumque
quadraret Aristotelicum illud, *Adversus
egantem principia non esse disputandum*.
Sicut quemadmodum tota Jurisprudentia
corpori juris innititur, & sine Lege lo-
qui erubescit Jureconsultus: sic etiam
omnis Dei verbo superædificata est Theo-
logia,

PROLOGUS.

logia, & nihil, nisi inde deductum, Theologo adferendum, vel admittendum.

Hoc igitur reperto jactoque Theologia omnis fundamento, ulterius progredi libuit, atque investigare, quidnam illi proximè superstrui posset, ac deberet. Non multa nec admodum difficili animi contentione animadverti, ac reperi, illud esse infallibilem S. Scripturæ Interpretationem. Hac enim quòd caruerint Theologi, fontem exstitit atque origo unica, unde tanta inter Dogmaticos scaturivit opinionum discrepantia, & quòd nullus suam præ cæteris veram esse certò atque infallibiliter demonstrare potuerit. Hanc unicam esse horum malorum medelam, unicumque cardinem, in quo proximè post jam stabilitum fundamentum tota versatur Theologia, ex eo constat, quòd omnia ejus, tam circa fidem, quàm mores dogmata è Scripturâ & peti, & probari debeant, nec inde peti, nec probari possint, nisi illius sensus certò cognitus sit, atque perspectus. Unde etiam in suis disputationibus omnium generum, omnium ætatum, atque regionum Theologi Christiani unicè semper in id incubuerunt, omnesque sui ingenii, suæque doctrinæ nervos intenderunt.

PROLOGUS.

corut, ut Scripturam id quod ipsi, & non
quod adversarii dicunt, significatum velle
persuadeant, atque ostendant. Hæc au-
tem postquam deprehendi, extemplò ani-
mum appuli ad inquisitionem Methodi,
ut verus S. Literarum sensus erui, ac eru-
tum esse demonstrari; & aliorum falsa in-
terpretamenta detegi, ac istiusmodi esse,
ostendi queat; atque hæc omnia quidem
perpetuo atque infallibiliter; non enim super
arenam, sed petram ædificare animus erat
in Sanctæ Theologiæ Palatium, & qui-
dam ita, ut quando descendit nimbus,
non viunt flumina, & flant venti, inque no-
tum incidunt irruuntque ædificium, illud
non corruiat, non cadat, neque vacillet,
sed inconcussum ac stabile permaneat, at-
que omnes aëris injurias, inimicorumque
insultus atque impetus impavidè expectet.
atque aspernetur. Consului itaque omnis
generis, omnium locorum atque seculo-
rum Theologos, perpensi quidnam illi
de S. Literas interpretandi Methodo sta-
nt, investigavi, quamnam ipsi exposi-
tionis normam adhibeant; At nihil, quod
in animo meo plenè satisfaceret, invenire po-
ui. Unde relictis omnibus illis, quid pro-
prio Marte possem, & quousque vires pertin-

PROLOGUS.

gerent meæ, periculum facere libuit; tandem post arduam operosamque disquisitionem in hanc incidi, cui plenissime a quiesco, quam certam esse atque infalibilem nullus dubito, quamque publico Theologorum examini in præsentia exponere quodnam de ea iudicium ferent expertus, atque expectaturus.

Auctor itaque sum omnibus singulisque Lectoribus meis, ut cuncta, quæ hoc tractatulo orbi Theologico imus propositum accurate ac diligenter inspiciant atque excutiant, rigidissimo examini subiciant, ad indubitatae Veritatis trutinam appendant atque expendant, ut illam mecum agnoscant & profiteantur, si bene rem gesserero, sin secus, mecum non errent; non enim mihi

Solamen misero socios habuisse malorum

utpote cui erranti à non errantibus rectam viam monstrari unice in votis est. Unum non concinnitate vocum, non ornata compositione verborum, non flosculis pigmentis Oratorum te, Lector, in nostram sententiam pellicere, sed rem totam nude & simpliciter ob oculos ponere, atque apodicticis rationibus demonstrare v-

PROLOGUS.

Non movere, sed docere animus est. Imobrem etiam te adulatione nulla, nullis landiusculis nominibus, ut Scriptorum sine est, in hujus præfationis limine demulcere, mihi que conciliare studui. Perinde est, sisne candidus, an ater, cum & acerrimum, imo acerrimum te exoptem. Mai quippe pariter ac tibi in publicum præstitit hoc scriptum. Si enim demonstraveris Veritatem agnoscas, id totum in tuum commoret commodum; si vero repudies, tuo erit damno; si autem lapsum me fuisse reprehendas atque ostendas, id mihi erit in solamento, ac te sic atrum fuisse gaudio. Veritas namque sola atque unica est, ad quam heic collimo: Hanc si non quæras ne perlege, si quæras audacter lege, perlege, rege, ventila atque examina, ac tandem vive, vale, & siquid novisti rectius istis, candidus imperti; si non, his utere mecum.

IN THE NAME OF THE FATHER

Faint, illegible text, likely bleed-through from the reverse side of the page.

PHIL
C B
IN T
ERCE

Faint text visible in the right margin, possibly a list or index.

(I.)

PHILOSOPHIA
S. SCRIPTURÆ
INTERPRES.

EXERCITATIO PARADOXA.

C A P. I.

1. *Quæstionis dignitas.* 2. *Exercitationis
summa Capita.*

Viguit jam inde à Reformationis primordiis, Pontificios inter ac Evangelicos, gravis magnique momenti Quæstio circa jus, infallibilemque sacrosanctas Scripturas interpretandi normam. Nec quidem temerariè Cum enim Novi Veterisque Testamenti codices ab omnibus, qui Christo nomen dedêre, pro verbo, ac unico (exceptis solis Pontificiis, qui Traditiones, & Ecclesiæ placita superaddunt) tanquam canonicè habebanturque principio, ex quo non solum tum Fidei tum Morum dogmata peti debent; quæcunque circa ista emergere porro possunt difficultates, ad hoc unum Interpretationis punctum vergere, ac confluere, in eaque sola tractatorum inter Christianos dissidiorum disceptationumque versari cardinem, nemo, qui Theologiam

(2.)

giam vel à limine salutavit, ibit inficias. Atque hinc etiam luce meridianâ clarius consequitur illi, qui verum genuinumque divinarum Litterarum sensum indicare valet, ac demonstrare certaque indubitâ, soli concessum esse, de Fide & Moribusque firmum quid ac immobile statuere, aliud sentientes refutare, atque convincere. Contra, quibus hæc denegata est prærogativa, liqui super arenam ædificent, ac incassum tantum verba fundant, aut siquid fortassis huic illi mihi me pertinaci ac nimium credulo persuadeant, adeo infirmis & labantibus subnixum sit fundamentum, ut etiam levissimo diversum statuminitium conamine disjici queat, ac destrui. Qui vero, hâc interpretandi dote destituti, sibi sacrosanctos libros exponendos in manus sumpserunt Theologi, radix exstitit atque fons, ex quibus tot in Christianos discrepantes pullularunt sententiae, tot adversis pugnantibus frontibus scaturiverunt, tot profluxerunt scismata, quæ Christiano orbem à jactis illius fundamentis continuo inferunt, atque etiamnum infestant indies, adeo illius incolæ telis, quæ in Ethnicos, Judæos, Muhametanos, communes illos cælestis doctrinæ hostes, torquenda erant, mutua in pectora maxime veritatis damno abuti misere cogantur. Nec divisa laceri Christianismi membra coadunata, totque ad eundem capita sensum meliore mihi mediò redigi posse videntur, quam eodem illo quò morbus præveniri atque præcaveri poterit. Normâ scilicet, atque regula certa, minime fallaci, ad quam, tanquam ad Lydium lapidem, omnis Interpretationis veritas exigatur, explo-

(3.)

dijudicetur. Quocirca illorum minimè
contemnenda, multò minus infectanda; verum
minimis extollenda laudibus ac promovenda est
opera, qui illi reperiundæ ingenii sui intenderunt
seos, studiorumque suorum partem consecra-
verunt. Unde nec ego, quamvis novus, atque
pauca palæstra rudis athleta, me in hujus inda-
gatione aliquid temporis ac laboris impendisse
repescam, quidque istâ in re profeceram atque
exceperim Tractatulo hoc impræsentiarum Theo-
logico exponere orbi minime verebor Equidem
neque rixandi aut contradicendi libido, neque
inani cupiditas, neque gloriæ studium; sed, ut
investigandum impulit, sic ad scribendum ex-
civit solus sincerusque Veritatis amor: quam
mentem omnes, qui mente attenta, ac à præjudi-
ciorum nebulis liberâ rem sedulo examinare, pau-
casque has pagellas perlegere dignabuntur, affe-
cturos, spero atque confido.

Ut autem in iis certiori gradu, ac majori
gradu profectu versentur, ac tria hæc capita, qui-
bus totum negotium absolvam, respici, atque
trahendi velim. Primum quædam de Controver-
siâ subjecto & prædicato prælibamina, ex iisque
propria *ἀποδεικτικῶς* demonstratam sententiam
applicabit. Alterum nostræ demonstrationis ab ob-
jectionibus, quæ adversus illam fieri possent, vin-
dicias exhibebit. Ultimum discrepantium à no-
strâ sententia Opinionum refutationem, ac argu-
entorum, quibus illæ stabiliri solent, solutionem
in oculos ponet.

C A-

CAPUT II.

1. *Interpretis Homonymia.*
2. *Quid nobis significet.*
3. *Illius objectum materiale.*
4. *Quid sit vocabulum.*
5. *Quid sit oratio.*
6. *Utriusque Divisio.*
7. *Interpretis objectum formale.*

Interpretis vox, (ut à prædicato initium
ciam) à quâ interpretari, interpretatio,
interpretamentum originem ducunt, mu-
plici apud Auctores venit significatio.
Communiores sunt, quod denotet primo Eu-
qui partes dissidentes componit atque concili-
fic *interpretes* ab Asconio Commentat. in 2. Or-
Ciceron. contra Verrem dicuntur, *per quos in-*
citur pactio. Hoc sensu etiam Virgilius 4. Æneid
- *Tuque harum interpret curarum, & conscia Iuno.*
Ubi Servius, *Interpres, hoc est, Mediatrix, & c-*
ciliatrix. Nec non Cicero Orat. 5. in Verre
Qui aut sequestres, aut interpretes corrumpendi iudicii-
lent esse &c. Et quoniam tales Mediatores animi
eorum, quibus dati sunt interpretes, scrutantur
atque sciscitantur, ac illis postmodum explicat
atque aperiunt, factum est ut interpretes secundo
pro eò accipiatur, qui obscura exponit; sic V-
gilius 3. Æneid.

Trojugena interpret divum &c.

In quem locum Servius, *Interpres, vaticinator,*
mentem Deorum mortalibus publicat. Et 10. Æneid.

Homine

— Hominum Divinæque interpretas Asylas.

Uterum Servius, Deorum quos interpretatur; hominum, quibus interpretatur, & divinas indicat mentes, interpretas vocatur. Et Cicero, ad obscuritatem & ambiguitatemque orationis id specialius applicans, Cat. 14. pro A. Cluent. Legum ministri Magistratus; legum interpretes Iudices; legum denique idcirco omnes servi sumus, ut liberi esse possimus. Sic etiam de Partit. Orator. Ut ex facto cujusque Iura legis mentem interpretaretur. Et de Offic. lib. 1. Existunt etiam saepe injuria calumniâ quâdam, & nimis caudâ & malitiosâ Iuris interpretatione. Cumque tam, qui ex incognita lingua in cognitam aliquid transfert, obscuram quodammodo orationem clara reddit ac perspicuam; hinc etiam Interpretatio is dicitur, qui quid in aliam seu scripto, vivâ voce, vertit linguam. Hac hujus vocis significatione utitur Horatius in arte, quando ait,

Nec verbum verbò curabit reddere fidus

Interpres.

Cicero de Finib. Bon. & Mal. lib. 3. Nec enim exprimi verbum è verbò necesse erit, ut interpretes discreti solent, cum sit verbum, quod idem declarat magis minusve usitatum. Et de Optim. genere orator. Converti duorum eloquentissimorum nobilissimas orationes: nec converti ut interpretas, sed orationes. &c.

2. Quamvis autem hæc ultima hujus vocis significatio apud Theologos etiam obvia, atque in usu sit, quando nempe inter Pontificios, & si ab ipsis defecerunt, disceptatur de S. Scripturis in linguas vernaculas, seu vulgares interpretatione

(6.)

ratione seu translatione. Videſis Chamier. Panſtra
Catholic. Tom. 1. lib. 11. Polan. Syntagmat. Th
olog. lib. 1. cap. 39. & alios. Nobis tamen he
loci in ſecunda venit ſignificatione, hanc ab il
diftinguentibus cum eodem Polano loc. cit. ca
45. his verbis, *Sacra Scriptura interpretatio (ut
ſignificatione vocis principio admoneam) intelligitur h
capite non verſio aut translatio ex una lingua in alian
ſed oſtenſio veri ſenſus & uſus Scripturae*: Et cum Cha
miero Panſtrat. Tom. 1. lib. 15. cap. 1. §. 1. cu
ait, *Pertractatis controverſiis, qua pertinent ad ea
Scripturae S. Interpretationem, qua verba ſpectat, ſoli
que appellari translatio ſive verſio, ſequitur, ut eam pa
tem tractemus, qua pertinet ad ipſam verborum ſente
tiam*. De hac eadem etiam agit in genere V. C
Dannhawerus in ſua idea Boni Interpretis & M
litioſi Calumniatoris, ejus integrum Systema e
hibens, eamque Logicæ partem faciens, & He
meneuticam vocans: Ut & doctiſſimus ac Rev
rendus Vir Joh. Claubergius, in Academia Du
burgenſi Philoſophiæ ac Theologiæ Profeſſor,
ſua Logica Vet. & Nov. qui illam *Hermeneutica
Analyticam* appellat, ac de *vero Orationis obſcu
ſenſu investigando agere dicit*.

3. Ex quibus manifeſtum evadit, Interpre
tem, de quo nobis ſermo inſtituendus eſt, ve
ſari atque occupari in ſermone externo, ut ex
internum ſermonem eliciat, atque educat, he
eſt, vocabula conſiderare, atque ex iis confla
orationes, ut earum inveſtiget, atque eruat ſer
ſum, menti Authoris examiſſim congruentem
reſpondentem.

4. *Vocabula* autem hæc, ut habet Cicero in To
ſu

rerum nota, aut potius, ut nos putamus, *con-*
ceptum. Primo enim iis utimur, ut, quod mente
 concepimus, aliis notum faciamus; cumque con-
 ceptus nil sint, nisi rerum repræsentamina in in-
 tellctu, iisdem secundo etiam illæ res denotantur
 et designantur. Tota autem hæc denotatio
 non à Natura, sed libera hominum voluntate or-
 tu ducit. Non quidem imus inficias ab hominis
 natura promanare, adeoque homini naturale esse
 nos atque voces edere; imo loqui, hoc est,
 verba proferre: sed hos sonos, has voces hunc,
 non illum conceptum, hanc, & non illam rem
 designare, soli hominum beneplacito, atque in-
 tento acceptum referendum est. Cum enim,
 nihilquid Naturæ ambitu continetur, nec sem-
 per, nec ubique locorum præsto adsit, nullique
 in alium in alterius mentem atque animum,
 sicut in speculum, intueri à Natura conce-
 ditur; & tamen hominum eadem societate uten-
 di usus & commoda exigant, sua sibi invi-
 ce cogitata atque animi sensa communicare;
 ut fieri, pro arbitrio voces effingendo,
 et significaciones affingendo, quod natura
 præstaverat, industria compensare. Nec in solis
 vocibusque, quibus tantum præsentibus cum
 presentibus sermonem habere licitum est, sub-
 dit hæc humani ingenii sagacitas; sed ulterius
 progressa etiam absentes cum absentibus quasi
 loqui fecit, vocum videlicet sonorumque no-
 ta fabricando, literas puta, quarum multifaria
 et variabilique compositione, quodcunque voca-
 borum aures ferit, menti per oculos possit
 scriberi: Adeo ut muta hac loquela non minus,
 C quam

(8.)

quam viva voce aliis animi nostri sensa nota reddere queamus.

5. Ex vocabulis porro, tanquam ex partibus conflatur *oratio*, seu enunciatio, in qua aliquid alio dicitur & pronunciatur. Duo itaque sunt in omni oratione, aliquid nempe, quod de alio dicitur, & aliquid, de quo aliud dicitur: hoc *Subiectum*, illud vero *Predicatum* à Logicis nuncupatur; ac junguntur in affirmatione per *est*, & disjunguntur in negatione per *non est*: Ac quidem ut sine his particulis nulla subsistere queat Enunciatio, ac propterea non immerito illius *partes* vocentur.

6. Cum igitur vocabula orationem omnem componant, eaque non solum ore pronunciantur sed etiam literis pingi ac designari queant, id quoque in oratione obtinebit: Adeoque tam haec quam illa erunt in duplici differentia, nempe in viva voce prolata, aut scriptura expressa; & cum utrumque genus tam vocabulorum, quam orationum versabitur noster Interpretes, quamvis diversimode; utpote circa orationes primario, tanquam objectum proximum; circa vocabula vero secundo, tanquam objectum remotum, materiam scilicet & partes, ex quibus omnis oratio producitur, atque constat. Primum enim qui intendit interpretes est investigare orationis sensum, qui cum plerumque ex vocabulis, eam conflantibus, oriatur, adeoque ex iisdem erui debeat, non modo scopum sibi praefixum ferire poterit, sed illa etiam attente consideret, ac diligenter expedit, atque excutiat.

7. Quamvis enim vero Oratio Interpretatio ob-

(9.)

atum sit proximum atque primarium, non
id totum est, quod heic loci in ea spectari
potest. Grammatica enim, & Rhetorica, & aliæ
artes Logicæ illam etiam considerant; sed non
eodem modo atque hæc. Unde Philosophi optime
doctrina disciplinarum, earumque partium distin-
guunt in *materialia* & *formalia*. *Materiale* objectum
in multis artibus est commune, *formale* uni pecu-
liari, sic oratio & à Grammaticis tractatur, at
quatenus præceptis ac regulis artis congruit: &
à Rhetoribus, at quatenus ornata est: & à Logi-
cis at quatenus eâ conceptus exprimuntur: Hic
notandum quatenus obscura ac ejus sensus investi-
gandus, si enim omnis oratio clara ac perspicua esset,
nulla obscura, non opus esset ulla interpretatione,
nullam claram redderet, hoc est, sensum ejus
ostenderet. Cum igitur obscuritas orationem in-
terpreti nostro subjiciat, illamque ejus objectum
formale faciat, de ea nobis latior erit instituen-
dum sermo.

C A P U T I I I.

1. Quid sit orationis sensus? 2. Quid perspicuitas, quid
obscuritas? 3. Hac esse relata, non absoluta. 4. Quo-
tuplex sensus, eorumque definitiones? 5. Quotuplex
perspicuitas & obscuritas? 6. Distinctio inter ora-
tionis veritatem & verum sensum. 7. Tria in omni
oratione consideranda, quorum neglectus Theologos in
errores abduxit? 8. Quid sit obscuritas proprie dicta,
quid ambiguitas? 9. Quotuplex sit hæc obscuritas?
10. Quotuplex obscuritas unius vocabuli? 11. Quid
vocabulorum insolentia? 12. Quid Barbaries? 13. Ora-
tionis

C 2

tionis

tionis integra obscuritas ex quotuplici sit causa? 14.
 & integra periodi? 15. Nec non integri scri
 16. Quotuplex ambiguitas respectu subjecti? 17.
 & quotuplex sit Homonymia? 18. Et Homonym
 casu? 19. Et Homonymia à consilio? 20. Vocabulo
 acceptio quid & quotuplex sit? 21. Quid & quotupl
 Amphibolia? 22. Quotnam sint Orationis acceptio
 23. Quotuplex sit Ambiguitas orationi ore prolata
 pria? 24. Ut & scripto expressæ? 25. Ambiguit
 perplexitas & multitudo. 26. Ambiguitatis divis
 spectu nostri. 27. Harum Ambiguitatum inter se co
 ratio. 28. An unius orationis sit unicus sensus lite

I. **Q**uod in Vocabulis significatio, he
 Oratione est *sensus*, id scilicet, quod
 dicatur atque denotatur. Et cum quæ
 oratio, ut diximus, ex vocabulis co
 tur ac constet, ex horum significationibus e
 illius sensus constabit, atque conflabitur.

2. Hujus autem respectu oratio perspicua
 obscura dicitur. *Perspicua est cujus sensus prima s*
aut primo intuitu audienti aut legenti patet. Obscura
cujus sensus prima fronte, aut primo intuitu audien
legenti latet. Dicimus autem prima fronte, aut
intuitu, & audienti aut legenti, ut utramque or
num, tam viva voce prolatarum, quam se
expressarum, differentiam complecteremur
ma fronte ad audientem, & primo intuitu ad lege
referendo.

3. Ex his autem definitionibus manifestun
 dit, tam perspicuitatem, quam obscuritatem
 cere Auditoris, Lectorisve intellectum; adeo
 totam utriusque naturam consistere in relatio

(II.)

Id. Quod idem insuper ex eo confirmatur, quod sæpissime accidat orationem, quæ uni ob-
scura est, alteri esse perspicuam, & contra, quæ
obscura est, alteri esse obscuram; quod in
Absolutis locum habere nequit. Unde gravis est
Theologorum error, qui, non ut de Re-
bus, sed tanquam de rebus Absolutis loquuntur,
quando de S. Scripturæ perspicuitate atque ob-
scuritate disputant, illasque ad Solem ejusque lu-
mine comparatione explicant. Sic enim magnus
inter Reformatos Theologus, *Perspicuitas Scripturæ
proprietas, quæ in ipsa Scriptura est, & quam semper
videt, sive homo illuminatus, sive non illuminatus sit;
et quis non illuminatus istam perspicuitatem non videat:
Sicut modo, quo Sol in se ipse clarus est ac manet, sive
quis oculos aperiat sive claudat; sive videat, sive cæcus
sit, ista enim in homine varietas ipsum Solem nec cla-
rum nec obscurum reddere potest. Et ut nihil interest
ut verba alterius eximii inter Reformatos
(Theologi) ad Solis lucem, quis sit oculus: quia quicum-
que tandem sit: tamen Solem videre non potest, nisi
eiusdem Solis lucem, & ideo semper Sol lucidus est,
quandiu percepta ejus luce videtur, nec aliter videtur:
sic perspicua erit Scriptura, quia sive magis, sive mi-
nus acuta ingenia Scripturas ex Scripturis intelligunt;
quæcumque tandem mensura sit, gradusve intelligen-*

4. Sensus porrò unius ejusdemque orationis, ob-
scuras varias multiplicisque mox dicendas atque
emendandas, varius esse ac multiplex, multifa-
susque dispesci potest. Aptissima commodissi-
maque quod rem præsentem attinet, divisio est,
quod sit vel *simpliciter sic dictus, quem verba præ se
ferunt,*

ferunt, vel verus, quem intendit Author. Hos autem sensus in orationibus occurrere, ex eo apertum est, quod non illico is, quem vocabula sententiæ, pro communiter & vulgo sonant, præse ferunt, len sit, quem, dum interpretandæ mentis gratia vocabula exarabat aut pronunciabat, in animo habuit Author. Sic, ut uno alterove Scripturæ exemplo rem ostendam, cum legitur *brachium Dei* & *digitus Dei*; & cum Christus ait, *hoc est corpus meum*, *ego sum via veritas, & vita*; nemo nescit, quid vocabula in communi loquendi usu designent, adeoque secundum istam significationem ex sensum colligere: At illum esse verum, & ab Authore intentum, nullus sanæ mentis dixerit Theologus. Unde patet duplicem has sententias, at adeo orationem admittere sensum. Non quidem diffitemur, illos aliquando posse concurrere, ut, qui est ex Authoris mente, & qui se ex communi usu auditori lectorive offert, coincidat, quamvis adhuc aliamve explicationem ferat ratio. Nec inficias imus, illi quandoque simpliciter duntaxat atque unicum forsan, vel etiam plura quam duos inesse posse sensus. Attamen, cum duo, & eo, quo probatum est, modo differant, queant, sensuum hæc in oratione distinctio locum obtinebit.

5. Et quoniam, ut supra innuimus, orationis spectu sensus perspicua aut obscura dicitur, illa duplex est, simpliciter dictus, & verus; duplex etiam erit perspicuitas, & obscuritas, prout hunc vel illum referuntur, quarum definitio ex præcedentibus facillime compilari possunt.

6. Ex dictis autem liquet, verum, de quo non

Hic sermo est, sensum nequaquam esse confunden-
 dum cum illo vero sensu, unde oratio vera nuncu-
 tur, & non ad intellectum mentemque dicentis,
 sed ad res, quæ dicuntur, refertur. Notum est
 tribet, disciplinis Scholasticis leviter tincto,
 triplicem apud Philosophos inveniri Veritatis
 appellationem, ac, inter alias, duas esse, quæ ser-
 moni externo tribuuntur, Logicam unam, alteram
 poeticam dictam. Ab illa dependet orationis veri-
 tas, ab hac ejusdem sensus verus: ab illa oratio
 appellatur vera, ab hac sensus verus. Est namque
 orationis convenientia cum ipsis rebus, prout
 vera loquentis intellectum in natura existunt.
 Hæc vero ejusdem conformitas cum ideis atque
 conceptibus, quos in animo habuit is, qui ipsam
 in scripto, seu viva voce protulit, nulla ha-
 bet ratione, congruatne rebus ipsis, an secus.
 Eadem inter orationis veritatem ac verum
 sensum differentiam notare videtur Augusti-
 nus Confess. lib. 12. cap. 23. *Duo video dissensio-
 nis genera oboriri posse, cum aliquid à nunciis vera-
 cibus per signa enunciatur: unum, si de veritate re-
 ferri; alterum, si de ipsius, qui annunciat, voluntate
 dissensio est. Aliter enim querimus de Creatura conditio-
 nis, quid verum sit: aliter autem quid in his verbis Mo-
 ses, egregius domesticus fidei tuæ, intelligere lectorem,
 auditorumve voluerit. Nec absimilis est Chamieri
 distinctio, quam proponit Panstrat. Catholic.
 tom. 1. Lib. 15. cap. 3. §. 21. his verbis. Distin-
 gno verum sensum: dicitur enim absolute & ad se, nimi-
 rum qui nihil proponit falsi, vel impii: vel relate ad locum,
 in quo est questio; ut sit vere is sensus literalis, quem is
 sensus exigit.*

7. Tria itaque in oratione, quod ad significati-
nem, apprimè distinguenda veniunt, sensus nei-
pe simpliciter sic dictus, sensus verus, & verit.
Ac horum quidem sensuum, indèque emerge-
tium perspicuitatum, obscuritatumque distinc-
consideratio non exiguam nostræ Exercitatio-
scopo fœnerabitur lucem: cum contrà eorum i-
glectio S. Literarum interpretes, ac Theologos
errorum labyrinthos & hallucinationum Mæ-
dros abduxerit. Putarunt namque quam plura
Scripturarum loca, quando ex verbis notis si-
sum, quem primo intuitu præ se ferebant, colligere
nullo labore potuerunt, esse clara & perspicua
quidem perspicuitate veri sensus, illicò sibi persi-
dentes illum, qui sic sese sponte obtulerat, me-
S. Scriptoris congruere: cum interim huic loci
alia fuerit; atque adeò loca illa respectu veri sen-
sint obscura atque difficilia, illique sibi miserè
posuerint interpretes, non animadversa, aut per-
habita sensuum distinctione, simpliciter dicta
pro vero arripientes, nec ulterius, quod sui offi-
erat, inquirentes, an eo sensu quo oblatum loci
exponebant, etiam scripto consignarat Author.
Pontificii (ut exemplis dicta illustremus) ve-
Christi, quibus S. Cænam instituit Matth. 26. v.
26, 27, 28. *Accipite, comedite, hoc est corpus meum*
bibite ex eo omnes, hoc enim est sanguis meus novi
Testamenti &c. Clara & perspicua esse clamitan-
scriptitant, ut etiam sunt, ac inde sensum colli-
ciunt nullo negotio, quemadmodum id cuiuslibet
licet. At hic sensus est tantum simpliciter dicti
non autem verus, quemadmodum id contentum
atque ostendunt Reformati: adeoque hic loci
quicquid

(15.)

non est perspicuus respectu sensus simpliciter dicti : non autem veri , sed obscurus . Sic enim quando in Scripturis Deus dicitur *Domini & terra*. Matth. 11, 25. Luc. 10, 21. Actor. 17, 24. *Rex gentium*. Jerem. 10, 7. *Rex regum*. 1 Timoth. 6, 15. *Regnare super gentes*. Psal. 47, 9. *Creavit Filium*. Psal. 2, 7. *Dilexisse mundum*. Johan. 3, 16. &c. Vocabula sunt , quorum significatio hominem fugit , unde ex iis etiam quilibet non facile colligit harum orationum sensus , atque nisi simpliciter sic dictos . Nam hominum non constar Deum esse dominum , aut regem , aut creatorare , aut diligere , nullus qui supra vulgus loqui voluit , asseret . Quocirca veri sensus altioris erunt indaginis , eorumque respectu hæc a Deo prædicata non perspicua , sed obscura . Unde plebem Christianam , quando passim hæc vocabula prima fronte sonant , accipiunt , toto corde consistat errare cælo , & omnes , qui cum illa hac parte faciunt , S. Scripturæ Interpretes ; quibus itaque nostra sensuum , eorumque respectu perspicuitatum , obscuritatumque distinctio aptissime tenenda est , si non continuo turpissime labi , in absurdissimarum interpretationum scopulos velint impingere .

8. Duplicem igitur (ut redeamus , unde dixerimus) statuimus Obscuritatem , nimirum vel respectu sensus simpliciter dicti , quæ propriè , & simpliciter *Obscuritas* dicitur : vel veri , quæ iterum duplex est . Orationis enim vel nullus occurrit sensus , vel unus , vel plures : Si nullus simpliciter obscura est ; si unus , vel plures , perspicua quidem est , respectu sensus simpliciter dicti ; at respectu

C 5

veri

veri obscura: ambigi enim potest, utrum ille unus
 an verò illi plures etiam sint sensus veri: adeò
 obscuritas veri sensus sit, & in oratione cujus unus
 & in oratione cujus plures se offerunt sensus. Quod
 si verò unus ille oblatus sensus, etiam sit unicus
 illaque oratio nullum alium admittat, erit etiam
 verus; sin minus, quod plerumque, si non semper
 obtinet, non erit, quamvis esse possit, illicò talis
 dispiciendumque, similiter ac in oratione, cujus
 plures se obtulerunt sensus, quisnam ille sit, si unus
 aut quinam, si plures ab Authore fuerint intenti
 quod, num fieri queat, sub finem hujus capituli in-
 quiremus. Hæc autem sensuum in unâ oratione
 multitudo *Ambiguitas* vulgò nuncupatur, de qua
 cum orationem respectu veri sensus reddat obscu-
 ram, nobis post obscuritatem simpliciter dicta
 etiam arbitrandum erit.

9. Hæc autem *Obscuritas* quadruplex esse potest
 vel unius vocabuli, seu phraseos; vel totius alicujus
 orationis; vel multarum simul orationum periodo-
 comprehensarum; vel integri scripti. Fieri qui-
 pe potest: I. Ut unum aliquod vocabulum, a
 una aliqua phraseis, totum orationis sensum reddat
 ignotum. II. Ut, quamvis cujuslibet vocis signifi-
 ficatio sit perspecta, propter tamen earum compo-
 sitionem, atque constructionem oratio obscura
 evadat. III. Ut orationes, quarum quæque, si so-
 spectetur, perspicua sit atque facilis, connexæ tamen
 atque conjunctæ totam, quam componunt
 Periodum obscuram efficiant atque difficilem
 IV. Denique ut à periodis claris atque intelligibilibus,
 at confusè inter se dispositis, ac tumultuarie
 trajectis, integrum conflatur scriptum, quòd in-
 telli-

teigi nequeat. Atque harum, si non omnes, alii
 saltem perstringit Cicero lib. 3. de Orator.
 in verbis. *Isti, qui ad nos causas deferunt, ita nos ple-*
que ipsi docent, ut non desideres planius dici. Easdem
vetustatem simulac Fufius, aut Pomponius agere cœpit, non
quid dicat, nisi admodum attendi, intelligo, ita con-
est oratio, ita perturbata, nihil ut sit primum, nihil ut
fundum, tantaque insolentia, acturba verborum; ut
quo, quæ lumen adhibere rebus debet, ea obscuritatem &
obras offerat, atque ut quodammodo ipsi sibi in dicendò
prepere videantur.

IO. Obscuritas unius vocis aut phrasos est, vel
 linguæ, quâ loquimur aut scribimus, propriæ,
 vernaculæ; vel alienæ: hæc *Barbaries*, illa *In-*
gentia vocatur.

II. *Insolens* atque inusitata vox aut phrasis est,
 aut ob vetustatem non tantùm antiqua, sed
 antiquata & obsoleta est, aut præ nimiâ novitate
 in usum introducta & recepta. Confi-
 untur enim & seniò vocabula, ac intereunt,
 nemadmodum homines, & alia rursus in lucem
 protruduntur, ac in demortuorum locum succe-
 unt, secundùm illud Horatii in Arte.

*Ut silvæ foliis pronos mutantur in annos,
 Prima cadunt; ita verborum vetus interit etas,
 Et juvenum ritu florent modò nata, vigentque.
 Debemur morti nos nostraque.*

Et paulò post,

*———— Mortalia facta peribunt;
 Nedum sermonum stet honos, & gratia vivax.
 Multa renascentur, quæ jam cecidere, cadentque,
 Quæ nunc sunt in honore, vocabula, si volet usus,
 Quem penes arbitrium est, & jus, & norma loquendi.*

Qui

Qui utitur sermone tam priscò, ut non nobiscum
 sed cum nostrò atavò aut tritavò, vel adeò nove
 ut cum posteris nostris loqui videatur, quid aliud
 agit, quam ut à coætaneis non intelligatur. Illud
 etiam agnovit Quintilianus Instit. Orator. lib. 1.
 cap. 2. his verbis. *Obscuritas fit etiam verbis ab usu r
 motis: ut sit commentarios quis Pontificum, & vetustissim
 fœdera, & exoletos scrutatus authores, id ipsum petat
 eis, ut quæ inde contraxerit, non intelligantur.* Hoc ver
 Vossius. Instit. Orator. lib. 4. c. 1. sect. 8. *Novata pe
 spicuitati repugnant. Vix enim fieri potest, ut nota si
 omnibus, quæ à dicente primùm gignuntur. Eiusdem se
 monetae sunt voces novæ. Hujusmodi Augusti ten
 poribus obsoletæ voces & phrasæ apud Latinos
 fuere, mis pro mei; sam pro eam; nenum, nenu, vel ne
 pro non; topper pro cito; perbitare pro perire; bovina
 pro tergiversari; dâpatilia comissè pro comedissè op
 para; apludam edere & floccos bibere pro surfure vesci
 facem bibere, de quò disputat Agellius lib. 11. cap.
 Novæ autem favor, urbanus, reatus, muneravius, pir
 tica, & alia, de quibus vide Quintilian. lib. 8. Insti
 cap. 3. irritare, pro irritum reddere, Leg. 2. Codic. c
 Feriis. Quod contra hoc factum fuerit, omnibus mo
 irritatur; & absentare pro absentem facere. Claud.
 de raptu Proserp.*

———— Patriis præul absentaverit astris.

12. *Barbara vox & phrasis est, quæ, ex peregr
 nâ linguâ petita, in vernaculum introducitur, &
 præter consuetudinem probatorum Scriptorum
 usurpatur. Harum autem duplex est genus; ali
 enim nec usu, nec ortu sunt vernaculæ; aliæ ver
 ortu quidem, non tamen usu sunt tales. Quæ usu no
 ortu vernaculæ sunt, pro varietate linguarum, und
 oriuntur*

untur, variæ sunt, quamobrem Barbaries est vel
 Hebraismus, vel Græcismus, vel Latinismus, &c.
 Tempora vocum barbararum ac peregrinarum,
 omnis generis atque undiquaque petitarum, in La-
 tina lingua videri possunt apud Vossium Lib. de
 A. Sermon. & Glossemat. Latino-barbar. In no-
 Testamento occurrunt præter alios Latinismi
 præcipuè Hebraismi. Latinismi sunt, Ἀσάριον,
 κενύριος, κενυρία, δηνάριον, λεγάριον, λέντιον, πίτλος,
 ἰδὲ ἐργασίω, i. e. *da operam*, Luc. 12. vers. 58. &
 genus alia Hebraismi, *Amen, Emmanuel, Hosanna,*
Maranatha, Messias, Raca, Sebaoth, & istius notæ
 amplurima alia vocabula, præter quæ innume-
 rantur phrasæ & loquendi modi, ex He-
 braica lingua deducti, ut lippis & tonsoribus no-
 tum; sed qui accuratè considerandi sunt, & quo-
 rum neglectus S. Literarum interpreti imponere
 solet. Exemplum unum ex multis, & passim
 quilibet obviū ac notissimū subjungam.
 Theologi laureolam in mustaceo sibi reperisse
 videntur, cum tam anxie distinguunt has phra-
 ses, *credere Deum, credere in Deum, & credere Deo.*
Credere quippe Deum inquit est credere ali-
 quem esse Deum, eumque omniscium, omni-
 potentem, omnipræsentem, creantem, conser-
 vantem, dirigentem, justum, misericordem,
 æternum, &c. At *credere in Deum* est non solum
 credere Deum esse & quidem omnipotentem, om-
 nipræsentem, misericordem, bonum &c. sed insu-
 per totam spem & fiduciam salutis suæ in eo ponere
 atque adeò credenti esse bonum, pro credente esse
 omnipotentem, erga credentem esse misericor-
 diam, atque omnia in ipsius commodum ac salutem
 dirigere:

(20.)

dirigere: *Credere* verò Deo est ejus verbis assentiri eique fidem adhibere, quæ veritatem profitenti loquenti præstanda; Primum competere a jun omnibus hominibus, ut & ipsis Dæmonibus, e Jacob. 2.19. Secundum Fidelibus tantum; atque nefas esse credere in creaturam puram, At hoc Tertio non obtinere, hominibus enim vera profitentibus credere licet. Ità omnes ferè uno ore Cum interim *Credere Deum* nusquam mihi in Scripturâ occurrerit, & dici nequeat, nisi per Ellipsis vocula *esse* subintelligatur, vel subjungatur, ut in allato ex Jacobi Epistola loco: & *Credere in Deum* Hebraismus sit, qui tantum valet, ac apud Græcos & Latinos, *credere Deo*: unde etiam promiscuè S. Literis dicitur credere in Deum, & Deo. Videt Johan. 14:1. Rom. 10:14. 1.Petr. 1:21. & 2: Rom.4.3:17. Gal. 3.6. 2.Timot. 1:12. ut etiam credere in Christum, & Christo. Loca sunt quam plurima, videantur. Johan.2:11. & 4:39. & 5:46 & 6:35:40:47. & 8. vers.30.31:45.46. & 10:33:38:42. Ex quo penultimo cit. cap. nostra sententia luce meridiana clarius apparet, de iisdem enim utrumque dicitur: Nam postquam vers.30. dixerat Evangelista, *Hæc illò loquente, multi crederunt in eum*, continuò subjungit versu sequente 31. *Dicebat ergo Iesus iis Iudeis, qui crediderant ipsi: Si vos manseritis &c.* Quod posterius *credere ipsi*, idem esse, a prius *credere in eum* ipsi sua versione fatentur Theologi, qui jussu Præpotentium fæderati Belgii Ordinum S. Literas in vernaculum transtulerunt sermonem; vertunt enim τῶν πιστευόντων αὐτῶν qui [in] eum credebant. Denique ut ex abundante pateat *credere in Deum* esse hebraismum, ac in eadem significat

significatione in Scripturis dici *credere in creaturam* deos tantum ex Veteri Testamento afferre placet locos. Unde est Exod. 14: 31. *Timuerunt populus ipse Iehovam, credideruntque in Iehovam, & in Mosem servum eius.* Alter 2. Chronic. 20: 20. *Consistens Iosaphat dixit: Audite me Iudaei, & Habitatores Ierusalem, & credite in Iehovam Deum vestrum, & confirmabimini: firmè credite in Prophetas ejus, & prosperabimini.* Alter quidem verterunt jam jam laudati Theologi, nempe *credebant in Iehovam, & Mosi servo ejus: non credite in Iehovam Deum vestrum, & credite prophetis ejus:* Attamen in Commentario, quem primo loco apposuerunt, ubi etiam secundum allegant, (per enim est utriusque ratio) expressis confitentur, *verbis, eundem quidem esse in Hebræo loquendi modum & differentiam desumi ex natura rei.* Unde facile iuratum est, quàm egregiè suo munere functi sunt viri illi, qui sensum Scripturæ non inferri, sed ex ea derivari debere, semper clamitant & scriptitant.

13. Obscuritas orationis oritur vel ex vocabulorum ejus trajectione, vel omissione. Trajectio ista fit, quando naturalis illorum ordo perturbatur. Sic à Quintiliano cit. loc. *Mistura verborum* dicitur, ejusque exemplum adfertur hic Virgilii verbum, lib. 1. Æneid.

Saxa vocant Itali mediis quæ in fluctibus aras.

hujus naturalis ordo est, *Quæ saxa in fluctibus mediis vocant aras.* Omissio est, quando quædam orationi necessaria verba subtrahuntur, ut in illo Virgilii, lib. 1. Æneid.

Quos ego... Sed motos præstat componere fluctus.

in isto Lucan. lib. 2. Pharsal.

Tantone noverum

Proventu

Proventu scelerum quarunt, uter imperet Urbi?
 Vix tanti fuerat civilia bella moveri,
 Ut neuter.

Nec tantum in ligata sed etiam soluta oratione reperitur hæc vocum præteritio, ut in illo Plinio lib. 18. cap. 7. In Transpadana Italia scio vicensimas libras farris modios pendere, circa Clusium & senas. Pro vicensimas & senas. Nec non in illo Lucæ in Evangel. cap. 13. vers. 9. Καὶ μὴ ποιήσῃ καρπὸν. ὃ μὴ γὰρ εἰς τὸ μέλλον ἐκτίθει αὐτὴν. Erasmus vertit. Et si quidem fecerit fructum: sin minus in posterum succides ea. Beza in sua versione sic supplet; Et si quidem tulit fructum, dimittes; sin minus, &c. Simile hoc est Pauli 2. Cor. cap. 5. v. 13. Εἴτε ἡμεῖς ἐξέστημεν, θεοῦ; εἴτε ἡμεῖς σωφρονέσθωμεν. Hoc est, sive enim insanimus, Deo; sive sanus sumus, vobis. Quod Erasmus & Beza geminatione vocum insanimus, & sani sumus supplerunt. Hujus generis in Scripturis quamplurima obvia sunt.

14. Integræ Periodi obscuritas multis oritur de causis. Prima est Brevitas secundum illud Horatii in arte.

———— Brevis esse laboro,

Obscurus fio.

Quam perstringit Quintilianus loc. cit. in hunc modum. Alii brevitatibus emuli necessaria quoque orationi subtrahunt verba, & velut satis sit scire ipsos, quæcere velint, quantum ad alios pertineat, nihil putant. At ego ociosum sermonem dixerim, quem auditor ingenio non intelligit. Notavit hanc obscuritatis causam in scriptis Thucydidis Cicero in Brutum cui adjungi possunt è Latinis Tacitus, & Persius. Altera & quidem priori contraria est Periodorum Longitudo. Vnde idem Quintilianus, lo-
 ja

sæpius laudato de *obscuritate in contextu*
et continuatione sermonis loquens, ait; *Nec sit*
longus, ut eum prosequi non possit inventio: nec tra-
hente tam tardus, ut in Hyperbaton finis ejus differatur.
 huc etiam videtur pertinere illa multilo-
 quia, in quam idem eodem loco invehitur hunc
 modum. *Est etiam in quibusdam turba inanium ver-*
borum, qui dum communem loquendi morem reformi-
ant, ducti specie nitoris, circumeunt omnia copiosa lo-
quitate, quæ dicere volunt: ipsam deinde illam seriem
verbalia simili jungentes miscentesque, ultrà, quàm ullus
possit durare possit, extendunt. Tertia obscuritatis
 periodis causa est orationum, enunciationum-
 que, quibus constant, *Connexio vel nulla, vel mala.*
 Quosdam enim Scriptoribus in more positum
 adverbentias multas accumulare; at nullis vocu-
 dis quibus conjungi solent, & quæ propterea a
 Grammaticis *Conjunctiones* appellantur, nec cum
 precedentibus, nec inter se connectere. Alii verò
 quidem utuntur, sed perperam, & instituto
 verbis atque absonis. Quarta est orationum *Con-*
mixtio & commixtio, quando scilicet naturalis earum
ordo rumpitur atque perturbatur, & ὑστέρων ἀντίπρῶτον
 Illustre exemplum occurrit apud Virgilium 2.
 Æid.

incipio super his: *Iuvenes fortissima frustra*
extora, si vobis audentem extrema cupido
certa sequi: quæ sit rebus fortuna videtis.
excessere omnes adytis arisque relictis,
inhi, quibus imperium hoc steterat, succurritis urbi
incensa: moriamur, & in media arma ruamus.

Quorum versuum talem facit ordinem Servius
 D in

in hunc locum. Iuvenes fortissima pectora, fr
succurritis urbi incense; quia excessere omnes
Unde si vobis cupido certa est me sequi audentem extre
moriamur & in media arma ruamus. Quinta est
Profopopœia, aut Dialogus, quando videlicet aut un
fermonem faciens, aut plures inter se confere
non expressè, sed rectè introducuntur. Pr
exemplum est in illo Juvenalis Satyr.6.

Quadringenta tibi siquis Deus, aut similis Diis,
Et melior fatis donaret, homuncio, quantus
Ex nihilo fieres! quantus Vitronis amicus!
Da Trebio, pone ad Trebium, vis frater ab istis
Ilibus? ò nummi vobis hunc prestat honorem,
Vos estis fratres.

Posterioris in hoc ejusdem eademque Satyra.

Pone crucem servo. Meruit quo crimine servus
Supplicium? quis testis adest? quis detulit? audi,
Nulla unquam de morte hominis cunctatio longa
O demens, ita servus homo est? nil fecerit, esto,
Hoc volo, sic jubeo, sit pro ratione voluntas.

Nec non in illo Horatii lib.1. Epistol. 16. q
ita claudit.

Vir bonus & sapiens audebit dicere, Pentheu
Rector Thebarum, quid me perferre, patique
Indignum coges? Adimam bona. Nempe pecus
Lectos, argentum: tollas licet. In manicis &
Compedibus servo te sub custode tenebo.

Ipse Deus, simulatque volam, me solvet. Opinor,
Hoc sentit, moriar: mors ultima linea rerum est
Sexta denique Interpositio, quando oratio una
plures inter se connexæ interjiciuntur alii,
aliis. Hanc obscuritatis causam agnovit qu
Quintilianus loco jam toties memorato, cum
E

in interjectione, qua & oratores, & Historici frequen-
 tur, ut medio sermone aliquem inserant sensum,
 utiri solet intellectus, nisi quod interponitur, breve est.
 Virgilius illo loco, quo pullum equinum describit, cum
 et,

Nec vanos horres strepitus ----
 turibus insertis, alia figura quinto demum versu redit,

— Tum, si qua sonum procul arma dedere,
 loco nescit, micat auribus, & tremit artus :
 lectumque premens volvit sub naribus ignem.
 hæc autem Interpositio fit sine vel cum Paren-
 thos signis ; sine iis est in exemplo allato ; cum
 autem est in hoc Æneid. 3.

re age (namque omnem cursum mihi prospera dixit
 ligio, & cuncti suaserunt numine Divi
 aliam petere, & terras tentare repostas ;
 la novum, dictuque nefas Harpyia Celeno
 odigium canit, & tristes denuntiat iras,
 scenamque famem) qua prima pericula vito,
 idve sequens tantos possim superare labores.

us generis exempla apud Authores passim ob-

1. Integri alicujus Scripti obscuritatem ex nul-
 o proficisci posse videmus, quam ex confusa &
 turbata rerum quæ illo pertractantur, Disposi-
 atque ordinatione ; quando videlicet præpo-
 e summa imis permiscantur, & quæ primo me-
 & postremo collocanda erant loco, tumultua-
 ac nullo ordine inter se confunduntur. Spe-
 on hujus obscuritatis exhibent aliqui Digesto-
 seu Pandectarum Tituli.

5. Huc usque de Obscuritate, reliquum est ut
 Ambiguitate dicamus. Hæc autem in oratione

vel ex ejus partibus, vel ex totius complexu atque conjunctione existit & exoritur: illaque *Homonymia*, hæc verò *Amphibolia* nuncupatur; quam etiam idem denotet, quod *Ambiguitas*. Hoc se Fabius Institution. lib. 7. cap. 9. *Amphibolia spe sunt innumerabiles;* adeo ut *Philosophorum* quibusdam nullum videatur esse verbum: quod non plura significet: *nera admodum pauca. Aut enim vocibus accidunt singula aut conjunctis.*

17. *Homonymia* est, quando orationis pars aliqua (quæ est vel unum vocabulum, vel phrasis) plura & diversasque habet significationes. Sic vox *Taurus* apud Quintilianum, & animal, & montem, & fluvium in cælo, & nomen hominis, & radice arboris denotat. Dispersitur autem vulgo *Homonymia* à Logicis in eam, quæ à casu est, & in eam, quæ à consilio.

18. *A casu homonyma* vox dicitur, quæ fortuito & sine ratione diversa significat; idque innumere ferè modis contingere potest. Fit enim vel sine flexione vocis. *Sine inflexione* vox homonyma est sub eodem vocabulorum genere, vel diverso. *Sub eodem*, scil. *nominum* est, *Ius*, denotans quod injuriæ opponitur, & quod sorberi potest. *Malum*, pomi genus, & infortunium &c. *Sub genere Verborum*, *edere*, significans in lucem emittere, & ore manducare; *Pendere*, pondus explorare & debitum solvere; *Cernere*, videre, judicare, cribrare; &c. *Sub genere Participiorum* *Passivum* pando & patior; *succensus*, a succenseo, & succensum. *Sub genere Adverbiorum*, *Ubi*, & *Hactenus*, denotantia circumstantias loci & temporis. *Sub genere præpositionum*, *In*, denotans contra, inter, n

ad locum, & esse in loco. *Super*, pro præter;
Tela, de, & inter. Sub genere Conjunctionum,
 significans causam, & concessionem, pro quam-
 vi *Sub diverso* genere sunt, *Latro*, nomen & ver-
 ba; *Decursus*, *neglectus*, *impulsus*, *latus*, nomina & par-
 ticipia; *Penitus* Nomen & Adverbium; *Versus*, &
aversus; nomina & præpositiones; *Qui*, & *hic* pro-
 nomina & adverbia; *Certo*, *intro*, *eo*, *adeo*, *continuo*
Quia & adverbia; *Cum* adverbium, præpositio, &
 conjunctio; *Ut*, & *modo* adverbium & conjunctio-
 nis & c. Quæ ex vocis Inflexione oritur, Homonymia
 vel unius vel plurium. Illa non tam est ipsius
 significationis, quam ejusdem circumstantiæ: est
 admodum multiplex; quot enim in declina-
 tionibus casus, quot generum terminationes, quot
 conjugationibus temporum concurrunt perso-
 næ? Hæc est ipsius significationis, fitque, quan-
 tum per inflexionem plures in eandem coincidunt,
 possunt esse vel sub eodem genere vocum, vel
 in diverso, istaque inflexio vel unius duntaxat,
 simul ambarum. Exempla addimus. *Tela* est
 nominativus singularis fæmininus, & nominati-
 vus, accusativus, & vocativus pluralis neutrius
 generis a *Telum*: *Avi*, nominativus singularis,
 genitivus ac ablativus pluralis ab *avis*; *Turba* no- *Avis*
 men, & secunda imperativi à *Turbare*; *amor* & *ca-*
nonomina, & primæ præsentis indicativi Passivi,
amator & *cano*: *Is* pronomen, & secunda præsen-
 tis indicativi ab eo: *minime*, *maxime*, *plane*, vocati-
 vus, a *minimus*, *maximus*, *planus*, & adver-
 bium negandi & affirmandi: *Imo*, adverbium, & ab-
 lativus ab *imus*. *Circum* præpositio, & accu-
 sativus a *circus*; *Adversum*, & *Secundum*, præpo-
 sitiones,

siones, & neutrum genus ab adversus & secundus: *Quoque* conjunctio, & ablativus à quique *Verum* & *vero*, conjunctiones & neutrum ac ablativus à verus: *Porro* & *modo* conjunctiones & ablativi à porrum, & modus. *Eo, quo, aliquo, quocunque, hac, ea, qua*. Adverbia, & ablativi ab is, qui, aliqui quicunque, hæc, ea, & quæ; *Uti*, Adverbium, infinitivus ab utor: *Age, agite* Adverbia hortantur & secundæ personæ, singularis & pluralis imperativi ab ago: *Intra* & *sine* præpositiones, & secundæ imperativi ab intro; & sino. *Cis* præpositio, secundæ præsentis indicativi à cio. *Fili* genitivus à filium, & vocativus à filius: *Telis* dativus & ablativus pluralis à tela & telum: *Suum* genitivus pluralis à sus, & neutrum à suus. *Turbas* accusativus pluralis à turba, & secundæ præsentis à turbo: *Dux, Legis* & *Regis* genitivi singularis à Dux, Lex Rex, & secundæ præsentis indicativi à duco, lego & rego. *Vestrum* & *Nostrum* genitivi plurales à ego, & neutra à vester & noster: *meas, & eas* accusativi plurales à mea & ea, & secundæ præsentis à meo & eo. *Constiti* præteritum, à consto & consisto, *crevi* a cerno & cresco, *pependi* a pendeo, pendo: *Egero, ris, rit, rimus, runt* præsens indicativi cujus infinitivus est egerere, & futurum cum præterito subjunctivi ab ago. Hæcque sufficiat sexcenta enim liceret ejusmodi proferre, nisi Lectori & nobis tædium crearetur. Finem igitur eorum facimus his versiculis, unum alterumque exemplum exhibentibus,

Quid facies, facies Veneris cum veneris ante?

Ne sedeas, sed eas, ne pereas per eas.

Illis,

*Si qua sede sedes, si sit tibi commoda sedes,
Ista sede sede, nec ab ista sede recede.*

9. *A Consilio Homonyma* vox est, quæ diversis rebus significandis certa ratione attribuitur. Hæc æm ratio vel in nobis est, vel in rebus ipsis. In nobis est, quando certa de causa liberis nostris nomina imponimus alterius personæ, vel illustris, vel nobis charæ. Hanc Homonymiæ speciem etiam proficit Quintilianus Instit. lib. 7. cap. 9. his verbis. *Cum pluribus rebus aut etiam hominibus eadem appellatio est equivocata dicitur, exemplumque subijcit, Ajax Telamonis, an Oilei filius. In rebus ratio equivocata est, vel Grammaticam spectat, vel Rhetoricam. Grammaticam spectat, quod Adjectivum in se intro sumatur vel Substantivè, vel Adjectivè, vel adverbialiter; Verbum accipiatur pro nomine vel participio: & Participium Adjectivè vel Participialiter. Rhetoricam quæ spectat ratio est, Tropus, sub quo comprehenduntur Metaphora, Metonymia, Chreia, Meccdoche, & Ironia, earumque variæ Species & Affectiones, quas qui latè explicatas cupit, videat Rhetoricos, atque inter ipsos Coryphæum & J. Vossium Instit. Orator. lib. 4. qui a capite usque ad finem libri luculentissimam commentum exhibet tractationem. In omni autem tropo ambiguitatem, ex eo manifestum est, quod orator tropicis vocabulis expressa duplicem habeat sensum: Veluti cum *Anima* ponitur pro homine, *populus* pro nave, *author* pro opere, *pastor* pro ecclesiæ ministro, &c. incertum namque est atque dubium, utrum in propria an translata significatione ista vocabula usurpentur. Idem judicium esto de Phrasi-*

D 4

bus,

pro re, quam significat. Sic cum dicimus
 est monosyllabum, tertiæ declinationis, ma-
 sculini generis; *Bestia* est trisyllabum, primæ decli-
 nationis, fæminini generis, vocabula *mus* & *bestia*
 sumuntur materialiter; At cum dicimus, *mus est*
bestia, accipiuntur formaliter, pro rebus, quas
 in instituto designant. *Altera* est, quod vox
 sumatur vel latè vel strictè; *Latè* quidem in
 generaliore: *strictè* verò in contractiore significatu.
 Vox *Philosophia* aliquando denotat omnes in-
 ter versus disciplinas liberales & Philosophicas,
 aliquando tantum habitus Theoreticos & Pra-
 cticos, exclusis instrumentalibus Grammatica,
 Poetica, & Rhetorica. *Tertia* est cum vox accipi-
 tur: verè vel abusivè: *Verè* dicitur sumi pro ve-
 ra re quam denotat; *abusivè* verò pro eo, quod
 rei speciem præ se fert. Sic nomen *Dei*
 & *Philosophia* seu *Sapientia* sumitur aliquando pro
 vero Deo, & vera *Philosophia* seu *sapientia*:
 aliquando pro Ethnicorum idolis, & erroneis
 hominum opinionibus. *Quarta* est, quod vox su-
 matur vel propriè vel appellativè; *Propriè* acci-
 pitur, quando rem singularem & individuum; *ap-
 pellantivè* verò, quando rem multis communem
 designat. Sic *Academia* significat propriè locum
 memorosum prope Athenas, ubi Plato natus
 est; appellativè est ille in Urbe qualibet in-
 stitutum Studiorum *Gymnasia* celebrantur. *Quinta*
 est denique quod vox sumatur collective vel
 distributive; *Collectivè* accipitur, quando, mul-
 ti simul conjuncta notat, idque ita, ut
 radicatum de inferioribus sui subjecti dici
 nequeat, ut *omnes Apostoli sunt duodecim, omnes*

Euangelistæ sunt quatuor; Distributive vero quando prædicatio ita fieri potest; cumque subjecti inferiora sint vel Species vel Individua, distributio hæc est duplex, vel *in genera singulorum*, cum prædicatur tantum de Speciebus, ut *Deus vult omnes homines salvos fieri; omnia animalia fuerunt in arce Noæ*: vel *in singula generum*, cum prædicatio de singulis individuis fieri potest, ut *omnis homo est animal*. Atque hæc sunt Acceptionum præcipue species, reliquas apud Scholasticos videre licet, qui de iis admodum prolixè, & plerumque magis subtiliter, quam utiliter disputant.

21. Vidimus hæctenus de Homonymia; accedamus nunc ad *Amphiboliam*, quæ Vossio *Constructionis ambiguitas* definitur. Nobis tamen hæc vox, ut ex iis, quæ superius diximus, liquet, latius heic loci patet, nempe, ut, omnem quæ in tota oratione occurrit, & ex homonyma voce vel phrasi originem non ducit, ambiguitatem designet, adeoque, quæ ex constructione nascitur, tanquam speciem sub se contineat. Accidit autem multifariam pro multifaria vocabulorum in oratione Syntaxi. Aliquas enumerabimus. Genitivus inter duo nomina ita collocatus, ut ad utrumque referri queat, Amphiboliam gignit; ut *Frater Uxoris filium occidit*; ubi dubium est, num *Uxoris* cum *frater*, an *filium* cohæreat. Similem in ambiguitatem incidit Valerius Flaccus, cum sic sua oritur Argonautica:

Prima Deum magnis canimus freta pervia nautis:
Ubi docti disputant, sitne genitivus *Deum* referendus ad *prima freta*, an *magnis nautis*. Amphibolia etiam oritur, quando Relativum *Qui* ita inflexum occu-

decurrit, ut quodlibet duorum Substantivorum
precedentis orationis respiciat; sic in illo Ovidii,
letam.

*Unus erat toto Naturæ vultus in orbe,
Quem dixere Chaos.*

Quem, & ad orbe & ad vultus referri potest. Hu-
iusque generis tam multa passim cuilibet occur-
unt exempla, ut plura addere non sit opus. Duo
que accusativi cum Verbo infinito constructi,
eorum alter agentem, alter patientem denotat,
sententiam reddunt amphibolam, ut in trito illo
oculo Ennii apud Ciceron. lib. 2. de Divin.

Ajote, Æacida, Romanos vincere posse.

Quisnam hic sit victor futurus, quis vero victus,
ambiguo relinquitur. Huic simile est illud
uti Mercat. Act. 2. Scen. 4.

Pentheum diripuisse ajunt Bacchas.

Illud apud Quintilianum, lib. 7. cap. 9. Instit.

Lachetem audivi percussisse Demeam.

Quodammodo etiam amphiboliam esse statuunt
quidam in illo Terentii. Hecyr. Act. 2. Scen. 1.

Itaque adeo uno animo omnes socrus oderunt nurus.

nam & socrus casus recti esse potest; nurus causa-
ri, & contra: Nos vero Homonymiam potius
dicimus: Socrus enim & nurus voces homonymæ
sunt à casu per inflexionem, cum quartæ sint de-
clinationis, cujus nominativus, genitivus & vo-
cativus singularis, nec non nominativus, accu-
sativus, & vocativus pluralis terminatione con-
veniunt. Et hinc istius sententiæ ambiguitas, non
solum ex constructione, ut in præcedentibus, &

hoc, ————— *Calo decurrit aperto,*
ambiguum est, *utrum per calum apertum decurrit,*

an

an cum calum apertum esset, ut habet Quintil. locit. qui adhuc unum alterumve subjungit exemplum, quod quoniam ad rem præsentem facit hic apponere libet. Ubi est id, ait, quod quo refertur, dubium est, & ipsum est ambiguum. Heres meum dare illi damnas esto omnia sua. In quod genus incidit Cicero (in Bruto) loquens de C. Fannii soceri instituto Quem, quia cooptatus in Augurum collegium non erat non admodum diligebat: præsertim cum ille Q. Scævolam sibi minorem natu generum prætulisset. Nam id sibi et ad socerum refertur, & ad Fannium potest. Hæc Fabius quibus accenseri etiam debet illud Octavii, venienti ad se Ciceroni dicentis, quod postremus amicorum accederet. Ad orationis porro constructionem etiam refertur potest Ordo, seu collocatio vocabulorum, unde etiam, quæ ex illa oritur ambiguitas, huc pertinet. De hac sic idem Quintilianus eodem loco. Fit per collocationem; ubi dubium est, quid quo refertur oporteat: ac frequentissime cum id quod medium est, utrimque possit trahi, ut de Troilo Virgilius, I. Æneid.

Lora tenens tamen ———

Hic utrum quod teneat tamen lora, an quamvis teneat, tamen trahatur, quæri potest. Unde controversia illa Testamento quidam poni jussit statuam auream hastam tenentem. Queritur, statua hastam tenens aurea esse debeat, an hasta esse aurea in statua alterius materia. Præter hæc etiam Amphibolia ex orationis sensu nimis lato, & non satis determinato nascitur, quemadmodum in Oraculo, quod opulentissimo Asiæ Regi editum refert Herodotus lib. 2.

Κρῆισθ' Ἄλυν μετὰ τοῦ μέγαν ὄρχην καταλύσει. hoc est, Cræsus, Halym penetrans, magnam pervertet opus vim.

Quo

no deceptus Hostium vim sese perversurum putavit,
 vertit autem suam, ut habet Cicero lib. 2. de Di-
 nat. Huic non absimile est illud Fabii loco sæ-
 pis laudato. Sæpe, utri duorum antecedentium sermo
 junctus sit, in dubio est: Unde est controversia, Hæres
 reus Uxori meæ dare damnas esto argenti, quod
 egerit, pondo centum. Uter eligat, queritur.
 deinde Amphibolia etiam est, cum tacite persona
 na inducitur loquens, vel plures colloquentes;
 obium enim sæpe est, num ipse Autor, an per-
 ona, aut quænam personarum sermonem habeat.
 Injufmodi Profopopœiæ seu fermocinationes, &
 dialogismi occurrunt in Ecclesiaste & Cantico
 anticomum; Ut & in Prophetis, & Psalmis, ut
 noscit Chamierus Panstrat. Cathol. Tom. 1.
 o. 15. cap. 15. §. 27. Nec non apud Satyricos.
 c Horatius Satyr. 3. lib. 2. Damasippum ipsum
 cusantem inducit, quod nihil scriberet, cum ipse
 um accusare videri posset: ita enim orditur.

*Sic raro scribis, ut toto non quater anno
 Membranam possas, scriptorum quaque retexens
 Iratus tibi, quod vini, somnique benignus
 Nil dignum sermone canas. &c.*

quibus postea inter se & Damasippum Dialogum
 anectit, in quo quis loquatur sæpe ambigum est.
 trumque etiam, nostro judicio, reperitur apud
 venalem Satyr. 5. in his versibus.

*Vin tu con suctis audax conviva canistris
 Impleri, panisque tui novisse colorem?
 Scilicet hoc fuerat, propter quod sæpe relicta
 Conjuge per montem adversum, gelidasque cucurri
 Esquiliæ, fremeret sava cum grandine vernus
 Iuppiter & multo stillaret penula nimbo?*

Et

Et in illis Satyr. 6.

Dic aliquem sodes, dic Quintiliane colorem.

Hæremus: dic ipsa olim convenerat, inquit,

Ut faceres tu, quod velles, nee non ego possem

Indulgere mihi. Clames licet, & mare cælo

Confundas; homo sum. Nihil est audacius illis

Deprensus; iram atque animos à crimine sumunt.

Denique ad Amphiboliam etiam referri debere videtur, cum integra oratio, seu enunciatio alium e communi in aliqua lingua usu admittit at vulg habet sensum, quam propriè sonant vocabula. Memorabile est exemplum, & cum præposterè vulg intelligatur, allatu dignum, quod exstat 1. Reg. cap. 3. vers. 12. Ubi Deus Salomoni animum intelligentem ad judicandum populum petenti respondit. *Ecce facio secundum sermonem tuum; ecce do tui animum sapientem & intelligentem: adeo ut par non fuerit ante te, & post te non surrecturus sit par tibi.* Quæ posteriora verba propriè ferè accipit tota Theologorum cohors, &, quæ ipsos cæco impetu sequitur plebs Ecclesiastica; quasi iis denotetur, Salomonem ad illud omnium rerum cognitionis ac sapientix culmen fuisse evectum, ut ipsi

Non similis fuerit, nedum superavit nullus

Pectore sollerti, sive actò vixerit ævo,

Seu quondam existat venturus posterus annis:

Cum idiotismus, & modus loquendi sit Hebræi usitatissimus, quo nihil aliud, quam excellentia, & præstantia significatur: adeoque sanctus Autho eo loco tantum voluerit exprimere, Deum Salomoni valde eximiam, & plane non vulgarem sapientiam fuisse largitum. Atque hoc ita se habere ex duobus aliis ejusdem Scriptoris locis non obscu-

(37.)

relucescit. Unus est lib. 2 Reg. cap. 18. vers. 5:6:
27. Ubi de Hiskia dicitur: *In Iehova Deo Israël
gratiam habuit, & non fuit ei similis inter omnes Reges
Iuda, qui post eum, aut qui ante eum fuerunt. Adhæsit
Iehova: non recessit ab eo sequendo, sed observa-
vit præcepta ejus, quæ præceperat Iehova Mosi, &c.
Interdicitur habetur ejusd. lib. cap. 23. vers. 25. & est de
Hiskia hunc in modum. Et similis ei non fuit ante ipsum
Iehova, qui se converterat ad Iehovam ex toto corde suo,
ex toto animo suo, totisque viribus suis, omnino secun-
dam legem Mosi: nec post eum extitit similis ei. Quo-
miam enim de horum Judæ Regum utroque dici-
tur, ei alium nec pietate similem fuisse, nec fore
Regem, erit Textus aut falsitatis arguendus, aut
improprie explicandus: Neque enim de utroque
verum esse potest: Siquidem prior omnes,
qui post ipsum, & posterior omnes, qui ante
ipsum vixerunt, pietate antecellunt, etiam alter
interdicitur antecelluisse necesse est, cujus contrarium
nomen diserte asseritur. Hebræus igitur idiotismus
est, quo Author hos Reges pietate, & erga Deum
reverentia excelluisse, indigitare voluit.*

22. Quemadmodum vero antea Vocabulorum
acceptiones ad Homonymiam, sic & nunc eadem
causa Oratorum ad Amphiboliam referendas pu-
tamus. Harum præcipuæ sunt tres, videlicet in
sensu composito vel *diviso*, in actu signato vel
exercito, & in sensu identico vel formali. *In sensu
composito* accipitur Oratio, quando partes, ex qui-
bus ejus Subjectum vel Prædicatum constat, con-
iunctim; *In sensu verò diviso*, quando divisim su-
iunguntur. Ac pro varia hac ejus acceptione, vel ve-
ra est vel falsa. Sic hæc oratio, *Duo & tria sunt quin-
que*

que, vera est in sensu composito nempe si parte
 subjecti *Duo & Tria* conjunctim sumantur: falsi
 autem in sensu diviso, si divisim accipiantur: Fal-
 sum enim est, *Duo esse quinque, & tria esse quinque*.
 Sic etiam vera est Enunciatio, *Omne animal aut e-*
rationale aut irrationale, in sensu composito, puta
 prædicatum *rationale aut irrationale* conjunctim
 tanquam unum quid accipiatur: Si vero divisim
 hoc modo, *omne animal est rationale, aut omne anim-*
est irrationale, erit falsa, & quidem in sensu diviso.
 Atque hic sensus compositus & divisus præcipu-
 quidem locum obtinent in enunciationibus ha-
 bentibus modum, *possibile*: & in quibus voces oc-
 currunt, quæ plura simul significant, sive in qui-
 bus vox aliqua est omissa; ut *possibile est ridentes*
fere. In hac oratione vel omissa est vox *homo*, vel
 vox *ridentem* duo habet significata, quorum unum
 est materiale, nempe, is, qui ridet, quod coincide-
 dit cum voce omissa; alterum formale, ipsissimum
 scilicet ridendi actio. Quando igitur hæc Enun-
 ciatio accipitur in sensu composito, conjungitur
homo cum *ridere*, vel quod idem est, accipitur fo-
 malis significatio vocis *ridentem*, & ei attribuitur
fere; ac tum falsa est; non enim est possibile, ut
 qui ridet, simul fleat, adeo ut conjungantur simul
 risus & fletus. Quando autem accipitur in sensu
 diviso, disjunguntur *homo* & *ridere*, vel sumitur
 materialis significatio vocis *ridentem*, quæ homi-
 nem denotat, ac de hoc prædicatur *non fere*: ac tum
 vera est oratio; possibile enim est, ut qui nunc ri-
 det, alio tempore fleat, adeo ut fere de homine
 prædicetur, non quatenus & quando fleat, sed
 quatenus homo est. Atque hoc sensu respondet
 Christi

Christus Discipulis à Johanne ad ipsum missis
 et Lucam, cap. 7. vers. 22. *Cæci vident, claudi
 ambulat, & surdi audiunt.* Altera Orationis acce-
 ptio est in actu signato, vel exercito. In actu signa-
 to accipitur, quando voces sub communi nomi-
 nis definitione: in exercito vero, quando in par-
 ticulari, & rebus ipsis applicatæ, sumuntur. Sic ex-
 emplum trita hæc apud Logicos sententia, *Definitum
 & definitio idem sunt*, accipi debet in actu exercito;
 cum vera erit; Bestia enim est animal irratio-
 nale, & animal irrationale est Bestia: Non autem
 in actu signato, esset namque falsa; Definitum
 proprie est cujus essentia explicatur, & definitio,
 in definiti essentia explicatur. Ultima denique
 acceptio est in sensu identico, vel formali. Sen-
 tentia identica est, cum res eadem, quamvis diver-
 sas nobis nominibus designentur, diversisque
 conceptibus repræsententur, de se mutuo enun-
 ciantur: *sensus autem formalis*, cum non illæ ipsæ
 res sed diversi conceptus, quibus repræsentan-
 tur de se invicem prædicantur. Sic quando Theo-
 logi attributa Dei de se invicem prædicari posse,
 volunt, ex. grat. *Intellectus Dei est ipsius Volun-
 tatis Misericordia, est ipsius Iustitia, &c.* id tan-
 tum admittunt in sensu identico, non autem
 in sensu formali: formaliter enim seu ratione à
 se invicem distinguuntur. Unde Suarez Disp.
 metaphysic. 30. sect. 6. §. 13. de his agens
 enunciationibus ait. *Si sermo sit de rebus ipsis con-
 ceptibus, vera sunt ille locutiones: quia sensus est, rem
 ipsam, quæ concipitur sub ratione Iustitiæ, aut In-
 tellectus, formaliter & essentialiter includere ratio-
 nem Misericordiæ, Voluntatis, &c.* Si vero sit sermo
 de

de rebus, prout distinctè, & expressè concipiuntur à nobis, illæ locutiones falsæ sunt. Nam mens nostra per inadequatos conceptus partitur rem in se omninò indivisibilem: tunc, quamvis res in se omninò sit eadem, tam in mentem nostram non cadit sub singulis conceptibus secundum totam adequatam rationem suam; & ideo si applicatio fiat in ordine ad conceptus nostros, non potest attribui, quod attribuitur alteri; quia non concipitur idem & sub eadem expressa habitudine per unum & alium conceptum.

23. Perlustravimus hucusque fontes Obscuritatis Ambiguitatumque, tam Orationibus ore prolatis, quam scripta expressis communium: tractavimus nunc ad eas, quæ tum his, tum illis propriæ sunt, & peculiæ. Quæ Orationi viva voce prolatae particulatim accidunt Ambiguitates, duæ dumtaxat nobis occurrunt, una est quæ ex consonantiarum duarum literarum pronuntiatione nascitur: Hæc pro varia variarum gentium pronuntiatione variat. Sic apud nos cæterosque ferè Europæos consonantæ *c*, & *s* ante *e* & *i*, eodem modo efferuntur, unde sono congruunt, *ceum* & *seum*, *cedens*, & *sedens*, *cedebam*, & *sedebam*, *cella* & *sella*, *cellaria* & *seraria*, *cera* & *sera*, *cero* & *sero*, *cervus* & *servus*, *cibi* & *sibi*, *cingulus* & *singulus*, *cinis* & *sinis*, *cis* & *sis*, *citus*, & *situs*, *cive* & *sive*, &c. Apud Frisios & Germanos pronuntiatione non differunt *f* & *v*, unde finem modo proferunt, *feritas* & *veritas*, *fidebam* & *vivebam* &c. Hispani eodem sono pronuntiant *b* & *v*, quapropter confundunt, *bibere* & *vivere*, *bellè* & *villè*, *betula* & *vetula*, *vilis* & *bilis*, &c. Similis apud alias nationes etiam reperias. Sic etiam Vocalis *e* cum Diphthongis *æ* & *æ* in sono, cum efferuntur, conveniunt.

erant ; unde in pronunciando non differunt,
 & edis , edilis & edilis , equus & equus , unde
 verficulus

Dixerat hic equum , sed tulit alter equum ,
 in iobus Jurisconsultis inter se certantibus , an
 auctoris essent res propria privatorum , & victori
 eum promittentibus ,cujus precium solveret vi-
 Historiam vide apud Melanchthonem lib.4.
 et. Concurrunt etiam aliquando & s , cum a
 ut in cœcus & secus , cades & sedes , & cœpit , &
 ceptum & septum. Hæc de prima : Altera ex
 vocum coalescentia , vel unius in duas di-
 sione resultat , ut incuria & in curia , ingenua &
 quia , sub tilia & subtilia , unde verficulus ,

Filia sub tilia mea net subtilia fila.

hac ambiguitate litem sevit Testamentarius,
 quo erant filii , unus Leon , alter Cunctaleon
 is , ita testatus , Bona do mea cunctaleonti,
 enim relinquebatur , an bona sua filio
 aleonti , an vero cuncta bona filio Leonti
 set ; quod Epigrammate sic est expressum ,
 cunctaleonte Leon cum fratre forensibus armis
 Decertat , dubio bellaque Marte gerit.

illi causa Patris non intellecta voluntas ,

Ipse suas utri nempe dedisset opes :

et enim verbis , mea do bona cuncta leonti ,

Ante parens usus , quam moreretur , erat.

Inc sibi Cunctaleon patris bona vendicat Hæres ,

Poscit & ipse Leon cuncta paterna bona.

Refer Antistes nobis doctissime legum ,

Utrum ipso maneant jure parentis opes.

Quæ speciatim Orationibus scripto expressis ob-
 veniant , Ambiguitates ex eo originem ducunt ,

quòd omnes, quæ in elocutione & pronuntiatione auditori observantur diversitates, scriptura characteribusque repræsentari Lectoribus neque. Quamvis enim singula vocabula, spatio distinguantur, eorumque syllabarum quantitas accipitur; orationes ex iis conflata commatis, semicolonis, colis & punctis discriminantur: ac earum quædam affectiones signis interrogationis, adorationis, & parenthesis exprimentur: desunt tamen adhuc alia multa, ut sententiæ abruptæ designandæ hodie à quibusdam adhibentur quot puncta post se invicem disposita, hoc modo . . .) sententiæ ironicæ, imperantis, precantis & similium, quorum defectus lectores sæpissime dubios reddit, quo sensu literis fuerint configuratæ. Nec tantum ambiguitatis causa est horum signorum notarumque defectus, sed etiam neglectus, nec non præposterus eorundem usus. Agnoscunt hoc Pontificii Doctores, cum inter causas obscuritatis Scripturæ referunt, quòd, *ut indeterminata ad diversos sensus capi potest, sive ex varia interpunctio, sive ex vario modo scribendi, aut pronuntiandi; ut dicitur, sit, an affirmativè, an ironicè, an interrogativè.* Nec sentit Chamierus Panstrat. Tom. 1. lib. 15. cap. §. 32. cum inquit. *Fateor esse locos ambiguos, quorum interpunctio varia possit variare; fateor etiam omnes scribendò perverti; aut pronuntiando torqueri.* Ut autem Ambiguitas, tam quæ ex defectu quàm quæ ex neglectu signorum notarumque orationi scripturæ accidere possunt, aliquo recenscam ordine, considerandum, Loquelam spectari per se solam, vel constantem eam membrorum motus atque gestus constantur. *Totius loquela, cum sola spectatur, diver*

vocis modulatione dependet, quæ est vel unius
 vocabuli, vel integræ orationis. *Unius vocabuli* pro-
 nunciatio fit cum debito accentu, vel emphaticè,
 subsequente aliqua mora: quæ tria idcirco etiam
 in scriptura exprimi debent. *Accentus* nota, quamvis
 in quibusdam accuratioribus adhibeatur, à plerif-
 que tamen negligitur, ac tum ambiguitas oritur,
 ut *pendere & pendere, suffocat & suffocat, leporem &*
leporem, quæ his versiculis distinguuntur,

Pendere vult justus, non vult pendere malignus.

Suffocat exstinguit, suffocat guttura stringit.

In sylvis leporem, ast in verbis quare leporem.

Ubi hoc quam maximè locum habet in Lingua
 Græca, siquidem accentus & Spiritus magnam in-
 terficiunt vocum diversitatem, & discrimen, ut
 habet, qui illam vel à limine salutavit, notissi-
 mus. *Emphasis* signum in scriptura deficit, unde
 incertum, an vox aliqua prolata fuerit emphaticè, an
 non secus. Sic Pontificii & Lutherani voculam
 in hac sententia, *Panis est corpus Christi*, emphaticè
 pronuntiant, quasi in illa aliquid lateat mysterii: Sic
 etiam alii elevant vocem in vocabulo *omnes*; *Deus*
salvabit omnes homines salvari, ut decipiant imperitos,
 quasi omnes homines sint electi; ut habet Kek-
 kel. *System. Log. lib. 3. cap. 1. Morula* deni-
 que, quæ pronunciationem vocis alicujus, in ora-
 tione nondum finita, subsequitur, quaque illam ad
 precedentem pertinere denotatur, à paucis expri-
 mitur, & quidem nota commatis, à plerisque tamen
 negligitur, & in anticipati relinquitur, num ad præ-
 sententia, an sequentia referri debeat. Exemplum
 illud Ciceronis. lib. 2. de Offic. *Summa quidem*
autoritate philosophi, severè saxe atque honestè, hæc tria

genera confusa, cogitatione distinguunt. Ubi si post *confusa* comma non interseratur, ambiguum est, ut genera scilicet an cogitatione, vox ista sit conjugenda. In hac unius vocabuli Ambiguitatum scripturæ defectu ortarum classe etiam reponi debet ea, quæ in Hebræa Lingua occurrit ex eo, quod olim punctis vocalibus, quæ hodiè characteribus adscribuntur, destituebatur Veterum Judæorum Scriptio. Valdè enim eos ratio fugit, qui arbitrantur Mosè istis Pentateuchen exarasse; vel Esdræ saltem & viros magnæ Synagogæ iis usos fuisse. Quippe apicem demum inveni fuere à Iudæorum criticis Masorethibus quidem circa annum Christi quingentesimum; ut habet Clariss. Vossius lib. I. de Art. Grammat. cap. Quòd itaque antiqui iis non uterentur, causa ob quam vox, quæ cum pronunciabatur ambigua non erat, vitium id contraxerit, cum scribebatur prout enim vocabulò, solis consonantibus litteris consignato, alia atque alia puncta vocalia, aut eadem alio atque alio loco affinguntur, aut appinguntur, reddetur aliud atque aliud, ac prout etiam aliud atque aliud eo denotabitur. Hujus ambiguitatis exempla in V. Testamento, ejusque versionibus reperies varia, & quidem non exiguo numero, quædam videsis apud Vossium loco jam laudato. In integræ Orationis pronunciatione considerandæ Distinctio, & Variatio. Distinctio respiciuntur, quæ per intervalla sustinemus, suspendimus, aut deponimus sermonem. Comma sustinet, Comma suspendit, Periodus deponit, ut habet Lipsius in Epistol. ad Hub. Audejantium de Distinctione & interpunctione. In commate est minima respiratio in colo media, in periodo plena. His tribus à m

additur Semicolon, in quo respirationem paul-
 majorem, quam in commate, sed minorem,
 cum in colo statuunt. Huic vero in Sermone di-
 ffectioni respondet in Scripto *interpunctio*, quæ
 a definiente Lipsio, *Notandi certa ratio, qua seca-*
as & partimur scriptionem. Hæc sane tam orationi
 scriptura expressæ, quam ore prolata distinctio
 necessaria; *Nam hercule* (eiusdem sunt verba) *con-*
si tota lectio & intellectio, nisi notæ suæ dividant, &
si manuducant. Unde tam Obscuritatem quam
 ambiguitatem ex interpunctionis defectu vel ne-
 glectu, vel ea præpostere adhibita scriptioni obo-
 scisci posse patet. Atque hoc præcipue locum habet
 Antiquiorum Scriptis; Caruerunt namque Ve-
 res illi Interpunctionis signis, quibus nos uti-
 mur; nec in eorum libris Distinctionum illæ va-
 riantes notæ reperiuntur; sed quicquid earum ho-
 die iis inest, id omne a recentioribus additum esse
 existimandum. Quod & in ipso Novo obtinet
 Testamento; neque enim putandum, Euangeli-
 stas, Apostolosque ita scripta sua interpunxisse, ac
 commatis, coli, periodique notis ac signis distin-
 guisse, quemadmodum ea hodie interpuncta nobis
 ostenduntur: sed longo post tempore, cum jam
 expertæ essent hæ notæ, id præstitisse Theologos
 Christianos. Unde est, quod ubi unus interpuncto
 dicitur, alius vel nullum, vel plane aliud adhiben-
 dum statuatur, prout iste locus suæ sententiæ magis
 minusve favere sibi videatur. Atque hujus rei
 exempla quam plurima adferre non difficile esset,
 nisi id, cum passim Theologorum scripta perscru-
 anti obvia sint, supervacaneum duceremus. Per-
 gimus itaque ad pronuntiationis *Variationem*,

quæ vocis elevatione, & depressione, aliaque ejus flexione absolvitur, admodumque multiplex esse potest. Hac varia Orationis accidentia exprimentur, qualia sunt interrogatio, admiratio, interpositio, ironia, rogatio, jussus, minæ, & ingenus alia. Quæ omnia etiam in scriptura notis quibusdam, cum in finem destinatis, ob oculum ponere oporteret lectoribus, si iis cunctæ Orationum ore prolatarum differentiæ literis exhiberentur. Fatemur quidem istas differentiæ sæpius ex vocabulorum Orationis tum significatione, cum collocatione, seu dispositione perspicisse, nec non tres priores, interrogationem putam admirationem, & interpositionem seu parenthesis hodie signis notisque peculiaribus in scriptura repræsentari: Attamen aliquando illius contrarium contingere cuilibet notum; & trium istarum notas Veteres non habuisse jam dictum: Adeo ut in illorum scriptis interpretandis eadem occurrat respectu omnium difficultas, quæ in recentiorum libris respectu reliquarum. Cum itaque tot tantæque orationum sententiarumque occurrant differentiæ, iisque exprimendis atque exhibendis in Scriptura deficiant caractere atque notæ; fieri nequit, quin multæ, quæ, dum viva voce efferebantur, nec obscuræ erant nec ambiguar, si literis consignentur, vitia ista sibi contrahant. Exempla omnium percurrere non est animus, aliquarum enumerasse sufficiat Christus apud Joannem in Evangelio cap. 21 vers. 15, 16, & 17. ter Petrum alloquens, dicit *Simon Ione, diligis me.* Quæ verba accipi possunt, dupliciter, vel quasi Christus ipsum interrogaret

at, num se deligeret, quemadmodum vulgo su-
 tur, ac tum signo interrogationis insigniuntur:
 uasi Christus affirmaret Petro, quod se dilige-
 dem etiam apud eundem, c. 5. v. 29. Judæis, qui
 m persequebantur, trucidare studebant, re-
 adens, ait. *Scrutamini Scripturas, quia vos videmini*
in ipsis vitam aternam habere: & illæ sunt, quæ testifi-
ur de me. Cujus versus priora vocabula, ἐπειγῶτε
 αὐτῶν, sumi possunt vel in indicativo modo, si-
 vult Cyrillus, & admittunt Commentatores in
 vnam Versionem Belgicam; vel in imperativo,
 mensent, Tertullianus, Chrysostomus, Augusti-
 & Theophylactus. Si indicativè accipiantur,
 est esse interrogatio, quasi diceret Christus. *An*
scrutamini Scripturas, quæ testificantur de me, nec vul-
venire ad me? vel objurgatio, quasi ipsos stupidi-
 s argueret, hoc modo: *Scrutamini quidem Scri-*
as, & illæ testificantur de me, nec tamen vultis venire
me. &c. Si imperativè sumantur, rursus potest
 Christus vel illis jubere, vel ab illis petere, *Scruten-*
Scripturas. &c. Similiter discipulis suis nimio
 ano gravatis in Horto, cum tertio ad illos
 niisset, ac dormientes invenisset, dicit apud
 Matthæ. cap. 26. vers. 45. & Marcum cap. 14.
 vers. 41. *Dormitis jam & requiescitis,* in indica-
 to, vel *Dormite jam, & requiescite* in im-
 pativo. Si prius, erit interrogatio, qua-
 dicat, Num in hoc periculo, quod mihi
 & vobis impendet, tanta est animorum secu-
 us & tranquillitas, cum maximè vigilan-
 en esset? Si posterius, est permissio ironica hu-
 imodi, Hactenus, dum vos, ne dormiretis, hor-
 ter, verba perdidit; dormite igitur jam & requi-
 E 5 escite

(48.)

escite: hostes adsunt, qui hoc vobis non permittent, sed invitos cogent ad vigilandum. Sic etiam ironiam esse putat Melanchthon lib. 4. Dialect. verbis Pilati, cum Christum interrogaret: *Quid veritas?* quasi dicat, Tu es magnus fatuus, qui vera dicere in aula, ubi valet illud in primis, *verum odium parit, obsequium amicos*; cum interrogati etiam accipi possint eadem vocabula, ita ut petri Pilatus sibi explicari, quidnam esset veritas. Paulus, quando ad Colossens. cap. 2. vers. 21. scribit *Ne attigeris, neque gustaveris, neque contractaris*, non tanquam hæc asseverans & docens, sed narrans aliorum dicta, intelligendus est, ut vult Melanchthon loc. cit. adeoque hæc *μυμνηστικῶς*, & recitata esse interpretanda, tanquam exempla traditionis superstitiosarum, quæ tamen aliqui oscitantes per Pauli præceptis habent. Sed sat exemplorum transeamus ad Loquelæ considerationem, quantum eam *membrorum motus & gestus* comitantur, quantum alterum est generalis nostræ partitionis, in principio hujus paragraphi præpositæ, membrum. Hic etiam gestus atque actus externi vel sermonis intellectum juvant duntaxat, vel plane absolvunt. *juvant*, atque promovent in orationibus, quarum evidentia pronuntiationis variatione exprimitur, de quibus proxime arbitrati sumus: Vix enim inenicam sententiam assequaris, nisi loquentis gestum cognoveris; sic etiam minantem orationem non intelliges, si eam comitantem manus motum nesciveris. *Planè absolvunt* in orationibus, quibus pronomine demonstrativo, aut aliqua simili particula res, nulla alia voce antea sermone expressæ, designantur, & simul loque-

(49.)

trigito, aut alius membri motu ostenduntur.
Sicæ sententiæ, *hujus aut tanti te non facio*, nequa-
quam capi possunt, si illud *hoc* vel *tantum* a lo-
quente aliquo gestu monstratum, tibi non ima-
ginaris. Atque hinc male interpretati fuerunt
mei verba Christi: apud Joannem in Euan-
g. cap. 2. vers. 19. quando ipsis signum pe-
nitentibus, quod mercatores flagello e templo
eiceret, respondit; *Destruite templum hoc, &*
in tribus diebus erigam illud; illa de Templo Hieru-
solymitano intelligentes, cum ille de Tem-
pli corporis sui loquebatur, quod forsan etiam
gestu, aut alio membro ostendit; cum illi
verbis suis gestus adjungere ulitatum fuisse ex
Joan. 20. vers. 19. 20. verisimile sit, ubi discipu-
lus alloquens, manus & latus suum eis osten-

5. Ex quibus omnibus liquere putamus, non
à ratione alienum esse Fabium, quando pe-
nitimum libri octavi suarum Institutionum ca-
pitulum in hunc modum orditur: *Amphibolia species*
innumerabiles, adeo ut Philosophorum quibusdam
num videatur esse verbum, quod non plura significat:
Hic qui huic suffragatur G. J. Vossium, Instit.
Lator. lib. 4. cap. 1. sect. 10. A quibus non ablu-
it Dannhaverus, cum in Ide. Bon. Interpret. par-
ticipit. S. 47. *Terminorum ac Orationum equivocatio*
est aliud, quam infinitarum perplexitatum pelagus.
is enim varios ambiguitatum meandros explicabit,
quæ charta complectetur exempla solum præcipua?
Inde illud Poëtæ,

Quam

*Quàm multa in sylvis Autumni frigore primo
 Lapsa cadunt folia : aut ad terram gurgite ab alto
 Quam multa glomerantur aves ; ubi frigidus annus
 Trans pontum fugat , & terris immitit apricis,*
 huic materiæ quadrare nobis videtur, nullamque
 aded, quæ ambiguitati obnoxia non sit, occurre
 posse orationem.

26. Ab his autem ad alia antequam transeamu
 unum adhuc hoc loco, quod in sequentibus us
 erit, circa Ambiguitatem monere non inconsu
 tum duximus. Est autem hoc, quod *oratio* amb
 gua, vel in se, & absolutè, vel relatè & respect
 nostri talis dicatur. *In se ambigua* est, quando no
 bis insciis & non advertentibus, plures oratio rec
 pit sensus : hos verò cum advertimus, *respectu n*
strum anceps dicitur. Cumque nos possimus vel lo
 qui aut scribere, vel audire & legere, relativa illi
 ambiguitas iterum duplex erit, nempe vel respect
 loquentis aut scribentis, vel respectu audientis aut
 legentis. *Respectu loquentis aut scribentis* anceps e
 oratio, quando sciens volens eum in modum loqu
 tur aut scribit, ut ejus oratio plures habeat sensu
Respectu vero auditoris aut lectoris, cum is in ea plur
 reperit. Utrique rursus dupliciter considerari po
 sunt loquens nempe aut scribens vel sine vel cu
 intentione auditorem lectoremve dubium rec
 dendi, quemnam istorum plurium intellectum ve
 luerit: Auditor vero aut lector ambigens vel no
 ambigens, quisnam fuerit intentus.

27. Harum porrò Ambiguitatum quædam cor
 currere possunt, quædam non item, idque mult
 diversisque modis, ut cuilibet attendenti, easqu
 inter se comparanti apertum est. Nos præcipuo
 & qu

qui usum habituri videntur, levi digito attinge-
 ms. Potest itaque oratio in se & respectu nostri
 sul, vel in se, & non respectu nostri esse ambi-
 ga: At nequaquam respectu nostri & non in se.
 inde potest oratio esse ambigua in se, & id non
 verti à loquente aut scribente, neque etiam ab
 aliente aut legente, vel adverti, & quidem ab
 quisque, vel ab alterutris. Denique potest Audi-
 vel Lector de Orationis ambiguae sensu dubius
 re: vel non dubius esse, imò ipsam ambiguitatem
 animadvertere, cum eum dubium reddere
 fuerit, vel etiam noluerit, imò ipsam orationem
 biguam esse nesciverit Loquens aut Scribens.

28. Inter proximè dicta occurrit, aliquem posse
 orationem seu ore seu scripto proferre, quam &
 ut, & velit plures admittere sensus; nec hoc ab
 uno in dubium revocatum iri existimo. At vero,
 plures illi sensus ab Authore & quidem sapiente
 bono, hoc est, qui noverit quid loquatur, & da-
 opera decipere nolit, intendi possint, acriter, &
 idem præcipuè inter Theologos, disceptatur.
 item affirmativam tuentur Cabalistsæ, referen-
 Pico Mirandulano in Apologia, & Judæorum
 bbini, ut & Patrum quidam, nec non Pontificii
 gno numero. Negativam contra tenent, quot-
 à sede Romana defecere Theologi, sta-
 tentes ac uno apertoque ore profitentes, cu-
 libet in Scriptura orationis unicum tantum
 è verum, genuinum, & ab authore inten-
 m sensum literalem, ut vocant. Nos autem ut
 ac super re etiam nostrum promamus judicium,
 temur quidem ingenuè, admodum vero consen-
 neutum usitatumque passim Scriptoris esse, unum
 duntaxat

duntaxat unica oratione significare atque intendere: Attamen, cur non aliquando plura iisdem denotare queant verbis, non videmus. Nec etiam dissimulare possumus, argumenta contrariæ sententiæ firmandæ ab ejus patronis allata, quæ quidem nobis videre contigit, nihil profus evinceratque adeo esse levia & ficulnea, ut iis recenseris ac refellendis non operæ pretium ducamus tenus impendere. Quid autem nos de S. Scripturæ multiplici sensu sentiamus, num scilicet uni eorum loco plures competant literales, in hujus Excitationis progressu commodior dicendi dabitur locus.

C A P U T I V.

1. *Scripturam esse obscuram & ambiguam.*
2. *Quis verus Interpres?*
3. *Et quidem S. Literarum?*
4. *qui suo munere debite fungatur?*
5. *Omnes veritates adversantes Scripturæ expositiones esse spurias.*
6. *Scripturæ veritates non videri esse veros sensus.*
7. *Quis optimus ejus interpres, si non sit infallibilis.*
8. *Omnes Scripturæ veritates esse veros sensus, probatur rationibus.*
9. *Confirmatur autoritatibus.*
10. *Conditiones Reformatis in vero S. Literarum interprete requisitas nostrum etiam quadrare.*

1. **S**ed Jam satis multa, & quidem satis prolixè de Interpretis objecto generali, oratione nempe obscura atque ambigua, superioris capite verba fecisse nobis videmur: Descendamus nunc ad objectum specialius ad quod in ea, quam præ manibus habemus, controyer

etiam restrictus est noster interpres, Sacram
 licet Scripturam. Hanc autem pluribus in locis
 obscuram & ambiguum esse, præterquam quod
 neminem, quam parum etiam in ea versatum, fu-
 erit, & ex exemplis, quæ inde allata aliis inter-
 pretibus, abunde pateat, ostendunt etiam ac-
 curantur tot doctissimorum acutissimorumque, à
 primis usque Ecclesiæ Christianæ fundamentis in-
 tunc usque diem Theologorum, tam in ejus par-
 te, quam totam scriptæ atque editæ notæ, ex-
 positiones, animadversiones, commentationes,
 paraphrases, interpretamenta, & id genus alia
 plurima, quorum quædam etiam ipsorum
 eccleandorum librorum molem longe exsupe-
 rant. Atque idem hoc non tantum expresse sta-
 runt Pontificii omnes; sed etiam fatentur qui ab-
 stinuerunt. Sic Lutherus in libro de Servo Arbi-
 tro. *Sane fateor esse multa loca in Scripturis obscura, &
 obscura, non ob majestatem rerum, sed ob ignorantiam
 verborum, & Grammaticæ, sed quæ nihil impediunt
 scientiam omnium rerum in Scripturis. Res sunt in Scriptu-
 ras proditæ: licet quedam loca adhuc verbis incognitis
 obscura sint.* Et Chamierus Panstr. Cathol. Tom. 1.
 lib. 15. cap. 4. §. 5. *Catholici diserte oreque rotundo
 pronuntiant. Primo esse in Scripturis locos non paucos ob-
 scurissimos, ex quibus solis per seque ac seorsim consideratis
 non possit certus aliquis evinci sensus. Idque multipliciter
 fieri. Aliquando ob rerum obscuritatem, ut in prophetiis
 futurarum, &c. Aliquando etiam ita contexta
 sunt ejus loci vocabula, ut varium sensum pariant propter
 ἀμφιβολίαν; vel ἀμφιβολίαν; ut, Ego & Pater unum
 sumus, intelligebatur ab Arrianis de unione voluntatis,
 quomodo cum precabatur Christus, ut discipuli unum
 essent:*

essent; At Catholici referebant ad τὸ ὁμοῖον, &c. F
 jus generis passim occurrunt testimonia quampr
 rima: Nec tantum Scripturam obscuram atque
 ambiguam esse, verum etiam omnes, quoniam
 vocabulis constat, tam obscuritatum quam am
 guitatum, recensitas species in ea locum obtin
 posse, minimè dubium est, imo, si non omnes,
 tem maximam partem, & quidem præcipuas, te
 non præter has non exigui momenti alias (quæ
 sunt, ipsis fatentibus Theologis, prædicatio My
 ca, tam Typica, quam Sacramentalis, αἰθροποπι
 & διοπρέπεια, ἀεὶ ἀντι, præposteratio, aut anticipa
 & variantes tum V. tum N. Testamenti Lectio
 & similes) occurrere, non difficile foret probatum
 & hic locus id exigeret, & de vera interpreta
 Methodo jam constaret. Sed cum in hanc inqu
 tur, & ille tantum requirat, ut pateat, quæd
 Scripturæ loca esse obscura atque ambigua, ad
 que illam opus habere interpretatione, quod
 ipsi inficias eunt Theologi, id impræsentiar
 monuisse, ad nostrum suffecerit institutum.

2. Quando autem hac in controversia de S.
 terarum Interprete disputant Theologi, de v
 iis, quemadmodum & nobis heic loci, sermo est
 vero est, ut ex ante dictis facile deducitur, non
 aliquem orationis sensum, aut veritatem expo
 rit; sed qui sensum verum, hoc est, Authoris me
 atque intentioni congruentem ac respondentem
 eduxerit, ac talem esse ostenderit: atque ac
 vera interpretatio nihil aliud erit, quàm eductio,
 que indicatio veri genuinique sensus earum ora
 num, que audiuntur, aut leguntur; seu ut
 finit Chamierus Panstratiæ suæ Tom. 1, lib.

I. §. 3. *Investigatio ejus rei, quam Author singulis significat.* Unde patet verum interpretem non sollicitum esse debere de Orationis interpretate veritate aut falsitate, quam vero aut falso tenet: eosque qui investigaverit atque indicaverit hunc redarguendo, illum vero confirmando, quod est, Scriptoris intellectui conformem comprobando, quantumvis etiam rectæ rationi distans, ac veritati repugnantem, suo tamen teneri abunde satisfecisse, omnesque illius partes diligenter examinare censendus est.

Verus igitur S. Literarum Interpres erit, qui verum veros sensus elicere, eosque tales esse ostendat; ac falsos deprehendere & redarguere potest: ut ut illius munus, duabus quasi partibus abstrahatur atque constet: nimirum verorum interpretamentorum indagacione ac comprobacione, falsorum deprehensione ac refutatione. Quæ non suffecerit præstitisse aliqua probabilitate, verisimilitudine, ut vulgo in scriptis profanis videtur: sed inconcussa certitudine inexpugnabilique argumentis, quibus plane ac plene accipere possit ac debeat animus solidæ veritatis audus. Cum enim non de rebus levibus, sed gravissimis; non de terrenis, sed cœlestibus; non de temporis fluxis & temporariis, sed æterna animarum nostrarum salute, qua nihil pretiosius hominibus, nihil optabilius excogitari potest, agatur, non in instabili arenâ, non infirmo labantique fundamento; sed inconcussæ immobilique rupi totum nostræ ædificium superimponendum.

Hanc autem Libros sacros interpretandi propriam (præter alios, si qui forsitan sint, quod

E

non

non negamus) digne ac debite sustinebit, quorum explicandorum veritates expiscari, ac positionum ab aliis super eis factarum falsitatesprehendere, ac se deprehendisse argumentis nime dubiis astruere valet. Dicimus *veritates falsitates*, quod procul dubio mirum videbitur cum superiori capite tam anxie ac diligentertionum veritates à veris sensibus distinxerimus hujus capitis. §. 2. interpretem non ab illis, se his verum dici debere statuerimus. Verumenvero mirari desinet, & nos ratione niti anivertet, quicumque observare nobiscum voluerit aliter cum Scriptis profanis atque humanis, ac cum sacris atque divinis comparatum esse, ac in his veritates & veros sensus indissolubili ubique copulari, quod in illis non obtinet; adeo qui illas eruerit, eadem opera simul & eruisse, & qui aliorum explicationes falsitates continere demonstraverit, easdem etiam esse, demonstrasse.

§. Hæc autem ita sese habere, ex eo manifestum est, quod S. Literæ Deum ipsum habeant auctorem, qui talibus usus fuit Amanuensibus, in viam veritatis manu quasi duxit, quibusque in scribendo semper adfuit Veritatis Spiritum quem ne umbra quidem falsitatis aut fallacæ cadere potest. Unde certissimum est, quicquid in iis exaratum reperitur, nil nisi veritatem continere merissimam, & ab omni falsitatis errore consortio liberrimam; adeoque veros dicentium Eloquiorum sensus illi semper consentire vero contra continuo repugnare. Ex quibus certissimè consequitur, omnes veritati adve-

Scripturæ expositiones, etiam ejus adversari
 sensui, adeoque esse falsas, alienas, spurias, &
 sibi mente longissime removendas. Qui igitur
 hujus S. Literarum loci interpretationem vero
 consonam, sed dissonam esse, & deprehendere
 extendere poterit, simul etiam illam esse erro-
 ræ, ac spuriam falsamque, & à vero sensu longè
 abhinc inveniet atque evincet, nec ideo illam
 vera aut aliis obtrudet, aut sibi obtrudi patie-
 tur, ac sic posteriorem Interpretis officii partem,
 in falsarum aliorum explicationum depre-
 sione ac ostensione sitam esse diximus, digne
 ac debite adimplere poterit.

At non tam facile expeditur cum priore, ve-
 rum nempe sensuum investigatione ac demon-
 stratione. Quamvis enim jam extra omnem dubi-
 tationis aleam posuimus, omnem verum alicujus loci
 scripturæ sensum esse etiam veritatem; hujus tamen
 enunciacionis conversum ejusdem notæ esse non
 videtur, nempe, omnem veritatem esse etiam verum sen-
 sum. Potuit enim contigisse, ut eodem Scripturæ
 loco, qui plures admittit sensus, plures continean-
 tur veritates, quarum tamen unam tantum, remo-
 te cæteris, in animo, dum ista verba exarabat, ha-
 beret, & significare voluit sanctus illius loci Au-
 thor. Quocirca quamvis una, aut plures, imò
 etiam omnes alicujus loci anticipis veritates, quæ
 contineri possent, ^{parentur} ~~erantur~~ demonstranturque:
 tamen incertumque relinquetur, num il-
 lam, vel quamnam earum, si una, aut quamnam, si
 plures significantur (quod fieri posse supra innui-
 mus) sacer illius Scriptor voluerit intellectas. Un-
 de consequi videtur, verum, quem nos assignavi-
 mus,

mus, S. Literarum Interpretem posteriori sui n-
neris parti satis superque sufficere, at non sin-
modo priori, quam tamen præcipuam esse, & q-
libet iudicabit & nos ultro agnoscimus.

7. Verumenimvero etiam si vires nostri Int-
pretis non altius, quam diximus, assurgerent,
ultra has positas metas se extenderent; minime-
men negari poterit, illum cæteris omnibus lo-
præcellere, ac multis paralangis anteponi deb-
hac tempestate, qua ab ipsis Prophetis & Apo-
lis, aliisque sacris Scriptoribus verum genuin-
que ac nativum Scripturæ sensum petere non
ceat; nec quisquam, sibi illi eruendo sufficien-
Spiritus S. lucem affulgere, indubie probare qu-
Etenim, cum cæteri nec falsa aliorum interpre-
menta certo deprehendere & ostendere, nec le-
rum S. Scripturæ veritates, nedum veros sensus
vestigare & demonstrare valeant; hic noster
non infallibiliter veros sensus, at saltem veritates
elicere, & falsas expositiones refutare poterit,
pediens eo pacto, ne erroneis explicationibus,
quam genuinis, assensum præbeamus, &, si ne-
tum est in veros sensus, saltem in veritates, qu-
negatum non est, deducens; in quo sane minime
est periculi, ut docet Augustinus de Doct. Ch-
lib. 3. cap. 27. hoc modo. *Quando ex eisdem Scrip-
verbis non unum aliquid, sed duo vel plura sentiuntur
etiam si latet, quid senserit ille, qui scripserit;
periculi est, si quodlibet eorum congruere veritati
aliis locis Sanctarum Scripturarum doceri potest,
Et de Civitate Dei lib. 11. cap. 19. Sive cum n-
tractantur, ad id quoque perveniatur, quod sensus
qui scripsit, sive id lateat: sed ex occasione tract-*

profunda obscuritatis alia quedam vera dicantur.

i. Sed age, videamus, an non hos nostro In-
 terreti positos limites perrumpere, ac eum tam
 pari, quam posteriori muneris sui parti digne
 debiteque satisfacere posse, ostendere queamus.
 Hoc autem facile conficiemus, si modo proba-
 verimus, omnes alicujus loci veritates, quæ Le-
 geri occurrunt, aut occurrere possunt, etiam
 veros sensus: Tum enim, qui unam tantum
 veritatem, etiam verum eruerit sensum,
 quo quis plures veritates, eo etiam plures
 sensus; ac præstantior erit interpret. Ut autem
 patet, omnes Scripturæ veritates esse
 eum veros sensus; duo imprimis circa Librorum
 horum authorem Deum apprime veniunt con-
 sideranda. Primum est, illum esse Omniscium,
 proinde omnes orationum à se prolatarum tam
 veras, quam falsas significationes optime novisse,
 etque auditoribus lectoribusque occurrere posse,
 non tantum prænovisse, sed etiam occursuras præ-
 vidisse, & cum nihil non præter illius providen-
 tiam accidat, ut veræ occurrerent, providisse;
 quemadmodum scribit Augustinus lib. 3. de Doct.
 christ. cap. 27. his verbis. *Ille quippe Author in eis-
 dem verbis, quæ intelligere volumus, & ipsam sententiam
 sitan vidit, & certe Dei Spiritus, qui per eum hæc
 scriptus est, etiam ipsam occursuram lectori vel au-
 ditori, sine dubitatione prævidit, imo, ut occurreret,
 et ipsa est veritate subnixa, providit.* Alterum est
 eum esse Veracem, adeoque nec fallere nec falli
 posse, ac ideo nunquam per suos ministros quic-
 quam ad decipiendos, hoc est, in alium sensum,
 quam quem verbis significare voluit, seducendos;

nedum dubios, quemnam plurimum occurrentium
 intenderit, reddendos Lectores vel auditores
 aut voce protulisse, aut literis consignari curas.
 Quod idem etiam videtur velle Polanus Syntag
 Theolog. lib. I. cap. 45. quæst. 2. cum ait. *Nulla v*
ac proinde nulla enunciatio à Deo prolata, est ambigua
ipso, seu quod ad ipsum attinet. Deus enim non loquitur
ambigue, quasi volens studio homines incertos & du
reddere, aut quasi volens verbi sui sensum dubium &
certum esse. In ambiguitatis vitium Spiritus S. ne se
quidem incidit. Qui os & intellectum homini dedit,
prolabi neque vult neque potest. Nec quenquam ac
 perfrictæ frontis, impiique animi credo, quod
 cum hominibus vitio vertatur, sic scientes volentes
 sua componere verba, atque insuper nutibus
 gestibus, aliisque corporis motibus ita omnes an
 fallacis nervos intendere, ut in sensum non à se
 tentum, aut in plures, quorum quemnam in
 lectum voluerint dubitetur, incidant lectores
 auditores; tam enorme crimen Deo Optimo Ma
 ximo, Enti perfectissimo, in quem ne umbra quid
 fallitatis aut fallaciæ cadere potest, audeat adfer
 bere. Quocirca cum talis ac tanta imperfectio
 giffime ab eo sit removenda, & in nullas S. Scrip
 turæ veritates incurrat lector vel auditor, in quibus
 eum incursum non præviderit, imo providens
 Dei Spiritus, cumque in omnes incurrere possit
 sequitur omnes illas eo in loco ab ipso inter
 significatasque fuisse; adeoque etiam esse ver
 sensus. Quod idem etiam comprobatur ex trito
 apud Philosophos Axiomate, *frustra fieri per plura*
quod potest per pauciora; unde deducitur aliud, quod
 ab unoquoque etiam admittitur, nempe me

loqui & scribere, qui paucis verbis multa, etiam qui multis pauca dicit, atque adeo etiam una ac simplici oratione duas veritates, quam unam tantum docet, exclusâ aliâ: Optimum tamen præstantissimumque, si quis una omnes, sensus comprehendere potest, significet. Cum autem, ut ajunt, Deus & natura nihil agant frustra, etiam Spiritum Sanctum optime scripsisse uno verbo omnes confiteantur, hunc in Dei oraculis describendis morem tenuisse, nemo aut negare in dubium revocare poterit,

2). Atque hæc nostra etiam sententia multorum ævi doctissimorum virorum fulcitur auctoritatibus. Horum primi sunt, ut ab antiquissimis sumam, Judæorum Rabbini, qui, ut illam declararent, Dei verbum ferro ignito assimilant. Semadmodum enim hoc igne continuisque percussis excandefactum si incudi imponatur, malis quoque percutiatur, quaquaversum scintillas, candentemque scoriam spargit ac projicit: sic etiam sententiam, omnes sensus veritati congruentes, qui ex sacris Literis interpretatione hauriuntur, atque colliguntur, esse tanquam scintillas ac faculas, quibus Deus hominum animos à nebulis inscitæ, ac ignorantæ tenebris voluit liberare, illorumque mentibus salutari sapientiæ ac cognitionis luce illustrare, atque illuminare. Atque hanc suam sententiam firmiter confirmant Psalmo 62, ubi vers. 12. dicitur, *Semel Deus percussus est, bis idem audiri, quod Dei robur est.* Hoc est, ut illi interpretantur, Deus unam ac simplicem protulit orationem, at talem, quæ multiplicem continebat sensum; ego enim bifariam, hoc est, multifariam (numerus certus pro incerto) eandem

intellexi, plures inde eliciendo sensus, in quos situm est Dei robur, quod nempe possit ita suorum orationis verba componere, ut una simplicique plures edoceat auditorem, lectoremve veritates. Rabbinos hac in parte sequi videtur Augustinus. Illustrissimus ejus locus est Confessionum lib. 12. cap. 31. qui sic habet. Ita, quum alius dixerit, hoc sensit, quod ego: alius, imo illud, quod ego: religiosus me arbitror dicere, cur non utrumque potius, si utrumque verum est? Et si quid tertium, et si quid quartum, & si quid omnino aliud verum quicquam in his verbis videt, cur non omnia illa videtur credatur, per quem unus Deus S. Literas vera & diversa visuris multorum sensibus temperavit? Ego certe quod intrepidus de corde meo pronuncio; si ad cujus auctoritatis aliquid scriberem, sic mallet scriberetur, quod veri quisque de his rebus capere posset, multa verba resonarent, quam ut unam veram sententiam ad hoc apertius ponerem, ut excluderem ceteras, quarum falsitas me non posset offendere. Nolo itaque Deus meus, tam praeceps esse, ut hoc illum virum de te meruisse non credam. Sensit ille omnino in his verbis, atque cogitavit cum ea scriberet, quicquid hucusque veri potuimus invenire, & quicquid nos non potuimus aut nondum possumus, & tamen in eis inveniri potest. Et qui huic proximus est ejusd. lib. cap. 26. Velle quippe si tunc ego essem Moyses, ex eadem namque massa omnes venimus, & quid est homo, nisi quia membra ejus; vellem ergo si tunc ego essem quod ille, & mihi abs te Genesios liber scribendus injungeretur, talem mihi eloquendi facultatem dari, & eum texendi sermonis modum, ut neque illi, qui nondum queunt intelligere, quemadmodum Deus creat, tanquam excederet

ti

res suas dicta recusarent ; & illi qui hoc jam pos-
 in quamlibet veram sententiam cogitando venis-
 eam non pratermissam in paucis verbis tui famuli
 ; & si alius aliam vidisset in luce veritatis,
 ia in eisdem verbis intelligenda deesset. His non
 ilis occurrit de Doctrin. Christiana lib. 3.
 7. Quid in Divinis Eloquiis largius, & uberius
 provideri, quam ut eadem verba pluribus intelli-
 modis, quos alia non minus divina contestantia fa-
 approbari. Atque hinc est ejusdem Regula :
 in sacris Literis, si explicari nequeunt, in
 que partem intelligi possunt, si fidei regula non ob-
 Et hunc putamus esse ingentem illum sen-
 thesaurum, in profundo Sacrorum Codicum
 edescentem, quem tantopere deprædicant, ac
 laudibus extollunt Patrum nonnulli. Sic
 nonymus ad Paulinum Epistol. 103. cap. 7.
 apocalypsis Iohannis tot habet Sacramenta, quot ver-
 Parum dixi pro merito voluminis : laus omnis
 est : in verbis singulis multiplices latent intel-
 tie. Et in 3. caput ad Ephesios, Singuli
 ones, Syllaba, apices, & puncta in divinis Scripturis
 sunt sensibus. Sic Basilus cap. 1. operis de Spi-
 ncto, viris Theologicis exponendos esse docet
 literarum apices, ipsas literas, & syllabas : ne-
 voces & orationes. Ac denique Chrysostrmus
 enefin Homil. 21. Ego, inquit, omnes vos obsecro, ne
 niter ea, qua in Scripturis sacris contenta sunt, trans-
 . Nihil enim hic scriptum est, quod non multas sen-
 am habeat divitias. Quandoquidem divino Spiritu afflati
 heretæ locuti sunt, ideò, usi à Spiritu scripta, ingentem
 e continent thesaurum. Et ne miremini, quod in
 nominum enumeratione multas latentisque divitias

apices

sententiarum vobis me ostensurum pollicear. Neque enim
 vel syllaba, vel apiculus est in sacris Literis, in cuius p-
 fundo non sit grandis quæspiam thesaurus. Idem plurit-
 in locis asserit D. Thomas Aquinas, ut Sum-
 Theologiæ part. 1. quæst. 1. art. 10. & in 2. 1.
 Sententiarum Distinct. 12. art. 2. ad 7. atque
 ubi: Omnium vero disertissime in Quæstionibus
 Potentia Dei, quæ habentur in ejus operum To-
 octavo; Ubi quæst. 4. art. 1. sic ait. Aliud est (licet vitandum) ne aliquis ita scripturam ad unum
 sum cogere velit, quod alios sensus, qui in se veritatem
 continent, & possunt salvâ circumstantiâ literæ Scripturæ
 aptari, excludantur; hoc enim ad dignitatem divinæ Scrip-
 turæ pertinet, ut sub una litera multos sensus contineat
 sic & diversis intellectibus hominum conveniat, & unusqu-
 quis miretur, se in divina Scriptura posse invenire ver-
 tem, quam mente conceperit. Et per hoc etiam contra
 fideles facilius defendatur, dum si aliquid, quod quisqu-
 S. Scriptura veluti intelligere, falsum apparuerit, ad al-
 ejus sensum possit haberi recursus. Unde non est incre-
 dibile, Moysi & aliis Scripturæ authoribus hoc divinitus
 concessum, ut diversa vera, quæ homines possent intellig-
 ipsi cognoscerent, & ea sub una litera serie designarent
 sic quilibet eorum sit sensus authoris. Vnde si etiam ali-
 vera ab expositoribus S. Scripturæ literæ aptentur, quæ
 author non intelligit, non est dubium, quin Spiritus sanctus
 intellexerit, qui est principalis auctor divinæ Scripturæ. V-
 omnis veritas, quæ salva literæ circumstantiâ potest di-
 Scripturæ aptari, est ejus sensus. Nec longe ab his
 scedit Cautela, quam in aliorum scriptis interp-
 tandis observandam docet clarissimus & doct-
 mus Philosophus pariter ac Theologus, at-
 utriusque hujus facultatis in Academia Duisb-

Professor dignissimus, Joh. Claubergius in
 logic. Vet. & Nov. part. 3. cap. 7. quæst. 43.
*verba alicujus orationis facile restringas, si latiore eis
 enunciationem profunda Authoris sapientia concedat, nec
 interpretandi leges abnuant. Qui canon, sic pergit,
 apud locum habet in explicandis Eloquiis Dei; hujus
 enim, utpote summè sapientis, summèque boni, & potentis,
 verba, & opera augusta potius, & ampla, quam angusta
 circumscripta animo sunt cogitanda.*

o. Quibus omnibus postremo adde, quod in
 hoc nostrum Interpretem etiam quadrent Con-
 ditiones, quas in summo Controversiarum judice
 requirunt Theologi, quæque huic negotio non in-
 congrue adaptari possunt. Hæ vero à quibusdam
 Theologis, ab aliis quatuor enumerantur. Prima est, *ut
 veritas non possit, illudque liquido constet. Cum enim
 omnia Theologiæ Dogmata indubitata debeant
 esse veritatis, hæcque non nisi ex interpretamentis
 extrahi queant; cumque insuper nullum, quod Tex-
 tus sacro, qui infallibiliter verus est, non respon-
 det, sit genuinum, patet illud omni prorsus errore
 carere, ac tale etiam esse, illius Authorem osten-
 dere debere. Secunda est, ut ab illo non possit provo-
 cari, hoc est, ut illius interpretatio ad aliud non sit exami-
 nanda: provocatio enim proprie ad Judicem perti-
 net. Tertia, ut non sit partialis, magisque ad unam,
 quam alteram partem inclinet. Quarta denique & ul-
 tima, ut ad assensionem cogere, vel ut alii, ut certa homi-
 nis cognitione imbuere possit. Quæ tres conditiones
 prima fundantur, ex eaque deducuntur. Quo-
 nam enim prima præcipit, ut ab omni prorsus er-
 rore sit immunis verus interpret, idque perspe-
 ctum esse debeat; perspecta simul atque cognita
 quoque*

quoque erit illius expositionis veritas, quæ ideo, nec ad aliud exigenda, quid enim amplius quæ verum sensum certo cognoscere expetimus? in partium duci studio poterit; sed sola animis, assensum extorquere, & infallibilem notitiam inferere. Atque has quatuor condiciones assignat nobis interpreti inesse omnes, cui libet illas ei adaptare atque accommodare, volenti manifestum esse putamus, unde pluribus id persequi, superfluum esse ducimus.

C A P U T V.

I. De verò Scriptura Interprete Pontificiorum, Evangelicorum, ac nostra sententia. 2. Philosophiæ Descriptio, 3. Causa principalis, 4. Instrumentalis, 5. Certitudo. 6. Quid nobis sit persuasio Spiritus Sancti ordinaria? 7. Veritatem ordinariè, veritati extraordinariè patefacta non supponi, multò minùs opponi.

I. **A**T vero quibus facultatibus præditi quibus adminiculis adjutus, qua norma qua Methodo instructus debet esse quis, ut S. Scripturam & ipse vere explicare, & à falsis aliorum interpretationis vincere, adeoque genuini interpretis muneri sufficere valeat? Pontificii & jus & normam S. Literas interpretandi, ac de aliorum interpretationibus iudicandi, spuriaene sint, an genuinae, penes sola Ecclesiam Romanam esse statuunt, ac idcirco nullum, ajunt, verum esse interpretem, nisi cuius explicatio illius approbatione confirmata est.

q

corroborata est. Huic sententiæ acerrime
 opponunt, quotquot à sede Romana defece-
 runt Christiani, contendentes, præter alia media
 nec negotio conducibilia, qualia sunt Linguarum
 Originalium notitia, Liberalium Artium cog-
 nita, Interpretum piorum ac doctorum auxi-
 lium, &c. ipsam S. Scripturam unicam & opti-
 mam regulam, infallibilemque normam esse, se-
 cundum quam omnis interpretatio dirigenda sit.
 Nobis autem tam hanc, quam illam sententias ob-
 iectiones infrà recensendas, improbantibus, no-
 tam, eamque paradoxam adstruere, impræ-
 cationum est animus, scilicet hoc munus ve-
 re competere Philosophiæ, hancque esse nor-
 mam certam, ac minime fallacem, tam sacros
 libros explicandi, quam illorum explicationes
 colorandi. Atque hoc sensu Exercitationis no-
 stræ Titulum intellectum volumus; quo etiam
 in Euangelicis Theologis Scriptura & sui ipsius
 interpretes, & controversiarum Theologicarum
 index perhibetur, hoc est, interpretandi ac judi-
 candi norma ac regula.

2. *Philosophia* autem, de qua nobis hic ser-
 vatum est (ut etiam quædam de Controversiæ no-
 stræ subjecto prælibare aggrediamur, prædica-
 tum enim jam satis superque nobis excussisse vi-
 demur) *Philosophia*, inquam, *nomenclaturâ intel-*
lectus, non Divini Platonis, non magni Ari-
 stotelis aut aliorum quorumvis eo nomine in lu-
 cem editas de *rerum* natura opiniones, ac con-
 sideratas: sed illarum *veram ac indubitato certam*
veritatem, quam *Ratio*, ab omni præjudiciorum, invo-
 cro libera, naturalique intellectus lumine, & acumine
 suffulta

*suſſulta, ac ſtudio, ſedulitate, exercitatione, experimen-
rerumque uſu exculta atque adjuta, ex immotis ac per-
cognitis principiis per legitimas conſequentias, apodu-
caſque demonstrationes, clarè ac diſtinctè perceptas, eri-
ac in certiffima veritatis luce collocat.*

3. Hanc autem Deo Opt. Max. luminum pat.
ſapientiæ fonti ſuam debere originem nulli n.
notum: Quandoquidem totum munus bonum, &
tum perfectum donum eſt ſupernè descendens à patre
minum, apud quem non eſt tranſmutatio, aut converſio
umbra, ut habet divus Jacobus in Epift. cap. 1. v.
17. Et Deus dat ſapientiam ſapientibus, & ſcienti-
ſcitis & intelligentibus. Daniel 2. v. 21. Et Iehova
ſapientiam, ex ore ejus ſcientia & intelligentia proce-
Proverb. 2. verſ. 6. Quod idem etiam facile co-
gitur ex 2.Chron. cap. 1. verſ. 12. Et omnis
ſapientia à Domino, atque apud ipſum eſt in ſeculum.
1. clef. 1. Nec ſolum apud ſacros, ſed etiam pro-
nos, & quidem Ethnicos ſcriptores non obſc-
hujus rei inveniuntur teſtimonia. Sic Plato in
mæo ait, nullum unquam à Deo munus, Philoſophia
ſtabilius, mortalibus collatum, aut deinceps conferent
eſſe. Et Lucretius, Memmium de Sapientia a-
quens, librum ſuum 5 de Rerum natura in h-
modum exorditur.

*Quis potis eſt dignum pollenti pectore carmen
Condere, pro rerum majeſtate, hiſque repertis?
Quisve valet verbis tantum, queis pingere laude
Pro meritis ejus poſſit, qui talia nobis
Pectore parta ſuò, quaſitaque præmia liquit?
Nemo, ut opinor, erit mortali ſemine cretus.
Nam ſi, ut ipſa petit majeſtas cognita rerum,
Dicendum eſt; Deus ipſe ſuit, Deus, inclyte Men*

Qui princeps vite rationem invenit eam, quæ
 Nunc appellatur sapientia; quique per artem,
 Fluctibus è tantis vitam, tantisque tenebris,
 In tam tranquilla, & tam clara luce locavit.

Facilliter Romanæ eloquentiæ Parens Cicero lib.
 Tuscul. quæst. Philosophiam, ait, esse donum & in-
 titum Deorum. Atque his Ethnicis suffragantur
 Christiani Philosophi. Clemens Alexan-
 drin. lib. 1. Stromat. Omnium bonorum Deus est cau-
 sa, sed aliorum quidem principaliter, ut Testamenti Vete-
 & Novi: aliorum autem per consequentiam, sicut Phi-
 losophiæ. Melancton in Epist. Pauli ad Col. cap. 2.
 8. Esse notitias naturales veras, in creatione menti-
 bus hominum insitas; quæ sunt normæ veritatis & certitu-
 dinis, ut numerorum, ordinis, figurarum, legum natu-
 rali-um de Moribus, & Physica principia, ex quibus ex-
 trahuntur multæ artes, manifestum est, & quidem Pau-
 lus nominat leges naturales veritatem Dei, & ait, Le-
 ges scriptam esse in cordibus. Et manifestum est à Deo
 in Bibliis numerationem, descriptionem, lectionem, architecto-
 nicam, artem Medicam; & de Architecto dicitur Exod.
 31. Deus implevit eum hac sapientia. Et anni rationem
 auditam Deus & instituit, & ostendit, & numerare Deus
 debet. Linguas esse donum Spiritus Sancti Historia Apo-
 stolorum ostendit, & de Arte Medica dicitur Syracida 38.
 Deus dedit hominibus scientiam, ut glorificetur in mirabi-
 libus suis. Agnoscamus igitur arte extractas ex notitiis,
 in creatione hominum mentibus insitas, esse res bo-
 nas, & Dei dona, & quidem sciamus esse commones factia-
 tas, & testimonia de Deo, quia ostendunt, Deum esse sa-
 pientem; & quidem lex naturæ testatur esse Deum, & do-
 ct, qualis sit. &c. Videantur Conimbricenses in
 1. roæm. Dialect. Masius Proxim. Physic. sect. 1.
 quæst.

quæst. 6. Kekermannus Præcogn. Philosop. 6.
 1. cap. 3. Alstedius Encyclopæd. lib. 3. cap. 23.
 Præcogn. Philos. part. 1. cap. 13. Timplerus Ex-
 citat. Philosop. sect. 2. quæst. 4. Magirus Pre-
 gom. in Aristotelis Ethicam. Casmannus Phil.
 Christian. cap. 4. & alii non exiguo numero.

4. Sed vero in hoc, Deum nempe esse Philo-
 phiæ causam primam ac principalem, non tantum
 difficultatis occurrit, quantum in lumine naturæ
 seu ratione humana, quæ Instrumentalis ab aliis
 bus, ab aliis remota, & minus principalis seu
 cundaria statuitur. Illam enim tam exiguam, tam
 que tenuem ac parvam faciunt hodiernorum
 Theologorum quidam, ut in rerum essentiis atque
 naturis perspiciendis atque cognoscendis pro-
 cæcutiat, ac loco medullæ, & nucleorum, nil
 putamina & cortices legere, ac tam arido vic-
 quo solidæ cognitionis fames expleri minime
 test, se pascere debeat. Quin etiam eo usque ex-
 processere nonnulli, ut, illam omnino nullam esse
 rotundo ore asserere non erubuerint. Sed quæ
 erronea, & quàm longè à vero abeat, ac rejicienda
 sit hæc opinio ostendit omnis nobilissimarum
 thematicarum disciplinarum Chorus, quæ sane
 earum Cultoribus notissimum, in ipsas rerum, quæ
 tractant, essentias, ex iisque necessario profluentem
 proprietates penetrant, easque apodictice demon-
 strant. Quod idem tam in Metaphysicis, quam
 Physicis præstari posse, scriptis suis cedro digni-
 mis probat illustrissimum ac splendidissimum illi
 hac nostra ætate Philosophico Orbi exortum in-
 vum sidus, nobilissimus Renatus Des Cartes, ac
 ut, quibus tam claræ apertæque veritates mem-

OCU

illos nequeunt illustrare, helleboro opus ha-
 bent, quo tenacium præjudiciorum atque antici-
 pionum viscerum humores, quibus ipsorum cere-
 bram undequaque perfusum est atque obsessum,
 surgunt, ac inde exhalantes præoccupatio-
 num crassi vapores, qui nebulas illorum intellectui
 tendunt, dispellantur, dissipenturque. Ostendit
 hic vir incomparabilis suo exemplo, quid in
 rerum investigatione possit Ratio seu mens hu-
 mana, intelligendi impedimentis atque obstacu-
 li liberata, & propriis viribus facultatibus
 instructa, si nihil nisi clare distincteque
 conceptum assumat, ac pedetentim à simplicif-
 simis & notioribus ad composita & ignotiora,
 secundum veram intellectum dirigendi Metho-
 dum, procedat atque progrediatur. Et sane,
 si ratio naturalis sit, quemadmodum
 prædicant, tam exigua, aut nulla, quid quæso
 homines faciet, & ab irrationalibus animali-
 bus discriminabit? Sed idem mihi hic observasse
 videor, quod vulgo in omnibus rebus fieri solet,
 propterea quoque in proverbium abiit, videli-
 cet *Artem non habere inimicum, aut contemptorem,*
ignorantem. Quò enim quemquam Theolo-
 gum minorem deprehendi Philosophum, mi-
 nusque naturali ratione utentem; eo etiam ma-
 gis reperi Philosophiam, & rationis naturalis
 contemptorem. Cum contra multi eximii præ-
 stantesque Theologi, iidemque Philosophi ratio-
 nem humanam; ejusque propaginem Philoso-
 phiam maximis continuo celebrent laudibus, at-
 que in cælum amplissimis evehant præconiis. Quid-
 enim autem sit & quantopere etiam rationem ex-
 tenuent,

G

tenuent,

tenuent, ac parvi pendant quidam Theologi, dudum demonstratum est, eam quam multa clara & distincte percipere, & in iis, quæ clare & distincte perceperit asserendis, errare non posse, veritatem assequi debere: cumque Deus, ipsis sententibus, omnis veritatis sit fons atque origo, etiam omnis veræ Philosophiæ seu Sapientiæ author atque conservator.

5. Et quoniam omnis clara & distincta perceptio, præter Veritatem conjunctam sibi etiam habet certitudinem; quicquid hæc vera doctrina Philosophia seu sapientia, firmum erit ac ratum nec ullis argumentis in dubium revocabile; ac ut illius persuasioni, tanquam omni exceptio majori, plane ac plene acquiescere poterit, ac contentus erit avidus animus, nec ulterior quærenda sit certitudo.

6. Præterea quoniam quoque nulla est clara & distincta perceptio, quæ non intime sui conscientiam in nobis gignere possit: & cum omnis dictum, claræ ac distinctæ perceptionis Deus causa, etiam hujus intimæ conscientiæ causa, cumque hæc conscientia rem perceptam esse veram indubie nobis persuadeat, dicat, testetur, que inspiret, non immerito, nec incongrue seu Spiritus Sancti persuasio, dictamen, testimonium, atque inspiratio appellari poterit. Unde testetur, quam abs re fuerint, & quam inani se torserint labore Theologi, qui Rationem, aut lumen naturale tam parvum, aut nullum statuentes, aliquid, quod istis nominibus designetur, quærunt, quodque in illius locum surrogarunt, ac mentem supernaturalem vocarunt, quod quidem

si clarè explicare nesciunt, quemadmodum
 cap. 14. fuscè docebitur. Atque hæc illorum
 inde mihi originem duxisse videtur, quòd,
 Aristotelicorum illud dogma, *Nihil esse in intellectu,*
si non antea fuerit in sensu, pro indubitato habentem
 nunquam mentem à sensibus avocarint, & ad
 mutilam ac imperfectam, imò nullam esse,
 ab iis hauritur, cognitionem animadvertentes,
 rationem naturalem nihil aliud esse autumantes,
 tantam exiguam ac nullam fecerint & pronun-
 ciarunt: Attamen, quòd aliquando iidem casu in
 quibusdam percipiendis ac cognoscendis puro in-
 tellectu usi fuerint, ac, sic aliquem radium veræ ac
 puræ cognitionis gustantes, hancque plane alte-
 riore, quàm priorem, à sensibus haustam, de-
 prehendentes, ab illa etiam longe discriminarint,
 tantum illam ad suam naturam tantum pertinere
 firmiter persuasissent, hanc altioris naturæ ac
 supernæ quid esse putarint, adeoque lumen super-
 naturale nominarint. Sanè, quicquid hujus sit, sa-
 tis credere existimamus, commodè istis sub nomini-
 bus, quod diximus, intelligi posse; quocirca
 eò usque ista sic accipiemus, quò illi aliud
 statuunt, & quidem quod statuunt, iis denotari pro-
 curarint; si quidem non sit purum putum figmen-
 tum, cujus extra illorum cerebrum nec vola nec
 vestigium in rerum natura reperias.

Ex antè dictis porrò etiam facile colligi po-
 tesse quàm futilis sit illorum sententia, qui naturam
 scientiæ, scientiam revelationi, veritatem ordinariæ,
 veritati extraordinariæ patefactæ, non tantum
 ad certitudinem suppositam, sed etiam opposi-
 tæ esse volunt; cum utraque uno eodemque loco

atque ordine habenda sit. Non enim Veritas
 ipsa, quamquam diverso modo parata atque ac-
 sita, aut contraria esse, aut antecellere possit.
 Exemplo rem declaratum imus. Si cui per gratia
 lumen extraordinarium revelatum sit, Deum
 omniscium; alteri vero idem lumine naturæ ap-
 etice demonstratum: Uterque clare distincte
 ac certo & infallibiliter eandem, cum eade
 enunciatio, veritatem percipiet: hæc autem
 ipsi nec contraria erit, nec in uno majorem, et
 in alio, pariet certitudinem, cum uterque
 lo modo possit dubitare. Videantur etiam de
 quædam cap. 8.

C A P. VI.

*Philosophiam esse infallibilem S. Scripturam inter-
 pretandi Normam ostenditur, 1. Argum-
 2. Continua Theologorum Praxi, & 3. Ex-
 plis.*

1. **H** Atenus Controversiæ explicum
 subjectum & Prædicatum, jec-
 que fundamenta, quibus totam
 monstrationis nostræ molem im-
 sentiarum superstructum ibimus, & quide
 cili negotio; sponte enim sua sese cuilibet
 etâ animo recolenti, & accuratè atten-
 oggerit. Demonstravimus namque cap.
 mnes locorum Scripturæ veritates, esse etiam
 ros sensus, ac omnes eorum expositiones
 veritati non congruunt, esse falsas: adeoque

S. Literarum Interpretem esse, qui veri-
 tatis orationum in iis contentarum potest erue-
 re ac se eruisse ostendere, nec non earundem
 aliis adornatas interpretationes vero non con-
 tinas esse detegere, ac demonstrare. Cum igitur,
 in præcedenti capite docuimus, Philosophia
 vera, certa, ac indubitata Rerum notitia,
 principiis naturæ lumine cognitis deducta,
 ac apodicticè demonstrata: Poterunt hac &
 eorum Scripturæ veritates certo erui, eru-
 que esse demonstrari, & eorum ab aliis fa-
 ctæ explicationes, num vero convenient, an
 pugnent, explorari, ac hujus vel illius no-
 tesse, indubie ostendi. Unde evidentissime
 sequitur, illam tam sacras Literas interpre-
 di, quam interpretationes explorandi cer-
 esse atque infallibilem Normam; ac præter-
 illum, qui hac est instructus, & cui hujus
 ac sincera affulsit lux omnes verbi divini
 interpretis partes rectissime dignissimeque susti-
 nere posse. Quod sane non ita intellectum
 habemus, ac si is, qui Philosophiam à limine
 salutavit, ac primoribus degustavit la-
 , adeoque liberalium artium atque discipli-
 nam cognitione parum aut mediocriter tan-
 tinctus est, omnia, quæ in sacris Scri-
 pturis occurrunt, etiam difficiliora atque ab-
 usiora penetrare, intelligere atque expli-
 care posset: Sed tantummodo ea, quorum
 notitiam sibi jam philosophando comparave-
 rit & quidem eo plura ac altiora, quo sæ-
 pius ac profundius in Naturæ arcana, atque
 in remotissimos recessus intellectus sui lumine atque

acumine descenderit, ac in Rerum cognitione majores penitioresque fecerit progressus: quem modum idem id etiam omnibus Theologis, quos quot a jactis Christianismi fundamentis ad hæc, que tempora sacris Codicibus enucleandis atque mum appulerunt, usu venisse, apud omnes in confesso est. Neque enim eadem mensura interpretandi facultate præditi fuerunt cuncti: Sed quisque ingenio, doctrina, ac cognitione excellit, eo dignius S. Literarum Interpretis personam sustinuit, ac plura difficilioraque loca rectius melius enodavit. Unde suffecerit, hac cum limitatione (non enim latius necesse est) accipere nostrum argumentum.

Deinde etiam omnem Interpretationem Philosophiæ ope adornatam, aut ejus scrutinio exploratam probatamque, esse veram ac genuinam eo liquet, quod nullum, à nobis Cap. 3. §. ult. ex Theologis enumeratorum, quæ in interpretandi Norma desiderantur, requisitorum occurrit, quod Philosophiæ non ad amissim competat. enim, cum vera sit, ab omni errandi periculo libera; atque cum fallere nequeat, quodvis interpretamentum ad hanc exploratum, ad aliam de norma examinare prorsus non opus erit: nec cum immotis, ac flecti nesciis nitatur fundamentis, partium studio ducetur: Ac denique hominum animis, cum certa sit, atque indubitata assensus extorquere, ac firmam adferre cognitionem poterit.

Præterea vetus est, & vera Vox, & Theologia quando de Scripturarum Interprete disputatur, passim trita: *Unumquemque esse optimum suorum*

interpretem; quam Deo etiam tribuunt, & qui-
 in jure optimo, cum in ipsum melius, quam
 inquam mortalium quadret. Hi enim & men-
 des, & fallaces sunt, & sæpissime affectibus abre-
 aut utilitati & commodis suis consulentes, vo-
 lula alio sensu proferunt, alio mox explicant.
 vero, in quem ne mendacii quidem ac fallaciæ
 bra cadit, semper, tam in loquendo, quam inter-
 tando, unus idemque est, ac manet. Quapro-
 pr, cum, ut præcedenti capite diximus, Philoso-
 pæ autor sit, ipsi etiam adscribenda erit omnis in-
 pretatio, quæ, illa dirigente atque approbante
 medium adducitur. Ac proinde illi quoque
 æ interpretandi Normæ nomen denegari nulla
 erit ratione.

2. Nec tantum jam allata nostram sententiam
 biliunt argumenta: sed etiam perpetua cujusvis
 i Theologorum comprobatur Praxis. Plerique
 nim antiquiorum Patrum, ut Justinus Martyr,
 onysius Areopagita, Origenes, aliique, Philo-
 phiæ Platoniciæ addicti, quoties nodus in S. Lite-
 solvendus sese offerebat, non alia, quam ista usi
 erunt norma. Reliqui, qui omnes ferè Eclectici
 ant, in Scripturarum locis difficilioribus, & ob-
 rioribus enucleandis sua adhibuerunt dogma-
 , ex omnium Philosophorum sectis deprom-
 a. Post hos, longa intercedente Barbarie,
 orti tandem sunt Doctores, dicti Scholasti-
 , qui in Aristotelis verba jurantes, quoties-
 que de divinorum eloquiorum sensu disce-
 ratio oboriebatur, nihil nisi Peripatitici sub-
 ixum placitis in scenam produxerunt, idque
 into studio, tantoque impetu, ut Trithemius

de istis doctoribus loquens dicat, *Philosophos
culares Theologiam sua curiositate inutili fœdasse*
Anton. Sadeël præfat. in lib. de verbo Dei
pto, *Scholasticos illos, ob Philosophia cum Theologia
fusionem dicendos potius Philosophos, quam Theologos*
Horum deinde vestigiis, quamvis non ita pro
institerunt, quotquot à sede Romana defe
Christiani; donec denique hoc seculo Cartesi
Philosophiæ lux quibusdam affulsit Theolo
quibus sordescere cœperunt S. Literarum in
pretamenta, quæ hujus lucis radiis non illu
ta prodierunt.

3. Denique idem id non obscure testantur
confirmant quàm plurima exempla difficilio
S. Scripturæ textuum Philosophiæ ope exp
torum: Tot enim sunt, ut, si omnia hic in
dium adferre satagerem, in maximum Exercit
hæc nostra excresceret volumen. Unum alter
que ex principalioribus adduxisse sufficiat. A

Primum esto de Deo, cui tanquam de hor
loquens S. Codex, humana tribuit membra,
tram, oculos, aures, cor, &c. mortales aff
affectus, iram, pœnitentiam, amorem, &c.
males adscribit tam sensuum operationes, q
motus differentias. At nihil horum Deo compe
sanæ mentis statuet Theologus: non enim ver
proprie tali corporis mole, qualem nos circur
rimus, determinatum ac circumscriptum est En
lud perfectissimum infinitumque: Unde et
nec animi motibus agitatur, nec sensuum mini
rio in rebus percipiendis utitur, nec membron
motum, ut se aliquo conferat, adhibet. Quamob
jure merito quoque unanimi consensu mor

Theolog

heologi, talia de Deo dici quidem *ἀνθρώπου παθῶς*;
θεοπρεπῶς, intelligenda esse, atque explicanda. Ve-
 menimvero quis ipsos hæc edocuit? quis, quid
θεοπρεπῶς sit monstravit. Non Scriptura, nusquam
 enim hæc explicat, quænam Deo per *ἀνθρώπου παθῶς*,
 quænam proprie tribuantur; quænam *θεοπρεπῶς*
 quænam simpliciter interpretanda veniant. Er-
 go Natura, ergo Philosophia, quæ naturæ lumine,
 Deum esse, & quæ illi adscribenda, quæ dene-
 ganda sint, evidenter demonstrat. Sed vero ex-
 pientes magno feryore mihi hic audire videor
 heologos, atque asserentes, S. Scripturam in qui-
 busdam quidem locis loqui *ἀνθρώπου παθῶς*; at in mul-
 tis aliis *θεοπρεπῶς* atque ex his se, quid *θεοπρεπῶς* sit, sa-
 tis erudiri posse, adeoque in horum enucleatione
 philosophiæ adminiculo nequaquam indigere. Ve-
 nim mihi placide respondeant roganti; scire enim
 ex ipsis libet, undenam perspectum habeant, cum
 quædam loca Deo videantur corpus humanum ad-
 scribere, quædam detrahere, hæc proprie loqui,
 quæque intelligenda esse, ista vero improprie. Nam
 quispiam directe contrarium statueret, assereret,
 quæ omnia ista loca, in quibus illi *ἀνθρώπου παθῶς* po-
 nunt, proprie, & contra, in quibus *θεοπρεπῶς* agno-
 scunt, improprie esse intelligenda; sicque fieri
 explicatu faciliora, atque planiora; Quænam
 quæso ratione hunc interpretem erroris convin-
 cerent? quibus argumentis ipsius explicationem
 falsitatis arguerent? nullis sane nisi ex Philosophia
 petitis, ad quam, tanquam ad sacram anchoram,
 ut ipsorum antecessores refugerunt, sic & ipsis
 refugiendum esset, nisi incassum verba fundere,
 & oleum atque operam perdere vellent.

(So.)

Alterum exemplum fit de Eucharistiæ Sacramento, cujus institutionis verba, *Hoc est corpus meum*, in varios à Christianis torquentur sensus. Papistæ enim sic explicant, Hoc transsubstantur in corpus Christi; Lutherani autem hoc modo intelligunt, Hic panis localiter conjungitur corpori Christi; Reformati denique ita interpretantur, Hic panis est signum corporis Christi. harum trium discrepantium explicationum quænam est vera? quænam falsa? quænam sensui respondet, quem in animo habuit Christus, dum hæc verba proferebat? Edocuit hoc Philosophia. Reformati enim illius ope suam stabilierunt, ac Pontificiorum & Lutheranorum sententiam absurdam esse ostenderunt; dum ex Physicis demonstrarunt Panem, salvis remanentibus illius accidentibus in aliud corpus non posse transsubstantiari, nec unum idemque corpus posse pluribus locis firmari, nec inesse, nec duo corpora in uno eodemque loco existere, & alias absurditates, quæ horum opinionem necessario consequuntur.

Ultimum in Scenam prodeat exemplum de Sacramente Trinitate, quæ apud quosdam Theologos Mystericum audit, apud alios monstrum omnium absurditatum farragine refertum. Hanc ut illi contra horum insultus atrocissimos defenderent, & tantam tectam, quamvis ignotam, & non intellectam conservarent, quænam monstra vocabulorum, quænam distinctionum nugas ex intimis Metaphisicis penetralibus atque adytis non petierunt, sed de novo, si non reperirent, finxerunt? Quare sane satius fuisset illam pro Mystero non habuisse, & Philosophiæ ope, antequam, quod esset, in-
tuere

erent, secundum veræ Logices præcepta, quid
 et, cum Cl. Kekkermanno investigasse; quam
 to fervore ac labore in profundissimas spelun-
 e, & obscurissimos Metaphysicarum speculatio-
 um atque fictionum recessus se recipere, ut ab
 versariorum telis sententiam suam in tuto col-
 larent. Profecto magnus ille Vir, in omnibus
 aristotelicæ Philosophiæ partibus perdoctus, Sy-
 stem. Theol. lib. 1. cap. 3. dogma illud, quamvis
 ad Theologos eo nomine non multum gratiæ
 verit, ita ex immotis Philosophiæ fundamentis
 explicat ac demonstrat, ut paucis tantum immu-
 nis, atque additis, nihil amplius animus veri-
 tati sincere deditus desiderare possit: quod & non
 ostendere non difficile foret, si instituti nostri
 ratio id impræsentiarum pateretur. Quicquid sit,
 ac saltem, quod contendebamus, manifestum
 adit, scilicet & hunc in S. S. Triade explicanda,
 illos in propugnanda atque oppugnanda Philo-
 sophiam in subsidium vocasse.

Atque sic tribus his exemplis probationi finem
 proponimus, ac simul etiam priori nostræ Exer-
 citationis parti, in qua propriæ sententiæ expli-
 cationem ac demonstrationem promiseramus.

CAPUT VII.

I. *Manus illius, qui quid auctoritate alicujus scripsit, probat. 2. Quid sit vera sapientia, quid appareat. 3. Philosophiam & sapientiam veram in Scripturis non damnari à Paulo 1. Epist. ad Corinth. quibusdam locis cap. 1, 2, & 3. occurrentibus. 4. Nec enim etiam cap. 2. vers. 14. 5. Denique nec Epistol. ad Colosses. cap. 2. vers. 8.*

S Equitur nunc, ut ea, quæ nostræ sententiæ obijci possent, examinemus, ac diluamus. Hæc autem duum sunt generum, vel enim S. Literis petuntur, vel extra illas sese offerunt. His sequenti, illis, quod jam præ marginibus est, capite respondebimus. Multa in Dei verbo reperiuntur loca, in quibus Philosophia, et Sapientia (hæc enim, quamvis differant, vocabula, eandem tamen designant rem) à S. Scripturis damnari videtur, atque rejici, non tantumquam cælesti doctrinæ inutilis, sed etiam noxiæ quæ omnia male intellecta, atque explicata, Aversariis ansam possent præbere sententiæ nostræ oppugnandi, ac tanquam divinis eloquiis contrariam explodendi; quam ne improvidi nimis, ac præcipitantes arripiant, nostrarum partium esse duximus impedire, quod, ut commodum fiat, paulo altius rem ordiri libet.

I. Quicumque, uti decet, auctoritate alicujus libri sententiam suam certo adstruere contendit, scopum feriisse nequaquam censendus est, si solummodo quædam inde adducat loca, in quibus eadem

idem, aut similia, quibus suam mentem expressit, perierunt vocabula, aut etiam quæ id, quod ipse scribit, innuere videntur: Sed præterea ipsi demonstrare incumbit, istis verbis idem id, quod scribit probare molitur, innuisse, atque expressum habuisse scripti illius auctorem. Non enim de verborum aut verisimilitudine disceptatur: At de re ipsa, ejusque inconcussa certitudine. Unde mihi mirari, & non profecturis littora bobus arare videntur omnes illi Theologi, qui, ut suorum dogmatum veritatem ostendant, aut aliorum falsitatem redarguant, S. Scripturæ loca quamplurima, in quibus eadem, aut à sua sententia non multum discrepantes, voces occurrunt, undiquaque corrant, atque coacervant, omissa, quod præcipuum est, demonstratione, qua evidenter doceatur, idem id, quod illi contendunt, in animo habuisse, istos locorum divinos scriptores. Quapropter etiam nullo jure ab Adversariis aliam suarum propositionum refutationem, aut suarum objectionum resolutionem mereri, aut exigere posse videntur, præsertim nudam, ac simplicem suorum argumentorum negationem, qua sibi omni ex parte satisfactum fateri debent; nisi se procul ab omni disputandi ratione remotos, & genuinæ demonstrandi methodi plane rudes esse, ostendere voluerint. Quæ jam strata via si incedere animus esset, possemus & nos pro jure nostro prolixam hinc præcipue Responsionem declinare, tantum inficiando, ullos S. codicum textus assertioni nostræ adversari, aut contradicere, cum id nondum ab ullo Theologo probatum sit, nec unquam probari poterit: Sed libet impræsentiarum esse

esse largioribus, atque ultro defensionem nos accingere, ostendereque, nulla, quæ passim ex Dei verbo adducuntur à Theologis loca aut nostræ sententiæ repugnare, aut ejus probationem labefacere.

2. Hoc autem ut debitè præstemus, considerandum imprimis venit, vocabulum Philosophia aut sapientiæ, ambiguum esse, atque tam veram quàm apparenti passim attribui. Vera (de qua cap. 5. sermo fuit) ea est, quæ in Dei Rerumque creaturarum solida cognitione, atque indefessa verboni prosecutione consistit. At contra sapientia apprensiva est, quæ vanas de Deo, Rebusque creaturarum venditat opiniones, & conjecturas, quas humani sensus præjudiciis, à sensibus, & ex mala educatione ac institutione haustis, obsita, & una alterave superficiali observatione adjuta, excogitavit, & per verisimiles tantum rationes, & obscure consequente perceptas adstruxit, & inanibus distinctivis, ac argutiæ subtilitatibus tueri necesse habet: quæque insuper bona, non vera, sed apparentia, quæ ad caducas hujus vitæ commoditates pertinent, qualia sunt honores, divitiæ, voluptates, fama, & similia, cæco impetu, ac pertinaci amore sectatur, atque prosequitur. Cumque apprensiva hæc sapientia inania captet, multo verborum eget apparatu, multa sermonis opus habet grandiloquentia, quo mentis oculis imponat, hominesque ad se pelliciat: quæ omnia, cum veritas nuda consistat conspicitur, aspernatur, & ut sibi inutilia, ac impedimento futura rejicit sapientia vera, ornamento negans, solum est contenta doceri.

3. His præmissis pergamus ad ea Scripturæ

In quibus aut Philosophia, aut Sapiencia damna-
 videtur : inter quæ principem locum dabimus
 quæ occurrunt in priore Pauli Epistola ad Co-
 rinthios, cap. 1, 2, & 3, tum, quod hic plures simi-
 simul concurrunt, tum quod his expeditis reli-
 quorum explicatio sponte sequetur. Taxat in hu-
 Epistolæ initio Apostolus scismata inter Corin-
 thios exorta, eorum causam exponens atque origi-
 nem, reprehendit vanitatem atque ambitionem
 doctorum quorundam, qui nomine Sapienciæ, at-
 que eloquentiæ primatum in illa Ecclesia ambi-
 cabant, atque affectabant; simulque auditorum stul-
 ticiam, qui tales admirati Doctores, in partes &
 sententia contraria scindebantur. Hos ut in viam re-
 duceret salutarem, dehortatur à sectandis hominibus
 in viam vertiginosis & scismaticis, eumque in finem
 optime differentiam ostendit inter cælestem salu-
 tarem doctrinam, & Sapienciam mundanam, inter
 vitam spirituales, & animales seu carnales,
 inter eloquentiam divinam ac simplicem, & huma-
 nam ac turgidam. Sed singula, quæ nobis nego-
 tium facessere possent, loca videamus atque enu-
 meremus. Cap. 1. v. 19. *Hæc habentur. Abolebo
 scientiam sapientum, & intelligentiam intelligentum
 e medio. & v. 20. Ubi sapiens? ubi scriba? ubi
 inquisitor seculi istius? nonne infatuavit Deus sapien-
 tiam mundi hujus? & Cap. 2. vers. 6. Sapienciam
 loquimur seculi hujus neque principum seculi hu-
 jus, qui abolentur. & cap. 3. vers. 19, 20. Sapien-
 tiam mundi hujus stultitia est apud Deum: Scriptum est
 in scripturis, carpit sapientes cum versutia ipsorum. Et rur-
 sum, Dominus novit cogitationes sapientum esse vanas.
 Quæ in locis per Sapienciam sapientum, intelligentiam
 intelli-*

intelligentum ; *sapientiam mundi hujus, seculi hujus*
ac principum seculi hujus Philosophiam intelli-
 eamque damnari crepant omnes ferè interpret-
 Sed perperam : nam Apostolum non sapientiam
 ram, sed apparentem designare, atque perstringe-
 tum ex ejus patet scopo jam allato ; quoniam
 smatum causa esse nequit vera, cum vera sit, &
 rum bonum prosequatur, tum ex iis manifestè
 monstratur, quæ de illa ab Apostolo dicuntur. Ne-
 que enim veram abolebit, aut e medio tollet,
 infatuavit, aut pro stultitia habet Deus ; cum
 sit autor, illaque nil nisi verum, & bonum, &
 æterna sunt, doceat : Sed apparentem, quæ ex
 minum cerebro profecta verisimilitudines cap-
 vanas, atque inania & fluxa bona sectatur : ut
 etiam humana, hujus mundi, hujus seculi, & pr-
 cipium hujus seculi, ab Apostolo nuncupatur ;
 que vel respectu causæ, quatenus ab hominibus
 hujus mundi & seculi est inventa, atque excu-
 vel respectu objecti, quatenus circa res hujus m-
 di & seculi versatur. Et hac qui præditi sunt, C-
 pit Deus cum *versutia ipsorum, eorumque cogitationes*
vit esse vanas ; quæ locum in veræ sapientiæ pot-
 foribus nequaquam obtinere queunt. Præcla-
 enim Dei donum est, cujus in Sacris sincera
 toties prædicatur, cujus indefessum studium tot
 commendatur ; ut etiam illam precibus à Deo
 tere expresse jubeat Apostolus Jacobus cap. i.
 his verbis. *Si cui vestrum deest sapientia, postulet à*
quidam eam benignè omnibus, nec exprobrat, & dabitur
 Atque huic nostræ horum locorum explicat-
 consentit gravissimus veteris Ecclesiæ Doctor
 mens Alexandrinus, lib. i. Stromat. quando
 Sa-

entes eos (Græcos) dicens Scriptura, non repre-
 dit eos, qui sunt vere sapientes, sed eos qui sibi vi-
 dentur sapientes. De his autem dicit. Perdam sapien-
 tiam sapientum, & prudentiam prudentum abolebo:
 et itaque Apostolus: Ubi sapiens? ubi Scriba? ubi
 inquisitores hujus seculi? &c. Similiter lib. 5. Per-
 dam sapientiam sapientum, & intelligentiam intelligen-
 tium reprobabo, eorum scilicet, qui sibi videntur sapien-
 tes & sunt conteniiosi. Et rursus lib. 1. Dominus so-
 let cognoscere disceptationes sapientum, quod vana sint:
 et dicitur utique Scriptura vocante Sophistas, qui in
 verbis versantur, & artibus superfluis; & paulo
 post. De iis & similibus, qui se inani dicendi genere
 gloriaverunt pulcherrime dicit divina Scriptura, Perdam
 sapientiam sapientum &c. Huc facit etiam venera-
 bilis Beda, quando in expositione 1. Epistol. ad
 Corinth. cap. 3. quam ex D. Augustini operibus
 protulit, hæc habet. Dominus novit cogitationes ho-
 minum, quoniam vana sunt. Dicitur aliquando in Scri-
 pturis Sapientia pro astutia, abusione verbi, non proprie-
 tati rei. Unde etiam dicitur. Ubi sapiens? Ubi Scriba?
 Conquisitor hujus seculi? nonne stultam Deus fecit sa-
 pientiam hujus mundi? Et Anselmus in 1. ad Corinth.
 cap. 1. vers. 19. Insultat Apostolus Sapientia & astutia
 hujus mundi, quæ falsa, & reprobæ, cum dicit. Ubi sapiens, ubi
 Scriba, ubi inquisitor hujus seculi? Quasi dicat, nihil
 est talium astutia. Et est in vectio in Iudeos & Gen-
 tiles, &c. Videantur etiam quæ habet in cap. 2.
 quibus omnibus non abludit D. Thomas A-
 quinas in hanc Epistol. cap. prim. vers. 19. sic
 commentans. Est autem considerandum, quod ho-
 mines quantumcunque mali non totaliter Dei donis
 privantur, nec in eis dona Dei reprobantur, sed in
 eis

H

eis

eis reprobatur & perditur, quod ex illorum malitia
 cedit: & ideo non dicit simpliciter perdam sapienti-
 quia omnis sapientia à Domino Deo est: Sed perdam
 pientiam sapientium, id est, quam sapientes hujus
 di adinvenierunt sibi contra veram sapientiam Dei, qui
 dicitur Iacob. 3. Non est ista sapientia desursum
 scendens, sed terrena, animalis, diabolica. Similiter
 dicit reprobabo prudentiam: Nam veram pru-
 dentiam sapientia Dei docet; sed dicit prudentiam
 dentium, id est, quam illi, qui se prudentes estima-
 rebus mundanis prudentiam reputant, ut scilicet
 hujus mundi inhareant: Vel quia ut dicitur Rom. 8.
 dentia carnis mors est. &c. Eodem sensu in h
 locum scribit Thomas de Vio Cajetanus
 verbis. Significanter non dicit perdam sapien-
 & intelligentiam, sed adjungit sapientium
 intelligentium, quia nec sapientia nec intelli-
 tia contrariatur cruci Christi; quoniam vero non
 versatur: Sed sapientia sapientium (hoc est
 utuntur illa homines habentes illam) & simile
 telligentia intelligentium (hoc est ut utuntur
 homines habentes illam) qui vocantur in mundo
 pientes & intelligentes, est quæ contrariatur Euan-
 est quam perdit & reprobat Deus. Nulla enim
 losophia, aut scientia pars contrariatur secundum
 Evangelio ratione dicta: quia nullum verum con-
 riatur alteri vero: Scientia autem sunt secundum
 vera, & Evangelium est verum: sed presumptio
 minum ad extendendum propositiones & media
 tra proprios limites contrarietatem parit veritati
 Christiane. Atque hanc esse divi Pauli in-
 tem confirmat, quod de stylo suo dicendum
 adjungit, quando ait Cap. 2. vers. 4.

tionem & predicationem non versatam fuisse in per-
 foris humane sapientie verbis; & vers. 13. *Se-
 ti non sermonibus, quos docet humana sapientia.*
 Benim vanam Doctorum apud Corinthios elo-
 quentiam perstringens, atque carpens, docet se in
 va ac salutari tradenda doctrina non usum fuisse
 in pompa verborum, dicendi ambagibus, sermonis
 indiloquentia, & oratorum flosculis ac pigmen-
 tis, quibus, ut sua erronea dogmata persuadeat, &
 in veris credulis obtrudat, opus habet sapientia
 humana atque apparens, ut superius etiam à no-
 ta annotatum. Atque sic, hæc loca sententiæ no-
 te nequaquam officere, satis superque ostensum
 est autumans.

4. Venimus itaque filium Apostoli sequentes,
 locum, quem non tantum Theologastri, sed
 etiam gravissimi Theologi passim in ore ha-
 bent, & Philosophiæ æstimatoribus, ac pro-
 gnatoribus continuo objiciunt, tanquam no-
 tum indissolubilem, atque inextricabilem. Oc-
 currit autem ille cap. 2. vers. 14. & sic habet.
*Animalis homo non est capax eorum, quæ sunt spiri-
 tualia Dei; sunt enim ei stultitia, nec potest ea cognosce-
 re, quia spiritualiter dijudicantur.* Ex hoc loco
 confici posse putant, Philosophum atque sa-
 pientem esse incapacem rerum spiritualium:
 etiam per *ἀνθρώπου ψυχῆς*, quod hominem animale
 certant, Apostolum designare contendunt, homi-
 nem, nulla alia cognitione præditum, quàm quæ
 examine Naturæ debitis adminiculis instructo, ac-
 quiri potest. Unde etiam Theologi, qui jussu Præ-
 potentium fœderati Belgii Ordinum S. Literas in
 ternaculum transtulerunt sermonem, vocem

ψυχῆς naturalis interpretati sunt; quamvis in annotationibus ad marginem appositis proprie *Animalis* significare concedant. Sed falluntur omnes. Nam præterquam quod vocula *ψυχῆς* tam apud sacros quam profanos authores, nunquam pro voce *naturalis*, sed semper *animalis* interpretata fit; non hic loquitur Apostolus de homine, sed tantum naturali lumine veram veri atque boni scientiam comparavit notitiam: cum non veri sapientis scientiam, sed vani ac stolidi eorum, quæ ipsi incognita sunt, iudicium ferre: At expresse hic sermo fit de homine, cui, quæ non capit, nec cognoscere potest, stultitia sunt; ergo nequaquam de vero Philosopho hic enim, donec rem clare & distincte perceperit, iudicium suspendit: Sed aut de homine plebano rudi, atque omni cognitione destituto, qui *caecis sensuum affectuum impetum sequitur*; quemadmodum explicat Erasmus in Annotat. in hunc locum; *qui animaliter vivit, aut qui carnaliter de Deo sentit ea, quæ videt in corporibus imaginans esse in Deo*, ut dicitur etiam ab Hugone Cardinali hoc loco, aut de Pseudo-philosophis, quibus, quæcunque ipsos fugiunt, & quorum incapaces sunt, illico damnare, atque pro stultitia habere, in more positum est. hos Spiritualibus opponendo admodum significanter *Animales* appellat Apostolus, utpote continuo occupati circa ea, quæ vitam habent animalem, hoc est, vegetativam & sensitivam spectant, qualia sunt victus & amictus, non honores, divitiæ, voluptates, &c. nunquam mentem à sensibus & sensualibus avocant: Sed iis toti immerfi, spiritualia, hoc est, quæ ad animam rationalem, quæ spiritus est,

rtinent, qualia sunt cognitio Dei, atque sui
 sius, negligunt, & à se longè removent atque
 jiciunt. Quod idem velle videtur D. Hierony-
 nis in hunc locum. *Qui spiritum Dei non habet ani-
 malis est, quia animalium ritu versatur, qui putat nihil esse
 t mortem: Et ideo, ut animal ventri libidinique commit-
 se, aeterna morte periturus.* Et Beda in Expositione
 ius loci, ex D. Augustini Operibus collecta. *Qui
 carnaliter sapiunt, & carnalia de Deo sive in hac vita, sive
 t hanc vitam sperant, atque desiderant animales sunt.*
 paulò post. *Quis carnalis & animalis homo non per
 antasmata sui cordis evagetur, & constituat sibi Deum,
 malis ei pro suo carnali sensu placuerit, atque ita credat
 mum longè aliter, quam Deus est, quantum à veri-
 te vanitas differit?* Et rursus. *Qui vivit ex corpore,
 carnalis homo vel animalis vocatur. Carnalis, quia car-
 nalia sectatur. Animalis autem, quia fertur dissoluta la-
 ivia anima sua, quam non regit spiritus, neque coercet
 tra metas naturalis ordinis, quia ipse se non subdit re-
 endum Deo.* Sic etiam Dionys. Carthusianus
 oc loco. *Animalis homo, id est, carnalis & vitio-
 us, cujus affectus, & intellectus in sensibilibus deti-
 etur.* Cum quibus duobus consentit D. An-
 elmus hoc loco, utpote apud quem eadem
 ere occurrunt verba: Et Erasmus, qui sic in
 Annotat. in hunc locum. *ψυχικός velut animus,
 d est, adfectus sequens humanos. Etenim quum
 Paulus hominem dividat in tres partes, carnem, ani-
 mam, & spiritum: Hic anima vocabulo pro carne
 videtur abusus. Nec ab his abire videtur Zwin-
 glius, quando in hunc locum commentatur.
 Animalis hic dicitur ab anima ψυχικός. Idem autem
 valet ac si diceret carnalis. Nam homo (quatenus Dei*

spiritu renatus non est) non solum corpore caro est, sed
 etiam anima. Caro enim per se nihil cogitat. Et adfectus
 carnis in anima sunt non in carne. Solus ergo homo, qui
 adfectibus ducitur caro est, quem hic animale[m] vocat.
 Deinde etiam, hunc esse verum hujus loci sensum,
 confirmant non tantum ea, quæ præcedunt, et
 quibus supra commentati fuimus, atque ea, quæ
 sequuntur; vocat enim eosdem cap. 3. *carnales qui-
 bus insunt livor, & contentio, & dissidia*, quæ in veris
 sapientes cadere non possunt: Sed etiam ea, quæ
 habet Jacobus, cap. 3. vers. 14, 15. & 17. Ut
 apparenti veram opponens sapientiam, ait: *Ha-
 esse superne descendente[m], puram, pacificam, moder-
 tam, obsequente[m], plenam misericordie & fructuum be-
 norum, absque disceptatione, sine simulatione*. Illa
 vero terrenam, animale[m], demoniacam, cujus effectus
 sunt *Invidia, irritatio, tumultuatio, & omne opus pravum*.
 Ubi notandum in Græco occurrere vocabulum
 φρονηδός, adeoque idem Epitheton, quod homi-
 nerum spiritualium incapaci apposuit Paulus, Sa-
 pientie apparenti à Jacobo attribui. Denique
 etiam omnia hæc multo adhuc evaderent man-
 festiora, si prout res exigit, enuclearetur atque
 fuse ostenderetur, quid per ea, quæ sunt *spiritus D-*
 & per *spirituale[m] dijudicationem* significatum voluit
 Apostolus: Sed instituti nostri ratio, cui abunde
 satisfactum censemus, tam vastum mare ingre-
 non finit, cum horum explicationi nimis diu
 jamjam immorati fuerimus, quod tamen non in-
 congruum duximus, tum quod hic res ex profes-
 tractetur, tum quod, ad horum exemplum, quod
 libet ex reliquis, quæ de hac agunt materia, S. Scri-
 pturæ locis, se facillimo negotio expedire poterit.

Quo

de hoc circa & nos eorum explicatione impræsentia-
m superfedebimus.

7. Sed vero, antequam manum de tabula tol-
amus, enodandus adhuc breviter est locus, non
operosam requirit interpretationem, ubi
Philosophiæ vocabulum expressum reperi-
tur, quem ideo tanquam majoris emphasis atque
probationis, passim crepant, non quidem Theo-
logi perspicaciores, sed ex plebe ecclesiastica illi,
cum revera nihil sciant solidi, sibi tamen mire
videre videntur, & ubi de Philosophia mentio
fit, confestim & satis inconsideranter evo-
cunt. Habetur autem in Epistola Pauli ad Colos-
ses, cap. 2. vers. 8. & sic sonat. *Videte ne quis sit,*
vos deprædetur per Philosophiam, & inanem deceptio-
nem, secundum traditionem hominum, secundum ele-
menta mundi, & non secundum Christum. Putant hic
Apostolum Colossenses hortari, ut sibi caveant à
Philosophia; sed admodum crasse hallucinantur.
Nam ista voce non designari Rerum cognitio-
nem, sed varias Judæorum sectas multi gravissimi
distingunt Theologi. Egregie inter alios id ex-
plicat atque docet Dannhæverus in sua idea boni
interpret. & mali. calumniator. parte 1. sect. 3.
t. 7. vers. 79. cujus locum integrum propterea
hic adscribere libet. *Questio est, inquit, quis sit*
sensus vocis Philosophiæ, Coloss. 2. vers. 8? Sine dubio
, qui ejus vocis sensus fuit ea etate, qua Apostolus scripsit.
Vihil autem aliud significabat tum inter Judæos Philoso-
phia, quam varias Judæorum sectas. Nam historicus coe-
terus Iosephus expresse istas tres sectas Pharisaorum, Sadu-
corum, & Essæorum vocat tres Philosophias lib. 18.
Antiquit. cap. 2. & ἀλώσεων φιλοσοφίας lib. 2. cap. 7.

Sectas, quæ erant ante tempora Hasmonæorum Eubius in duas familias distinguit, unam eorum, qui legi studebant: alteram eorum, qui legis auctaria amittebant: illam priorem appellat lib. 8. præpar. Evangelic. φιλοσοφίαν ἡγετὶ τῶ ῥητῶ Ἀγίου: posterior γεωρητικῶ. Quin & aurei oris Pater τὸ τῆς φιλοσοφίας iquit homilia 64. in Matth. ἐπιπέθη μὲ τῶ τῆ κε παρρησίας; id est interprete Casaubono, post Christum adventum ratio bene vivendi secundum legem fuit intentata. Confer Ioseph. Scalig. in elench. tribus resū Nicolai Serrarii cap. 22. Drusium in resp. ad Sarrar. lib. 1. cap. 2. lib. 1. cap. 18. lib. 4. cap. 3. Franorac. 106. & Affelman. in Miscell. select. 3. Huius Philosophiæ Philosophemata fuerunt contentiones legalis. Ex. grat. An in Sabbatho liceat vesci ovo quod gallus peperit in Sabbatho? An elevandi pedes è terra; non vero subinde in lapides impingendum? Confer Mat. 6: 5 cap. 9: 11. cap. 23. 14: 23. & cap. 12: 2. Luc. 5: 3. & cap. 18: 12. Marc. 7: 3. & 4. Hæc Dannhawerius cuius sententia ex toto huius capituli contextu confirmatur. Deinde, quamvis concedatur, huius loci voce Philosophiæ, denotari Rerum notitiam, non dicit Paulus, cavendam esse Philosophiam, sed deprædationem per Philosophiam unde evidenter sequitur, non veram, sed apparentem, vel (ut alii habent) non proprie, per se, & absolute, sed improprie, & per accidens sic dictam Philosophiam intelligi debere: vera namque neminem (ut ex supra dictis liquet) deprædari potest. Sentit hoc Calvinus cum in hunc locum sic commentatur. Quia multo falso putarunt, hic damnari à Paulo Philosophiam definiendam est, quid intelligat per hoc nomen

non autem iudicio intelligit, quicquid ex se communi-
 catur homines, dum volunt proprio sensu sapere: id-
 est, non absque specioso rationis pretextu, ut sit in spe-
 ci probabile. Et paulo post. Sed meminerimus
 plurimum sub Philosophia nomine tantum damnasse omnes
 alterinas doctrinas, quæ nascuntur ex humano capite,
 quæ nempe habeant rationis colorem. Cum Calvi-
 nus facit Divus Ambrosius, sic in hunc locum scri-
 bit. Philosophiam dicit terrenam, per quam solent
 decipi, qui cupiunt prudentes judicari in hoc mundo. Hæc
 argumentis & subtilitate minutiarum quarundam com-
 ponitur. Et paulo post. In cujus disputationibus qui
 detinetur, vix aut nunquam evadet. Detinetur enim
 in verisimilibus causis & commentitiis rebus, nihil tam verum
 ostendens, quam conspicitur & intelligitur in elementis.
 Eodem fere etiam modo D. Anselmus hoc loco.
 Caveo, ut ambuletis in Christo, & videte, id est,
 cum tanta circumspeditione cavete, nequis vos decipiat,
 inducens in aliquem errorem per Philosophiam ter-
 renam, quæ argumentis & subtilitate componitur:
 fallit dum verisimilibus causis & commentitiis rebus
 nihil tam verum aestimatur, quam quod conspicitur
 in elementis. Et paulo post. Vel cavete, nequis vos
 decipiat per Philosophiam, id est, per philosophicam
 interpretationem idolorum, & per inanem, id est, ab-
 soluti utilitate, & omni veritate vacuum fallaciam
 in dictorum, quæ est secundum traditionem homi-
 num, id est, quasi sapientium, qui quasi prudentius
 verba exponunt secundum elementa mundi, &c. Simi-
 liter etiam Thomas de Vio Cajetanus hoc loco.
 Philosophiæ adjungit inanem fallaciam, quantum ad
 officium prædandi homines à fide Christiana, quia non
 officii Philosophicæ est officium prædandi Christianos,

nisi ei adjungatur fallacia. Quæ quia dupliciter adjungitur Philosophia, ideo subjungit, Secundum traditiones hominum, secundum elementa mundi. *enim inanis fallacia jungitur Philosophiæ ex traditione hominum, puta ex secta Stoicorum, vel Peripateticorum, hujusmodi. Aut ex elementis mundi, hoc est, ex naturæ & judicare ea, quæ sunt Christianæ fidei secundum elementa mundi, hoc est, causas cœlestes & elementares compositorum ex his: hoc enim est inanis fallacia: quanto judicium quod ex hujusmodi causis haberi potest non se extendit ad excelsa Christi mysteria, quæ fidei nemus. Præter hos videantur And. Hyperius, Ben. Aretius, August. Marloratus, Guiljelm. Estius, Jo. Piscator, & Nicol. Hemmingius, hoc loco, qui perdiscurrisset, earumque utilitatem ac laudem celebrasset, sic tandem concludit. Cum igitur omnes partes Philosophiæ sint utiles & eximia Dei dona, sacrilegum est Philosophiam in universum damnare. Atque hanc fuisse Apostoli mentem confirmat subsequens exegesis, addit enim inanem deceptionem secundum traditionem hominum, secundum elementa mundi, hoc est, secundum humanam sapientiam ab hominibus animalibus traditam, & secundum opiniones elementis & principiis rerum naturalium, quæ temporis plurimæ & diversæ Græcos Philosophos invaserant; & non secundum Christum, qui vera & vera Dei sapientia est. Hinc superioribus sine ulla nequitia Calvinus. Quod proximè sequitur de inani deceptione, sic resolvo; cavete à Philosophia, quæ nihil aliud est, quam inanis deceptio; ut sit hoc additum appositum. Et per *καὶ τὸ ἀπὸ τῶν ἀνθρώπων* declarare Apostolum, quid verbum *Philosophiæ* intelligat, dicit in hunc locum*

Pi

ator. Particula itaque & non habebit vim con-
 ditionis copulativæ, sed interpretativæ sive : &
 s declarabitur per posterius, quasi haberetur,
 philosophiam, sive inanem deceptionem. Sensus ergo
 sunt verba Kekkermanni Præcogn. Philosoph.
 c.4.) *Cavete ab inanibus deceptionibus, & figmentis*
variarum opinionum, quæ ab hominibus gerentibus titulum
Philosophorum, nomine Philosophiæ venditantur. Dehor-
 rigitur Paulus Colossenses a Figmentis Plato-
 niorum, Epicureorum, Stoicorum, & præcipue
 historicarum, qui tum temporis maxime in Græcia
 regnabant, & in utramque partem de qualibet re
 opiniose differebant, & opinionibus suis, argute ac
 splendide propositis, & idcirco veram sapientiam
 se ferentibus, conabantur à salutari Christi do-
 ctina Colossenses seducere; in quem sensum &
 etiam vers. 4. habet; *Hoc dico, nequis vobis im-*
petat probabilitate sermonis; Quo etiam spectat hoc
Theodoreti in hunc locum. Quam superius dixit pro-
phetiam, & ad persuadendum aptam orationem, hic appel-
lat Philosophiam: Non autem à vera Philosophia,
virtute quæ nos non spoliât veritate cœlesti; sed
magis ad eam acquirendam ducit, & defenden-
dam armat. Desinant igitur in posterum boni illi
idolatri, ac ipsos cæco impetu sequentes Idiotæ locum
hunc in vituperium Philosophiæ, & erroneæ suæ
opinionis defensionem adducere: cum non tantum
ab eis, à nostris stet partibus; sed etiam magnus gra-
tiarum omnium generis Theologorum numerus;
quales sunt præter jam citatos Clemens Alexan-
drinus lib. 1. & 5. Stromat, Zanchius & Beza in
hunc locum; Melchior Canus Locor. Theol. lib. 9.
cap. 9. Alsted. Præcognit. Theolog. lib. 2. cap. 10.
 Casman.

Casman. Philosoph. Christian. part. 2. Qui
 omnibus adjungimus Augustinum, ejusque v
 bis lib. 1. de Ordin. cap. 11. præfens caput c
 cludimus. *Divina Scriptura non omnino Philosoph
 sed Philosophos hujus mundi evitandos esse præcipit
 Item, Nam quisquis omnem Philosophiam fugien
 putat, nihil nos vult aliud, quam non amare Sapien*

C A P U T V I I I.

1. *Nulla vera Philosophiæ dogmata Theologicis esse
 traria. 2. Ex nihilo nihil fieri, & idem
 posse reproduci numerice, non esse vera Phi
 phice, & Theologicæ falsa.*

I. **A**bsolvimus, quæ ex Sacris sententia
 nostræ opponi possent, præcipue
 neque enim omnia persequi nec
 arbitramur, cum argumentum
 plerisque Authoribus, capite superiori cita
 plenissime pertractatum fuerit. Progredimur
 que ad ea, quæ extra Dei verbum, nobis ob
 queunt. Hæc, cum pleraque parvi admo
 momenti, & cuilibet per allatam præcedentia
 pite distinctionem solutu facilia sint, silentio per
 teriremus omnia, nisi unum occurreret, qu
 aliquam præ se ferre difficultatem videatur.
 autem hoc, quod Philosophia multa statu
 gmata, quæ cum Theologia & S. Scriptura
 versis pugnare frontibus videantur: unde
 facile inferre posset, illam hujus interpre
 genuinam & legitimam minime censer

Quomodo enim verum ex Divinis Scriptis
 eruet, ac erutum firmis demonstrabit ar-
 gumentis illa disciplina, quæ non tantum à S. Li-
 teris longe remotas, sed etiam, quod majus est,
 contrarias illis sententias hinc inde quandoque
 docet, atque asserit, secundum vulgatum illud,
*Veritas multa Enunciata, quæ sunt vera Theologice, ac
 Philosophice falsa?* Sed respondemus concedendo,
 sapientem quidem, atque erroneam Philoso-
 phiam nonnulla posse S. Eloquiis adversantia di-
 scernere ac statueri: At de vera id prorsus ne-
 gando. Atque adeo dicimus, quicquid verum est
 in Theologia, etiam verum esse aut
 in vera Philosophia: & contra quicquid
 verum est aut falsum in hac, etiam verum aut fal-
 sum esse in illa; nec unquam, quod in una verum
 est in altera falsum esse posse: Sed ubique sua-
 rima harmonia in veritate ac falsitate ambas
 convenire atque consentire.

Quod autem addatur, quædam esse, quæ sunt
 in Theologice, & Philosophice falsa, mirari
 non possumus. Veritas enim semper una at-
 que eadem existit, & sibi perpetuo constans, nun-
 quam faciem mutat, nunquam alium atque alium
 induit vultum, in quacunque etiam tradatur
 disciplina ac scripto. Quæ quæso, cum nihil aliud
 est quam sermonis cum rebus convenientia, pos-
 set idemque sermo rebus congruere hoc in
 loco, atque in alio traditus ab illis discrepare.
 Cum Deus immutabilis sit, tamque Philo-
 sophiæ, quam Theologiæ auctor, absurdissimum
 cogitare illum in hac, aliquid esse verum,
 in illa docere posse, quod in illa docet esse falsum, &
 contra

contra in hac esse falsum, quod in illa docet esse verum. Adeo ut id, quod naturæ lumen verum esse dictat, lumen gratiæ non possit, tanquam falsum repudiare; & id, quod veritati consonum asserit Scriptura, non possit ut eidem dissonum rejiceret natura: Alias enim unum idemque & verum & falsum esset simul, quo nihil rationi magis contrarium. Quod idem etiam luculentissimis verbis exprimit Mornæus, cum in præfat. exam. lib. de veritat. Religion. sic inquit. *Naturæ igitur axiomata & principia, naturæ, inquam, quam Deus fecit, ipsi Deo contraria esse non possunt: Est vero præterea Deus ipsa ratio, veritas ipsa. Omnis igitur alia ratio, omnis veritas a eo pendet, ad eum refertur, extra eum ne consistere quidem potest, tantum abest, ut, quod in natura verum est, & rationale, in Theologia sit falsum & irrationale, quæ contra naturam non est, sed contra naturæ corruptionem, quæ est contra veram, & genuinam naturam. Firmum igitur ac ratum sit, & maneat, inter veritate Philosophicam & Theologicam nullam omnino pugnam esse posse.*

2. Verum enim vero forsan Adversariis adhuc aqua hæreret, nisi magis particulatim ostendatur Enunciata, quæ tanquam vera Theologicæ, Philosophicæ falsa vulgo enumerantur, talia non esse. Ut enim suam probent opinionem, quædam in scenam producant, ut, *quod ex nihilo fiat nihil idem non possit reproduci numericè, mundus sit æternus, virgo non possit parere, unum non sit trinum, corpus graferatur deorsum, ignis urat admotam materiam, à privatione ad habitum non detur regressus, & id genus alia quæ istius notæ esse nulli dubitant. Ergo age, nitem illis geramus, atque unum ac alterum exan-*
nemi

nus, ipsosque prorsus falli ostendamus. Primo
 igitur afferunt, *Ex nihilo nihil fieri*, & hoc Philoso-
 phiæ verum esse ajunt, & quidem recte, cum prin-
 cipium per se cognitum sit, & inter notiones com-
 munes recensetur; At verò Theologice falsum:
 Nam Deum mundum hunc aspectabilem, & quæ-
 cuque eo continentur, ex nihilo condidisse do-
 cet S. Pagina. Ad quod respondemus negando;
 quantacunque enim sedulitate ac diligentia illas
 ex-verimus, nullibi aliquid, quod istius speciem
 posse ferebat, reperire potuimus, quam lib. 2. Ma-
 gicor. cap. 7. vers. 28. qui cum Apocryphus sit,
 atque apud plerosque Christianos divina auto-
 ritate non polleat, ac præterea etiam Philosophiæ
 sapientem explanationem admittat, nullum hic ne-
 gium faceffit. Verum an non Moses (sic mihi
 æquo fervore regerentes audire videor) satis ex-
 plicite hoc docet, cum libros suos sic orditur, *In
 principio creavit Deus cælum & terram*, hoc est, ex ni-
 hilo fecit; sic enim interpretandum est vocabulum
in principio? Sed vero rogare mihi libet, quisnam il-
 lud docuerit, cum multis aliis priorum Genesios
 verbum in locis *creare* significet ex aliqua præexi-
 stente materia producere, in ipso tamen limine de-
 stare productionem ex nihilo? Undenam talem
 hauserunt interpretationem: Sane non ex Scriptu-
 ra nullus enim locus hoc habet, non ex Philoso-
 phiâ, hæc enim contrarium statuit, ut ipsi fatentur.
 Ergo, aut ex ipsorum cerebro profecta, aut in-
 ductione accepta: Quapropter etiam donec illud
 verbum Theologice falsum esse demonstraverint,
 verum in Theologia, quàm Philosophia verum ma-
 gnat atque indubitatum. Alterum, quod produci-
 tur

tur est, *Idem non posse reproduci numerice*: quod quidem Philosophice verum esse concedunt, quoniam ad omnis individui procreationem, & conservationem (quæ nihil aliud, quam continua procreatio est) confluxus causarum partialium individuarum requiritur: At in Theologia falsum esse clamitant; docet enim illa, eadem numero corpora in novissimo extremi Judicii die resurrectura, idque probat ex Job. cap. 19. vers. 25, 26, & 27. & 1 Corinth. cap. 15. At profecto mirari satis non subit, viros gravissimos, atque alias satis perspicaces, ita opinionibus, aut ab infantia haustis, aut institutione acquisitis, aut cæco impetu arreptis adhærere, ut istas sine probationum accurata, & nulli parti addicta examinatione mordicus teneant, doceant, defendant. Nunc dogma hoc de ejusdem carnis resurrectione, & sanæ rationi, ut diximus, repugnat, & ex allati Scripturæ locis neutiquam inferri potest. Prior enim, ex V. Testamento depromptus, in Hebræo textu ita confusus, perturbatus atque obscurus reperitur; ut inde ne idoneus quidem sensus multo minus ejusdem carnis resurrectio eliciqueat. Posterior autem si leviter tantum examinatur, non tam eorundem, quam novorum corporum resuscitationem docere deprehendetur. Quapropter, si hoc Enunciatum falsitatis in Theologia convincere satagunt, alia, quibus id præsentent, argumenta ipsis in medium proferenda erunt. Quæcum in Dei verbo occurrant nulla, in Theologia pariter, ac Philosophia firmum erit assertum. Reliqua, quæ superius à nobis fuerunt recitata, quod attinet, horum similis est ratio

obuse ostendit Kekermannus lib. 1. Præcogn-
 Philosoph. cap. penult. & Alsted. Præcognit.
 Theologic. lib. 2. cap. 10, qui etiam ibidem plu-
 rimis, quibus pugnam Philosophiæ cum Theo-
 logia astruere conantur Misophilosophi, argu-
 menta enumerat, atque enervat. Nos breviter,
 nec enim operæ pretium putamus ea prolixè
 præqui, respondemus, omnia ista enunciata,
 si a omni vocabulorum ambiguitate liberentur,
 rectè justeque distinguantur, limitenturque,
 ad vera esse, legitime rationibus Philosophicis
 demonstrantur, nullo prorsus modo Theologiæ,
 aut S. Scripturæ contrariari posse: sed aptissime
 congruere debere: *Sacra enim Scriptura* (ut habet
 testante Keckermanno Concilium Lateranense
 primum: anno 1180. celebratum, sess. 8.) *veri-
 tati Natura non repugnat, eo quod verum vero non con-
 trariatur.*

C A P U T I X;

1. Ecclesiam, Patres, Concilia, Pontificemque Romanum
 esse infallibilem Scripturæ interpretanda normam.
 2. Nec Spiritu Dei duci, nec veritates in S. Literis
 comprehensas certo eruere, ac demonstrare posse. 3. Er-
 roribus esse obnoxios.

HActenus propriam Sententiam, tan-
 quam arcem extruximus, circum-
 vallavimus, atque propugnaculis mu-
 nivimus; ac deinde ab insultibus at-
 que invasionibus hostium defendimus, ac sartam
 et hamam conservavimus: Superest denique, nostri
 que

quæ pars est ultima cœpti, ut in inimicorum terras nunc descendamus, illorumque arces invadamus, expugnemus, ac demoliamur, quo nostræ securior evadat, atque illustrior. Sunt autem illi in duplici differentia. Prima est Pontificiorum altera Reformatorum, & qui ipsis hac in parte favent. Hos in sequentibus, illos impræsentiarum aggrediemur, & quidem cito expediemus, ut pote exiguo humilique vallo muniti, & levis armaturæ militibus defensi: Qua etiam de causa illos arma fere non movissemus, & ut oppugnatione indignos neglexissemus. Nam, cui adeo abjectus est animus, & læva mens, ut frivolorum hominum figmentis, non tantum omni sana ratione destitutis, sed præterea illam evertentibus, & quidem in rebus æternam salutem concernentibus cæco impetu assensum præbere, atque acquiescere possit, nullum faceffere negotium ingenuo atque sincero almæ Veritatis amatori debere, semper judicavimus. Attamen, ne Exercitatio nostra aliqua in parte manca foret, ac defectiva, illorum refutationi hoc caput impendere consultum duximus. Statuunt igitur, ut supra etiam innuimus, jus potestatemque Scripturæ sensum investigandi, atque explicandi esse penes Ecclesiam, Patres, Concilia, Pontificemque Romanum: eosque certa infallibilique Auctoritate pollere clamitant, quæ de S. Literas interpretari, & de aliorum interpretationibus judicare possint: adeo ut ipsorum explanationibus, aut sententiis de aliorum explanationibus latis nemini refragari, nemini contradicere sit licitum, atque permissum. Huic Tyrannidi omnes, quibus Christiana libertas adeo cordi fuit

ut ac conscientiis intolerabile excusserint jugum,
 fatianimose, atque alacriter opposuere, ac illius
 prognatores in profundas angustias redegere.
 Nam quotiescunque hujus Sententiæ destructo-
 res, us istud interpretationis Ecclesiæ minime
 competere, docuerunt, excipiunt astructores, se
 per Ecclesiam, Patres intelligere Ecclesiæ Docto-
 res. At vero cum deinceps etiam ab illis hujus ef-
 fugi difficultates atque absurditates proponuntur,
 petunt hi omnes illas facile ac certissime à Con-
 cilio, præcipue Generalibus, tolli. Quod porro
 falsum quando falsum quoque esse demonstratur:
 petunt tandem hi ultimum refugium, Pontifi-
 catum Romanum, à quo confirmata Concilia veros
 auctoresque S. Scripturæ interpretes esse sta-
 tuunt: quin etiam illi soli omnes interpretis veri-
 tati indubitati competere conditiones, tanquam
 omni omnis erroris periculum evecto; adeo ut
 Bellarminus asserere non erubescat: *Si totum
 Pontificatum staret ab una parte, Pontifex solus ab altera:
 Pontifex potius esse credendum, quam toti Concilio.* Ita
 illud illustre ac splendidum Ecclesiæ nomen,
 quo prætendunt, quoque Patres, Concilia, ac
 Pontifex ipsum comprehendunt, in hunc solum
 Pontificatum terminetur ac resolvatur. Quæ omnia nos
 præ se, quam infirmo instabili que fundamento
 ponuntur, satis ostendant, atque ab Adversariis
 fusa pertractata sint, prætereuntes, uno
 tantum alterove inexpugnabili argumento, Sen-
 tentiam hanc erroneam esse, ostendemus atque
 demonstrabimus.

Primum petitur ex numero verorum S. Li-
 terarum Interpretum, quos tres nostro calculo

tantum ponimus, nempe vel ipsos Novi Veteris
 que Testamenti Authores, quando scilicet adhu
 superstites, aut scripto, aut viva voce, suam d
 ancipiti in operibus suis occurrente oratione men
 tem aperiunt atque exponunt, secundum tritum
 illud, *Optimus interpret verborum quisque suorum*; ve
 quos in interpretando extraordinarie, atque im
 mediate cœlesti suo numine afflat SS. Dei Spiritu
 vel denique qui certo divinorum Eloquiorum ve
 ritates & eruere, & se eruisse demonstrare po
 sunt. In horum autem interpretum censum, &
 quidem medii postremique ordinis (cum prin
 jam diu è vivis excefferint, adeoque non ampli
 in Christianismo locum obtineant) non veni
 potest, nec Ecclesia, nec Patres, nec Concilia, nec
 Papa Romanus. Ecclesia enim visibilis (de qua h
 sermo est; nam invisibilis, cum sit cœtus omnium
 ad vitam æternam electorum, qui ab initio mundi
 fuerunt, sunt, & erunt, non potest in hac vita se
 tentiam suam circa interpretationem Scriptur
 explicare) ex reprobis conflatur & electis. Repro
 probi autem, nec Spiritu Dei duci, nec illius or
 culorum veritates infallibiliter intelligere, ac
 cere possunt: Ergo nec tota Ecclesia. Quod si v
 Pontificii de sua propria hoc dictum velint:
 sane si non tota reprobata est, paucissimos contine
 Electos, cum S. Literarum profus ignari sint n
 tantum omnes Laici; sed etiam plerique ex Cle
 cis, atque ipsis Sacerdotibus. Adde, quod ipsis La
 cis munus id, quod apud ipsos Ecclesiæ propri
 est, nequaquam tribui possit, cum illis, qui tant
 maximam apud Pontificios Ecclesiæ partem con
 stituunt, Sacrorum Codicum ne lectio quide
 mu

minus interpretatio concessa; sed sub gravissimis pœnis interdicta sit, ac prohibita. Patres vero Concilia, & Pontificem, nec divino numine, in interpretando extraordinarie afflatos fuisse, nec verbum, quas sacra continent paginae, veritates alteruissse, atque demonstrasse, ostendunt eorum pugnantibus inter se interpretationes. De Patribus non dissentientem habemus ipsum Bellarminum, qui in suo in suis Controversiarum libris oppositas eorum expositiones unius ejusdemque S. Scripturae loci adducit. Sic lib. 2. de Christo cap. 2. ait, *Patres non sequimur, quando proprias ac singulares sententias contradicentes defendunt. Exemplo sit Beatus Cyprianus, quem non sequimur docentem, Baptismum esse irritum ab haeretico tribuatur; Scimus enim hac in re Doctores ceteros Cypriano non consensisse.* Concilia etiam Generalia inter se pugnare in locorum multorum expositione, cuilibet ea perlegenti, ac inter se conferenti satis manifestum evadet, ut id operosa prole non egeat. Pontifices denique multas contradiatorias S. Scripturae explicationes tradidisse, & contraria decreta edidisse, etiam in rebus fidei, scriptis superque testatur Jus Canonicum. Sic Innocentius primus Epistol. 3. Eucharistiam etiam in cibum dandam colligit ex Johan. cap. 6. vers. 53. *Mederitis carnem Filii hominis, & biberitis ejus sanguinem non habetis vitam in vobis, &c.* Posteriores tamen contrarium docuerunt, & adhuc docent. Sic Gregorius conjugium Sacerdotibus illicitum esse voluit; Posteriores autem negant. Idem statuit, eum esse praecursorem Christi, qui nomen Universalis Episcopi haberet; quod Posteriores tamen assumerunt.

Plura hujus notæ videantur apud Chamierum Patrat. Catholic. Tom. 1. lib. 3. cap. 13. His etiam addi possunt de Pontificibus, ad enormem illam quam illis, etiam supra Concilia, Bellarminus tribuit, auctoritatem evertendam, tanquam duo Grollaria; quod multi fuerint Hæretici, & multi impii, prophani, atque scelerati. Hæreticos fuisse inter Pontifices ex ipsis Pontificiis Scriptoribus multi fatentur. Præcipui inter alios fuerunt Eleutherus, Liberius, Felix, Anastasius, Honorius atque Johannes vigesimus secundus, quorum hæretica dogmata fuisse percenset, ac à Pontificiorum sua Ecclesiæ capita quovis modo purgare conatium, exceptionibus vindicat, Chamier. loc. cit. capp. 9, 10, 11, 12, & 13. Et in hæresin prolapso posse Pontificem ipsum fatetur Jus Canonicum diserte pronunciarunt non pauci Papistæ, atque argumentis probat idem Chamierus eodem lib. cap. 8. Sceleratos etiam & impios fuisse, ipse Petrus in Vitis Pontificum, atque alii plurimi Historici testantur; Tales fuere, ut aliquos saltem scenam producam, Stephanus sextus, Sergius tertius, Johannes duodecimus à plerisque numerat à nonnullis decimus tertius, Sylvester secundus Bonifacius octavus, Benedictus decimus tertius ac denique Alexander sextus, quorum scelera impietatesque enumerata habentur apud Chamier. loc. cit. cap. 6. Hujus autem farinae hominibus in S. Scriptura interpretanda Dei affulgere Spiritus, vel veritates divinorum eloquiorum investigandi ac demonstrandi inesse Facultas, & talis proficit, qualem exaggerat Bellarminus, competere Auctoritas cujuslibet, cui sincerum est sinciput, & fa-

in hoc corpore mens, iudicio relinquimus, atque
permittimus.

Sic fuit primum, alterum argumentum de-
ducens ex Conditionibus, quas in vero Interpre-
te requiri statuunt Theologi, ex quibus talem fa-
cimus syllogismum. Infallibilis S. Literarum In-
terpres, nec errare, nec partium studio duci, nec
invocationi locum relinquere; sed ad assensio-
nem cogere, certaue homines cognitione imbue-
re test. At Ecclesia, Patres, Concilia, Pontifi-
cales Romani possunt errare, partium studio
ducunt &c. Ergo non sunt infallibiles Sacrarum Li-
terarum Interpretes. De Majore cap. 4. §. 10. Ver-
bificimus. Ad minoris confirmationem (præter
ea, quæ in primi Argumenti probatione attuli-
mus & quod Ecclesia & Concilia hominibus con-
sulant, & Patres, & Pontifices homines sunt, à qui-
bus istæ conditiones abesse possunt) per partes
procedemus. Et quidem primo Ecclesiam errare
possesse, patet ex eo, quod Eucharistia etiam infanti-
mcommunicata fuerit apud Veteres, qua de re
testat Augustinus, atque alii. Præterea
post Concilii Niceni tempora, maxima orbis
Christiani pars in perfidiam juravit, ut apud Sulpi-
cium Severum lib. 2. legimus. Sic etiam Ariano-
rum temporibus, illius hæreseos veneno totus fere
orbis infectus fuit, ut testatur Lirinensis, qui etiam
testatur, non repugnare, totam pariter Ecclesiam à
vra posse deviare. Plura de his videantur apud
Cassiodorum Panstrat. Catholic. lib. 2. cap. 16. Quod
autem prima deficiat in Ecclesia conditio, reli-
quæ etiam deficient, omnes enim in illa fundan-
tur, ut supra ostendimus. Patres deinde errare

posse, hinc manifestum evadit, quod sæpenumerum verum Scripturæ sensum non affecuti fuerint, disertissime docet Bellarmin. lib. 3. de verbo D cap. 3. sect. 9. & 10. Ubi ait, *Patres in S. Litteris exponendis subinde lapsos fuisse, figurate accipientes, quæ proprie, & proprie quæ figurate erant accipienda*: adducitque exempla ex Origene, Papia, Justino, Irenæo, Tertulliano, Lactantio, aliisque. Idem docet etiam Hieronymus, cum 3. Tom. Epistola: Theophilum sic scribit. *Scio me aliter habere Apostolos, aliter reliquos Tractatores. Illos semper vera dicere istos in quibusdam, ut homines aberrare.* Sic etiam ait sibi commentarios quosdam in libros sacros exordisse, se eos fudisse potius, quam scripsisse. Non tantum errarunt Patres, sed non pauci in scripturæ studio ducti fuerunt. Nam sæpe ex benevolentia, & amore quædam loquuntur, ut Augustinus in Enchiridio ad Laurentium de Purgatione & Orat. pro mortuis, quodammodo & alios & nimia amoris abundantia errasse fatetur, ut quando de Amicis, & de charissima matre Monica cogitat. Sæpe quorundam timore alia reticent, idem testatur Epistol. ad Januarium 119. cap. 1. his verbis. *Multa hujusmodi propter nonnullarum sanctarum, vel turbulentarum personarum scandala dicitur vitanda liberius improbare non audeo.* Sæpe ex nimia quorundam reverentia, sæpe per quorundam Pontificum, & Imperatorum tyrannidem in aliquid surdas S. Codicum interpretationes abacti fuerunt, ut Ariminensis Concilii, & Berengarii Historia abunde testatur. Sed ad hæc excipiunt Patres, se quidem non negare, hunc atque illum errorum Patribus non aliquando errori fuisse obnoxium

Se

(III.)

De omnes simul consentientes semper verum do-
cere, nunquam hallucinatos fuisse, atque eatenus
solum pro infallibilibus habere Interpretibus.
Replicamus, primo futilem esse exceptionem,
nam unus in hujus Scripturæ loci, alter in illius
interpretatione errare potest, quidni & omnes
solum errare possunt? Deinde paucissima reperiri
sola, imo forsan nulla, de quorum sensu omnes
omnino Patres sententiam pronunciarunt: Præ-
terea omnes, aut certe plerique omnes simul er-
rante in exponendo loco Proverb. 8. Denique fal-
sa esse, Consensum omnium omnino Patrum
Pontificiis interpretationis normam esse, cum
sententia illorum Scripta testentur, quod interdum
cunctis, interdum unius alteriusque duntaxat ex-
positionem sequantur; etiamsi alii, & meliores
Patres ab ea dissentiant, ut fuse ostendit Polanus
in omnibus suæ Symphonix Catholicæ capitibus,
in Syntag. Theolog. lib. 1. cap. 45. Quæst. 7. Por-
ro Concilia errare posse, palam facit ipsum Ni-
cænum primum, quando milites damnavit, qui
Christianismum semel professi, postea iterum in
idolatriam, etiam legitimam abiissent; quando quos-
dam Pœnitentiæ Canones sancivit, qui multarum
in Ecclesia superstitionum causæ extiterunt, ac
Christi merita diminuerunt atque obscurarunt;
quando sacris personis conjugium prohiberi vo-
luit, nisi id factum Paphnutius impedivisset, &c.
Denique Pontifices Romanos errare posse, do-
cent graves illorum atque frequentes in verbo
suo interpretando lapsus. Ex. grat. Bonifacius
VIII. de Majoritat. & Obedient. cap. 1. ut pro-
hiberet summam potestatem Secularem, atque Eccle-

fiasticam ad se pertinere, in scenam profert locum Euangelistæ Luc. cap. 22. vers. 38. *Ecce hic duo gladii, &c.* eumque pro se interpretatur. Item Cepha significat caput; ergo Pontifex est caput Ecclesiæ cum Johan. cap. 1. vers. 43. dicat Cephas significare petram. Similiter Siricius Papa Epistol. 1. quæ est ad Himerium Tarraconensem, cap. 7. & Innocentius I Epistol. 3, quæ est ad Exuperium Tholosanum Episcopum, locum 1 Petr. 1: 16 *Estote sancti quia ego sanctus sum*, & Paul. Rom. 8: 8 *Qui in carne sunt Deo placere non possunt, vos autem non estis in carne, sed in spiritu*, ita interpretati fuerunt ut inde deducant, Sacerdotes à conjugio esse arcendos; cum Petrus de omnibus fidelibus loquatur, & Paulus de iis, qui carnalem naturam per Christi Spiritum nondum exuerunt. Sexcenta lice ejusmodi proferre: sed hæc sufficiant; tædet enim jam talibus nugis diutius immorari. Qui plura cupit, ut & Argumentorum, quibus Papistæ suam stabiliunt & confirmant sententiam, solutiones adeat jam sæpius laudatum Chamierum, Polanum, &c.

C A P U T X.

1. *Plurium Reformatorum dicta adferuntur*, 2. *Ex quibus illorum Sententia definitur, ac breviter perpenditur.*

DEviētis velitari, brevique pugna imbel libus istis, atque inermibus hostibus aciem nunc deflectamus atque arma promoveamus in Reformatos, & quicumque ipsorum

horum signa sequuntur, adversus quos fortiori
 otore, longiorique dimicatione opus erit, ut
 re bello strenuos, stratagematis insignes, armo-
 ra propugnaculorumque tutela bene instructos,
 quod præcipuum est, à nemine adhuc, quod
 iam, oppugnatos, multo minus devictos debel-
 losque. Sententia enim, quam fovent, utut con-
 fite atque obscure proposita, satis plausibilis ta-
 men apparet, & multis variisque & quidem spe-
 cem ponderis præ se ferentibus argumentis fulci-
 tur. Quocirca etiam diutius ei erit immorandum,
 solixiorque impendenda disputatio. Sed ultimus
 labor, quo exantlato secura pax, atque tran-
 quilla nos manet quies. Age igitur, & sine lon-
 giori ambage hostem alacri animo aggrediamur.

1. Chamierus Panstrat. Catholic. Tom. 1.
 p. 16. cap. 6, sic, nulla facta Spiritus Sancti
 mentione, Reformatorum sententiam definit. *Ca-
 tholici sentiunt, non posse securius, certius, verius Scripturæ
 interpretationem haberi, quam per Scripturam ipsam.*
 Expressius Polanus Syntagmat. Theolog. lib. 1.
 cap. 45. quæst. 5. *Norma interpretandi Scripturam,
 & judicandi de interpretatione Scripturæ sacræ, verane sit,
 an falsa, est ipsamet Scriptura sacra, quæ vox Dei est.* At
 paulo aliter Wendelinus Theolog. Christian. Pro-
 legom. cap. 3. Theol. 6. explicat. 1. *Ius summum,
 inquit, interpretandi Scripturas est penes Spiritum San-
 ctum in Scriptura loquentem, vel penes Scripturam, quæ
 vox est Spiritus sancti.* Iisdem fere verbis Walæus in
 Enchiridio Religionis Christianæ, loc. de Script.
 interpret. *Sacra Scriptura est sui ipsius interpres; vel
 potius Spiritus sanctus loquens in sacra Scriptura.* Et Loc:
 Commun. Theologic. de S. Scripturæ interpreta-
 tione.

tione. Dicimus ipsum Deum in Scripturis loquentem esse
 supremum Interpretem Scripturarum: & mox, Nam
 Deum ita attemperasse Scripturam sacram dicimus, ut ea
 non tantum sit norma, sed etiam sui ipsius interpres. In
 quibus etiam Deo, & Spiritu sancto suæ in Scri-
 pturâ interpretandâ partes videntur assignari
 quemadmodum id asserit Whitakerus Disputat. de
 Scripturâ S. contra hujus temporis Papistas, Con-
 trovers. 1. quæst. 5. cap. 8. Sententia nostra est, non
 oportere Ecclesie tribui summum iudicium, atque autori-
 tatem interpretandi Scripturas; sed Scriptura ipsi, & Spi-
 ritui S. tum aperiè in Scripturis loquenti, tum occultè eas-
 dem in cordibus nostris confirmanti. Clariùs adhuc &
 luculentiùs distinctiusque explicat Tilenus Syn-
 tagm. Disputat. Theolog. part. 1. disput. 8. thes. 1.
 & 2. his verbis. Summum interpretandi jus, atque au-
 thoritatem vera Christi Ecclesia soli Spiritui sancto in Scri-
 pturis loquenti vindicat: statuitque verum Scripturae sen-
 sum, quoad internam quidem $\pi\lambda\eta\rho\sigma\phi\omega\gamma\iota\sigma\mu\sigma$, ab eò solò pro-
 ficisci: quoad externam verò persuasionem ex ipsâ Scriptu-
 râ optimè sumi. Et Scarpius Curs. Theologic. loc.
 de S. Scripturâ, multò adhuc prolixius, hòc
 modo. Orthodoxorum sententia hæc est: Summum jus,
 autoritatem, & iudicium interpretandi Scripturas esse
 penes Spiritum sanctum in scripturâ loquentem, nec
 Scripturae interpretationem ad certam aliquam sedem,
 & successionem hominum, uti volunt Papiste, alliga-
 tam esse, sed Spiritui sancto occultè Scripturas in cor-
 dibus fidelium confirmanti tribui debere: nec enim
 ista pugnant, cum dicimus hoc esse penes Scripturam,
 & penes Spiritum sanctum: nam dicitur Spiritus san-
 ctus esse summus interpres, quia ut certò simus persua-
 si de verò Scripturae sensu, oportet nos per Spiritum
 sanctum

lanum illuminari, alioquin nunquam illam *πληροφορίαν*,
 quæ fidelium mentibus inest, affecuturos, quibuscun-
 quidemum mediis utamur. Et hæc est interna per-
 suasio, quæ nos tantum attingit: nec enim hoc mo-
 dè alios, ut sensum & iudicium Spiritus sancti re-
 ceperint, cogimus. Dicitur autem Scriptura ipsa, vel
 Spiritus sanctus in Scriptura loquens summus interpres &
 vox respectu externæ persuasionis. Ideoque ut aliis
 persuadeamus, ad externum hoc Scriptura iudicium ve-
 niendum est.

2. Atque hæc tam fuscè libuit adferre, partim
 Reformationum sententiam inde elicere atque
 proponere possemus, partim ut pateret quomodo
 animet illam exprimunt atque definiunt; quod sa-
 tis obscure atque confuse, meo quidem arbi-
 tratu, præstant. Etenim priores, nulla facta men-
 tione internæ aut externæ persuasionis, nunc
 Scripturam, quæ vox Dei, aut Spiritus S. est,
 hanc Deum, aut Spiritum S. in Scripturis loquen-
 tem nominant: quibus appellationibus nihil aliud,
 quam Scripturam ipsam intelligere mihi videntur;
 voleoque statuere, illam esse sui ipsius interpretem.
 Posteriores autem, distinguendo inter internam
 & externam persuasionem, hanc Scripturæ, illam
 spiritu sancto assignant, atque hoc per Spiritum
 S. in Scripturis loquentem denotare videntur,
 quamvis mox iterum Scripturam & Spiritum san-
 ctum in Scriptura loquentem confundant. Nos
 vero, quantum assequi ex dictis possumus, hanc
 proferimus putamus esse mentem, nempe S. Scri-
 pturam certam esse infallibilemque se ipsam inter-
 pretandi normam, atque regulam, qua, tanquam
 instrumento sensibus obvio, vetus & genuinus
 di.

divini verbi sensus externe non tantum erui ac demonstrari, sed etiam erutus expendi atque explorari debeat: At vero fidelium neminem de eo plene ac plane posse in animo suo esse persuasum, nisi Spiritus S. accedat testimonium, qui, tanquam causa interna, sensibusque non perceptibilis, illorum cordibus obsignet interpretationis veritatem. Atque hæc si illorum sit sententia, quamvis apertam non involvat contradictionem omni tamen difficultate non caret: Si enim post Scripturam ipsam ad plenam interpretationis persuasionem insuper requiratur Spiritus sanctus, non erit illa sufficiens atque infallibilis norma, qualis esse ab illis statuitur, nempe cui competunt omnes, in vero interprete requisitæ, quas supra enumeravimus, conditiones. Etenim si in interpretando non possit errare, nec provocationi locum relinquere; sed homines certa cognitione imbuere, & ad assensum cogere, non insuper opus erit Spiritus S. testimonio, quid enim quis ultra ista expetere potest? & si opus est Spiritus sancti testimonio, ad assensum non poterit cogere, nec homines certa cognitione imbuere, sed provocationi locum relinquet, errorique erit obnoxia. Sed his, quæ in transitu attingere tantum libuit missis, unamquamque hujus sententiæ partem seorsim refutemus; ac primo quidem scripturam non esse normam seipsam interpretandi.

C A P. XI.

sententia Reformatorum, qua Scriptura sui ipsius interpretatur, explicatur, 2. Atque illius difficultates adferuntur. 3. Vocabulorum orationumque significatus non Natura, sed hominum conversatione innotescere. 4. Communem loquendi usum non esse S. Scripturæ interpretem, 5. Nec à Reformatis statui, nec viam posse. 6. Nullum ejus locum esse per se clarum; et omnes ambiguos. 7. Nec semper etiam unum per alterum, aut obscuros per claros explicari. 8. Difficultates allatas non tolli regulis passim à Reformatis, 9. Nec fugio, à quodam, allatis.

Nomine Scripturæ accipienda sunt heic loci vocabula, phrascs, modi loquendi, sententiæ, & id genus alia, ad externum sermonem, & linguas, quibus scriptores usi fuere spectantia: non autem sermo internus, ac orationum sententiarumque sensus; quæ enim si cognitus fuerit, atque perspectus, nec interpretandus venit, nec interpretationis norma dari potest. Quis enim orationis sensum, quem scriptor affectus est, aut eruere conabitur, aut ab alio scriptore erui cupiet? aut quis Sacræ Scripturæ locum obscurum ac dubium per alterius sensum, neglectis autem insuper habitis vocabulis, ac dicendi modis, explicare aggredietur? Nullus sane, qui recte præceperit, interpretem versari circa voces, & quæ voces concernunt, atque ex iis sensum venari, autque investigare comparando, conferendoque vocabula ac phrascs orationis jam intellectæ cum

voca-

vocabulis ac phrasibus orationis, quam intelligere adhuc satagit atque contendit. Adeo ut Reformatorum, atque cum ipsis facientium, quanc Scripturam sui ipsius interpretem statuunt, me atque sententia non alia esse possit, quam significationes tum singulorum vocabulorum, tum integrarum orationum, in Scriptura occurrentium quarum sensus latet, ope aliorum Scripturæ vocabulorum, atque orationum, quarum sensus est cognitus atque perspectus, investigandas esse atque eruendas. Quod idem etiam confirmat Walaëus, Enchirid., Religion. Christian. loc. c. Scriptur. Interpret. his verbis. *Obscura loca manifestat Scriptura per comparationem cum clarioribus, quæ admodum illius exemplum illustre extat, Nehem. 8. vers.* Sic etiam passim in novo Testamento Christus & Apostoli Scripturam obscuriorem per Scripturam clariorem explicant. Et Danæus Isagog. Christian. ad loc. Commun. part. 4. lib. 3. cap. 6. *Interpretationis Scripturæ ex Scriptura modus est, quum, ut ait Augustinus Volusian. loci cum locis conferuntur, Scriptura sacra cum Scriptura sacra comparatur, unius loci obscuri explicati ex alio ejusdem scripturæ loco faciliore asseritur, &c.* Similiter etiam, & quidem fuisse Whitakerus Disputa de Scriptura Sacra, contra hujus temporis Papistas, Controvers. 1. Quæst. 5. cap. 13, cui titulus, *Scripturam esse ex Scriptura interpretandam.* Scriptura, ait, *se clarissime & luculentissime interpretatur, si nos Scripturam sese interpretantem attendere volumus, etsi non in omnibus ubique locis, sic ut dubitationis nihil relinquatur; tamen in plurimis maximeque necessariis, in summis fidei nostræ capitibus. Et hujus interpretationis exempla habemus in Scripturis.* Nam Scriptura, i
obs

obscurius loquitur, sese explicat aliquando statim in eodem
 locis, aliquando in aliis locis cumulate. Atque hoc utro-
 que genere exemplis paucis illustrat, ac post sub-
 iungit. Ejusmodi sunt exempla infinita, in quibus appa-
 ret spiritum Sanctum dedisse operam, ut, quod videbatur
 obscure paulo dixisse, mox dilucide explicaret, omnique
 studio lectorem liberaret. Et mox. Et hic mos Scriptu-
 rarum ut ad assequendam unius loci veram intelligentiam,
 mittat ad alium, atque hoc modo non insistamus
 in parte acquiescimus in una aliqua parte Scriptura; sed to-
 tum corpus S. voluminum lectione meditationeque nostra
 complectamur. Sunt ergo loca locis conferenda, siquid in
 obscuris recte intelligere, ac tenere volumus. Atque huc
 ratio facit Basilii, in *cap. 11. leu. Reg. Brevior.*
cap. 276. Quæ ambigua sunt, quæque obscure
 videntur in quibusdam S. Scriptura locis, ab
 aliis quæ in aliis locis aperta ac perspicua sunt illu-
 minantur.

1. Hæc autem sententia, sic explicata, quan-
 tumvis prima fronte satis plausibilis appareat,
 multis tamen magnisque difficultatibus, penitus
 inspicienti, atque accuratius ventilanti laborare
 comprehendetur. Quid enim commercii unius
 Scripturae loci cum aliis? aut quid juris, aut præ-
 rogativæ hujus in illum, ut per illum aut ex illo
 interpretandus veniat? An, quæ Matthæus, vel
 Marcus Christum dixisse narrat, & subobscura
 videntur legenti, illustranda venient ex iis, quæ
 commemorat Lucas, aut Johannes, & vice
 versa? An non illorum S. Scriptorum, si super-
 vent, jure merito dolere posset quilibet, sua
 scripta aliorum explanationi aut inservire, aut
 innoxia fieri? An non sibi, suisque scriptis vim
 K inferre,

inferre, eisque præpostere uti istos interpre-
 summa cum ratione contenderent, qui, quæ v-
 esse pro comperto habebant, literis consignari
 ut posteritati, serisque nepotibus nota facere
 non autem ut aliorum monumenta aut ipsi exp-
 nerent, aut iis vicissim exponerentur? An r-
 æque divino afflatus fuit Spiritu in scribendo
 Romanos, quam ad Corinthios Paulus, aut
 quam Petrus, aut alius quispiam Apostolorum
 Euangelistarum? Cur ergo hic per illum aut
 per hunc, aut etiam per se ipsum exponendus
 Sane cuilibet S. Scripturæ loco sua constat aut-
 tas, sua inest veritas, atque proprius sensus,
 nec ab alio dependet, nec per alium determin-
 debet: nec unquam unius Apostoli scriptis aliqu-
 interpretationis jus in alterius datum legimus. S-
 largiamur, uni Scripturæ loco jus competere ali-
 interpretandi, qua, quæso, ratione certi esse p-
 sumus, unius loci mentem plane eandem esse, q-
 alterius? quamvis enim eadem aut similia in ut-
 que occurrant vocabula, & dicendi modi; pot-
 tamen sensus esse diversus, vocabulaque in u-
 loco proprie, in alio improprie, aut allegor-
 aut alio quovis modo sumi: *Non enim eadem dicti-
 nec eadem phrasis, ubique idem sonat, atque significa-
 Scripturis, sed vel diversa, vel etiam contraria,* ut li-
 bet & plurimis ostendit exemplis Stapletoni
 lib. 11. Controversiar. cap. 10. Unde cum Dar-
 hawero, in Idea Bon. Interpret. & Malitios. C-
 lumniator. part. 1. sect. 3. Art. 11. §. 95. statu-
 mus, *Collationem ex analogia proportionis mere nuda
 non esse argumentativam, sed solum probabili rati-
 illustrativam, non enim sequitur loci paralleli hic sen-*

Ergo etiam hujus. Vox ita accipitur alibi: Ergo & Effet enim hoc revera argumentum à particulari. Et inde etiam sæpissime aliquid (sunt verba ejuid. Capletoni eod. loc.) similiter vel dissimiliter dictum videtur, non tam ex rerum ipsarum similitudine & dissimilitudine, quam ex affectu, & præjudicata sententia veterum conferentium. Sed iterum concedamus, quod sacros Authores duobus aut pluribus diversis locis idem indicare atque innuere voluisse, debet necessario loci, qui alios interpretabitur, non minus cognitus esse atque perspectus, alias enim officio suo fungi nequiret. At undenam ille cognoscitur? Si regeratur per alium, de hoc iterum denuo inquiram, sicque continuo pergam, donec tandem ad unum, aut plures (in infinitum enim, cum Scriptura sit finita, procedi, donec circulus sine manifesta absurditate committi non potest) perveniatur, in quo, aut quibus eisdem figamus, aut quos per alios non explicari statuamus. Horum autem sensus, cum in his locis interpretandis adhibeatur; adeoque perspectus esse debeat, undenam innotuerit sensus quærere licebit; cui quæstioni nihil, nisi quod per se notus sit, responderi posse mihi videtur: Scriptura enim in omnibus, quæ ad salutem scitu sunt necessaria, capitibus à Reformatis perspicua esse atque clara asseritur. adeo ut simpliciores etiam atque rudiores Christiani eas intelligere queant secundum illud Augustini in 3. ad Volus. *Ad ea, quæ necessaria sunt salutem, tanta in eis (Scripturis) non pervenitur difficultate.* Item, *Modus dicendi, quo sancta Scriptura contextitur, quam omnibus accessibilis, quamvis pau-*

ciffimis penetrabilis, ea, quæ aperta continet, quasi a-
 cus familiaris sine fuce ad cor loquitur indoctorum at-
 doctorum. Ea vero, quæ in *Mysteriis* occultat, nec in
 eloquio superbo erigit, quo non audeat accedere in-
 tardiuscula & inerudita, quasi pauper ad divites
 sed invitat omnes humili sermone, quos non solum ni-
 manifesta pascit, sed etiam secreta exercent veritate,
 in promptis, quod in reconditis habens. Sed ne aper-
 fastidirentur, eadem rursus aperta desiderantur, de-
 derata quodammodo renovantur, renovata suaviter i-
 timantur. Et de Doctrin. Christian. lib. 2. cap.
 Qui prorsus non inveniunt, quod querunt, fame lab-
 rant. Qui autem non querunt, quia in promptu haben-
 fastidio sepe marcescunt. In utroque autem languor c-
 vendus est. Magnifice igitur & salubriter Spiritus
 ita Scripturas sanctas modificavit, ut locis apertiorib-
 fami occurreret, obscurioribus autem fastidia detergere
 Nihil enim fere de illis obscuritatibus cruitur, quod non
 planissime alibi dictum reperitur. At vero quænar
 ipsis oratio per se clara, aut sensus per se notu-
 dicitur? Ego, ut verum fatear, nihil hac de r-
 solidi quicquam, & quod acriorem aliquam in-
 quisitionem ferre posset, apud omnes, quo
 mihi hæcenus videre contigit Theologos, inve-
 nire potui. Quorum itaque opinionibus recen-
 sendis, ac refellendis non necesse immorari. Ex-
 ceptioni vero huic uni (nempe locos quosdam
 per se claros esse) quam supra attulimus, &
 quam solam in hac quæstione pro se adferre pos-
 sunt, ut occurratur, primo quædam, in initio
 hujus tractatus à nobis exposita, in memoriam
 revocabimus.

3. Diximus supra cap. 2, Vocabula esse con-
 ceptuum

reuum ac rerum notas & signa; atque ex his
 nem conflare, & constare orationem: Res ita-
 & conceptus erunt signata, ac omnis oratio
 significabit plures conceptus ac res inter se aut
 unctos aut disjunctos. Diximus insuper eod.
 omnem vocabulorum denotationem, atque
 orationis sensum, non à natura, sed homi-
 instituto & originem duxisse, & ab eorum
 usu etiamnum dependere, quem penes arbi-
 trum est, & jus, & norma loquendi. Ex quibus
 sequitur, omnes vocabulorum significationes,
 orationum sensus non Natura, aut naturali lumi-
 indagazione innotescere; sed cum hominibus
 lingua utentibus conversando, loquendo puta
 audiendo, vel à præceptore viva voce addisci,
 Lex Lexicis Grammaticisque hauriri debere.

Quando igitur quædam S. Scripturæ loca
 se clara atque perspicua statuunt Reformati,
 illam possunt intelligere perspicuitatem, qua
 principia scientiarum, primæ & communes no-
 mes vulgo dicta, per se clara dicuntur. Hæc
 lumine naturæ sine ulla demonstratione in-
 teiguntur, quod in illis locum habere non posse,
 jam ostendimus. Sed intelligere videntur il-
 perspicuitatem, qua rationis sensus cuiquam,
 us linguæ, qua expressa est, gnaro atque perito
 ulla interpretatione, aut vocabulorum ex-
 positione innotescit, ita ut illud *per se* non neget
 prævia istius linguæ cognitionem, usu aut insti-
 tutione acquisitam, sed tantummodo interpreta-
 tionem. Atque hæc si ipsorum sit mens, facient
 communem loquendi usum S. Scripturæ inter-
 pretem. Cum enim statuunt, loca obscuriora

exponi per clariora, & horum sensus per se, hoc est, ut jamjam diximus, per communem usum: utique non erit, accurate loquendo, Scriptura sui ipsius interpret; sed tantum quædam ejus loca aliorum, quemadmodum & ipsi agnoscunt: At integræ Scripturæ communis loquendi usus, respectu locorum quidem obscurorum remotus, clariorum autem proximus. At vero hunc non esse idoneum legitimumque S. Literarum interpretem; imo omnium falsarum interpretationum fere unicum fontem, ex eo manifestum esse putamus, quod maxima hominum turba, à qua communis loquendi usus petitur, & erret, & perversos monstrososque de Deo rebusque divinis habeat, ac foveat conceptus, quos si quis S. Literis inferat, iisque intelligendis exponendisque adhibeat, quid aliud, quæso, quam à Dei sacrorumque Scriptorum sensu longissime remotas cudere, ac proferre poterit expositiones.

5. Nec etiam Reformatos, quamvis ego, quacun- que etiam diligentia atque attentione circumspexerim atque inquisiverim, invenire non potuerim, quid aliud per se clarum in orationibus statuere queant, hoc velle, aut si qui adeo rudes inconsiderantesque reperiantur, posse intelligere, hinc palam evadit, quod per plura in Dei verbo occurrant loca, quæ quidem vocabulis, construendique modis, communi loquendi usu cognitis, constant, adeoque hac ratione clara atque perspicua sunt: attamen ab interpretibus non eo sensu, qui sese primo intuitu legenti sponte offert, accipiuntur; sed in alium, ab illis quandoque longe diversum pertrahuntur; cujus generis
supra

supra cap. 3. §. 7. quædam in scenam produximus, quibus addi possunt sequentia. *Ne juretis omnino: &c. & Esto autem sermo vester, etiam, etiam, Non, non, &c.* Matth. 5. vers. 34. 37. *Ne resistatis malo: sed quisquis te cadet in dextram tuam maxillam, obverte et alteram. Et ei, qui velit tecum contendere, ac palmanuum capere, dimitte ei etiam tunicam. Et quisquis te arguabit ad milliare unum, abi cum eo duo, &c.* Matth. 5. vers. 39. 40. 41. & id genus similia quamprimum, quorum sane ex communi loquendi usu obivium, & apertum sensum non repudiarent, si hinc orationum perspicuitatem deducerent ac desiderarent.

Verum equidem, quid igitur ipsis est, vel quid debet locus per se clarus? Superius cap. 3. fugimus de orationis obscuritate ac perspicuitate, et inximusque utramque respectu duplicis sensus, nuncpe vel simpliciter dicti, vel veri, quos ambo insuper ab orationis veritate discriminavimus: adeo ut omni interpreti in omni oratione interpretanda tria hæc accurate sint consideranda: non enim simulac quis unum invenerit, etiam reliqua præterisse, sibi persuadere debet. Potest enim orationis sensus esse cognitus, sine ejusdem vero sensu, & veritate; at non veritas, aut verus sensus sine sensu. Deinde noti esse possunt sensus, & veritas, ignorari vero sensus verus. Ac denique perfecti esse queunt sensus & verus sensus, ignorata veritate. Quæ omnia attendenti per se manifestant. Cum igitur aliqua oratio in S. Literis per se clara & perspicua statuitur, vel sermo est de perspicuitate sensus simpliciter dicti, vel veri. De cetero autem non esse apparet, tum ex iis, quæ

modo diximus, quod nempe sic communis loquendi usus esset Scripturarum Interpres; tum quod hinc quaestio sit non de simpliciter dicto, sed vero S. Literarum sensu: Neque enim de quacunque, sed tantum de genuina germanaque Scripturae interpretatione disceptamus, quae quoniam ex ipsorum sententia fit per loca ex se clara, illa claritas etiam non sensus cujuscunque, sed solummodo veri esse debet. Non enim ex quolibet ligno fit Mercurius, nec ex quolibet sensu elicitur verus. De posteriori igitur, nempe perspicuitate veri sensus loquuntur. At hujus respectu qui locus possit esse per se perspicuus, nos non posse videre ingenue fatemur, & ab iis doceri ex animo cupimus. Cum enim omni in loco duplex ille sit sensus, vel saltem duplex esse queat, necessario dari debet *κρίσιον* quoddam, quo infallibiliter dignosci queant, si duo occurrant, vel si unus, plures ei non inesse. Unde patet nullius momenti esse, si quis regerat aut excipiat, sensum simpliciter dictum & verum saepius coincidere, eaque loca, in quibus id contingit, & qui simplicem duntaxat habent sensum, ab ipsis tantum pro per se clavis haberi, non autem ea, in quibus differant. Quoniam enim, ut ex allatis exemplis satis liquet, id non semper obtinet, nota vel norma adferenda erit, qua num id obtineat, certo explorari possit: atque adeo loca illa talia esse, non per se, sed per illud *κρίσιον*, vel illam notam aut normam cognoscetur, quod contra hypothesin est. Praeterea etiam plane corrumpit illa exceptio ex eo, quod nulla sit oratio, quae non plures admittat sensus, ut ex iis, quae cap. 3. diximus, satis elucet, & specialius
 nullum

nam S. Scripturæ locum esse, qui non multifari-
 explicari possit, ipse asserit inter Reformatos
 non infimæ notæ Theologus Dan. Chamierus
 Panrat. Cat. Tom. 1. l. 16. c. 1. §. 1. his verbis.
*Verum est, nihil esse adeo facile, adeo perspicuum, adeo
 certum, quod non varie detorqueri queat, etiam in sensus
 contrarios. Atque adeo docuit experientia, omnes Hæreses
 & Sectas perperam intellectis, aut originem, aut certe in-
 ventum sumfisse. Quid enim crebrius occurrit in san-
 ctorum disputationibus Patrum solutione locorum ab Hære-
 tici subjectorum? Denique miseri his temporibus non Ca-
 tholici tantum strenue suam fidem è Scripturis tuentur:
 sed & Papista (addo ego, & Lutherani, & Anaba-
 ptiste, & Sociniani, & Armeniani, ac reliqui Chri-
 stiani omnes) audent iisdem abuti subinde, ostentare que-
 rant authoritatem tanquam suam. Quod fieri nequit,
 nisi eisdem locos alii aliter intelligant. Cum igitur ni-
 l non in S. Literis reperiatur ambiguum,
 nec quilibet sensus sit verus, sed ille dunta-
 taxat qui menti Scriptoris congruerit, nec hic
 sensus pateat, nullus etiam locus erit per se cla-
 rus.*

Atque his omnibus adde, permulta Scriptu-
 ra loca esse, quæ semel tantum in divinis libris di-
 ctacum aliis similibus conferri nequeunt, qualia
 prima profert Stapletonus lib. ix. Controvers.
 cap. 10. nec etiam semper ad loca, quæ ab ipsis
 loca vocantur, in Scripturæ explicatione perveni-
 posse: sed in obscurioribus sæpissime sistendum
 est, qualia non pauca suppeditant in V. Testa-
 mento Scripta Prophetarum, ut & liber Jobi,
 & in Novo Apocalypsis Johannis. Quorum sensus
 tamen non obstante obscuritate ab interpretibus

cum exponuntur, non ex claris, adeoque nec e Scriptura, sed aliunde hauriuntur, nisi obscurum per obscurum explicari posse statuatur, ac sic sic aperte contradicant.

8. Denique omnibus his allatis difficultatibus non subvenitur, nec Reformationum sententia fuerit Regulis in hunc finem ab iis allatis, qualia sunt. *Non semper inhaerendum nudæ literæ, sed & ver literalis sensus est eruendus, qui aliquando proprius est aliquando figuratus; sæpe etiam Allegoricus est querendus Sensus literalis proprius semper retinendus in Explicatione Scripturæ, nisi falsus sit. Et semper (quæ est Augustini regula) verborum proprietas est retinenda, nisi quædam bona ratio tropum suadeat. Cum præterea parit absurditatem proprie si accipiatur, confugere debemus ad Allegoriam. Quæ figurate dicta sunt, non sunt proprie interpretanda, contra. Talia subjecta, qualia à prædicatis esse permittuntur, & prædicata pro ratione subjectorum accipi oportet seu ex subjecti natura est petenda prædicati determinatio. Si præceptiva locutio est, aut flagitium, aut facinus vitans, aut utilitatem, aut beneficentiam jubens non est figurata; Si autem flagitium & facinus videtur jubere aut utilitatem, aut beneficentiam vetare; figurata est. In Scripturis interpretandis, ante omnia, quid Deum dicat, considerato. Sensus ne illatus esto, sed innatus, verbaque intelliguntur, αὐτὸς ὁ λόγος πρὸς ἡμᾶς &c. Etenim (præterquam quod si præter Scripturam, hæc Regulae in interpretando Dei verbo adhibendæ veniunt, utique non videtur esse Scriptura sufficienter se ipsam interpretandi norma, quod est contra ipsorum sententiam;) omnium talium Regularum auctores, fautores, ac collectores rogatos velim undenam innotescet, quid in S. Literis proprie, qui figurati*

quæ, quid allegoricè dictum sit? undenam sciri
 quis sensus sit falsus? quæ sit bona ratio, quæ
 suadeat? quando præcipiat difficultatem? qua-
 re iuncta à predicatis esse permittuntur, &c. undenam
 oscetur, quænam locutio flagitium, aut facinus
 utilitatem aut beneficentiam jubeat? undenam
 igitur, quid Deum deceat, an sensus sit innatus,
 Si noverint, indicent, & simul Methodum
 candæ Scripturæ indicabunt. At nihil tale
 apud ipsos aut alios invenire potui; nisi hoc
 quod aut legisse me apud aliquem, aut ab
 aliquo audivisse memini, & operæ pretium duxi
 ad jungere, atque expendere.

Hic, si me non fallit memoria, disputans,
 nempe *S. Scriptura secundum rectam rationem sit ex-
 plicanda*, asserbat, nullo modo Scripturam no-
 strationi esse subjiciendam: & hoc asserto dein-
 de quærebat, Quomodo igitur, unum locum
 literalitè, alium vero figurate esse accipiendum in-
 terretandumque, patebit? Cui quæstioni in hunc
 modum respondet. Quando *S. Scriptura* alicubi
 literalitè clare & ex professo docet, sive *δογματίζει*, cui
 contrarium alio in loco ex occasione, & per conse-
 quentiam statuere videtur: tum locus ille clarus
 proprie & secundum literam est intelligendus; hic
 vero figuratè & secundum illum interpretandus.
 Ex gr. *S. Literæ* clare *δογματίζει* Deum esse unum,
 alius in locis Deus loquitur numero plurali, un-
 de qui videtur, illum non esse unum. Cum igitur
 prius ex professo doceatur, posterius vero per
 consequentiam ex iis deducatur, hi textus impro-
 pè sumendi, & secundum illos, qui proprie ac-
 cepti debent, exponendi erunt. Similiter jubetur
 cavend-

cavendum esse, ne Deum corporeum imaginemur, dicitur enim Deuteron. 4. *Cavete vobis velle (nam non animadvertistis ullam similitudinem, &c. ut non faciatis vobis sculptile, similitudinem ullius similitudinem ullius rei, &c. Et postea. Si facietis sculptile, similitudinem ullius rei, &c. contestor contra vos hodie cælum & terram, fore ut omnino pereatis quàm celerrimè è terra illa, &c.* Quibus locis clarè docetur, Deum esse incorporeum. Quocirca isto præcepto, & non ratione obligamur, omnes textus, è quibus, Deum corporeum esse, colligi posse videtur, ex hoc præcepto interpretari. Hæc est illius viri sententia qua quæstioni omni ex parte satisfactum putatur. Sed misere fallitur. Quid enim ipsi perspicuum in Scripturis dicitur? Constat namque tota vocabulorum nullaque vocabula adeo sunt clara, quin plures admittant sensus, ut jamjam ostendimus: & quod ipsi clarum erit, alter judicabit obscurum. *Ipsa (ut habet Stapletonus lib. 10. Controversiarum cap. 3.) manifesta Scriptura loca non omnibus sunt manifesta. Quod enim uni manifestum est, alteri videri tardioris ingenii, vel aliter affecto obscurum est.* Hoc est corpus meum, nobis est clarum, Berengario, Wiclepho, Lutheranis & Calvinistis obscurum. Verbum caro factum, nobis est clarum, at Arrianis, Nestorianis, Eutychianis, & Apollinaristis obscurum erat. Atque adeo quamvis uni Scriptura videatur *δογματικόν*, Deum esse incorporeum: quamplurimi tamen alii in contrariam per eandem Scripturam, adducentur sententiam: nec præterea textus, quem allegat, aliquid probat; nam stupidi illi atque tardi, qui sibi Deum corporeum imaginantur, excipient, Moysen, cum ait.

Cavete,

nam non animadvertistis similitudinem, &c. nihil
 aliud voluisse, quam nullum esse corpus, cui
 res possit comparari aut assimilari. Sed vero lar-
 geatur aliquid in S. Literis clare atque perspicue
 exprimi. An igitur, si *δογματισται* assererent, nihil
 aliquid, vel aliquid esse nihil, etiam proprie, & ut
 loquerent, essent intelligendæ, quantumvis etiam
 veræ rationi adversarentur? Sane

———— Credat Judæus Apella

Non ego,
 nec ullus sanæ mentis, ne quidem ipse. Co-
 gnoscitur enim, cum Scriptura sibi ipsi videtur con-
 trarietate, fateri, ratione uti licere, ut dignosci
 possit, quænam loca proprie, quænam improprie
 dicuntur, & figurate intelligenda atque interpretan-
 da. Qualia sunt, *Deum non duci pœnitentia*. Num. 23.
 1. Sam. 15. 29. &c. & eundem pœnituisse, quod
 peccatum fecerat. Gen. 6. 6. & istius mali, quod factu-
 rus dixerat populo suo Exod. 32. 14. Et alia id ge-
 neris quam plurima passim obvia. Unde neminem
 inconsiderantem fore existimo, qui isto
 exemplo allatæ adversus supradictas Regulas
 difficultati mederi velit, cum nihil in S. Li-
 teris, & præsertim Novo Testamento aper-
 te, & Christo familiarius, quàm Parabo-
 licis, & Tropicis loquendi modis docere;
 quemadmodum id expresse testatur Euangeli-
 stæ Marcus, cap. 4. vers. 33. & 34. his verbis.
*Et multis parabolis loquebatur (scilicet Jesus)
 eis sermonem, prout poterant audire. Absque pa-
 rabolis vero non loquebatur eis. Quocirca illi tol-
 lendæ alia medicamina accersenda applicanda-
 que erunt. Verum quidem est, quando in ipso*
 S. Lite,

S. Literarum contextu explicando, aduersarumque interpretamentis examinandis versan Theologi Reformati Philosophiam (ut supra no- vimus) eum in finem in subsidium vocare, ex- que principia lumine naturæ cognita, demonst- rasque conclusiones mutuare: quibus suam am- gui loci expositionem corroborarent atque conti- nent. At, quando in locorum Communium tra- ctatione de Scripturæ interprete sententia profere- est, unanimi consensu munus id Philosophiæ- rogant, ac Scripturæ arrogant, ore negant quod opere fatentur, nec animadvertentes, qu- quantisque, ut jam vidimus, hoc dogma pren- tur difficultatibus, & quam infirmis ac ficulne- ut jam videbimus, astruatur argumentis.

C A P U T X I I.

*Reformatorum sententiam non probari 1. ex Nehem. 8
Nec 2. ex 1 Petr. 1: 20. ostenditur.*

EXcussa sic satis, nostro quidem iudicio, i- Reformatorum Sententia, transitum nu- faciamus ad Rationes, quibus illam fulc- ac munire student. In harum vero exami- dum versor aliquoties mirari mihi subiit, Vi- doctissimos, ac alias satis accuratos ac perspicac- in suorum aduersariorum argumentis examinan- atque exanimandis tam subtiles, ac rigidos; propriis vero proponendis, firmandisque tam- nes esse ac crassos, utpote omni fundamento om- stabilimento destitutis: suo exemplo comproba- res illud Christi: Luc. 6: 42. *Homines in aliorum*

is videre posse festucam, in proprio vero trabem non
 advertere; ac Theologos etiam suis præjudi-
 ci, quæ illi præ cæteris procul habere deberent,
 torare, dum suam præconceptam, ac à majori-
 bus acceptam opinionem & argumenta illam
 sustentant, sine ulla tam horum, quam illius exa-
 minatione amplectuntur: eam enim si vel levem
 vitium intuentur, & illius futilitatem & horum imbe-
 cillitatem liquido deprehendissent, adeoque in-
 vitiam inquisivissent, eamque invenissent, at-
 que amplexi fuissent: quod adhuc mecum facturos
 spero atque confido. Sed de diverticulo in viam.

Argumenta igitur, quorum nobis hic refutatio
 instituta, in duas dispescemus classes; prima
 continent inartificialia, testimonia puta, quæ
 veritatem suam adstruere Reformatis videntur, è
 S. Literis deprompta: altera artificialia, à Ratio-
 nis, Analogia fidei, atque aliunde desumpta. Quæ
 ex Scriptura adferuntur loci, præcipui sunt duo,
 unus ex Veteri, alter ex Novo Testamento.

I. Qui ex Veteri adducitur locus, occurrit
 Nehem. cap. 8. vers. 9. Ubi de Ezra, aliisque
 narratur, quod *Legebant librum illum, legem Dei
 explanate & exponendo sensum, dabant intelligentiam
 de Scripturam ipsam.* Unde infertur, si jam olim
 scriptura per se ipsam explicata fuerit, eandem &
 hanc rationem obtinere debere. Vid. Chamier.
 Instrat. Catholic. Tom. 1. lib. 16. cap. 6. §. 10.
 Carp. Curs. Theologic. Loc. de Scriptur. Con-
 vers. 8. Alsted. Præcogn. Theolog. lib. 2. cap. 95.
 et alios. At respondemus, locum hunc adhuc alias
 præter allatam, quæ Tremellii, & Junii est, ex
 hebræa origine admittere versiones: Nam po-
 strema

strema verba in quibus maxima Argumenti vis si
 est, vertit Piscator, *inter legendum*; & in Sch
 liis hujus capituli, in Hebræo esse dicit, *in lectione*
 Sic etiam vetus interpres, septuaginta secutu
 non transtulit, *dabant intelligentiam per scriptura*
ipsam, sed, *intellegerunt, quum legeretur*: quam ve
 sionem etiam contextui Hebræo respondere,
 admitti posse fatetur Ravanell. in sua Bibliothecae
 sacrae Titul. de Scriptur. Distinction. 7. Num.
 Cum itaque *fas sit*, ut habet idem Ravanell
 dicto loco, *Interpreti ex duabus interpretationibus*
cum utraque textui congruit, alterutram absque vi
sequi: sequitur si ex hoc loco suam sententiam ac
 struere voluerint Reformati, illos, interpret
 tionem suam solam veram & genuinam esse
 liquido ostendere debere. Sed, ut pateat, nihil
 hinc huic sententiæ roboris accedere, integrum
 locum examinemus. Textus igitur ex Hebraeo
 fonte sic hauriendus, *Legebant in libro, in lege Dei*
expanso, & cum attentione, & intellexerunt lectionem
 Simili fere modo locum interpretatur Vatablu
Legerunt in libro ipso in lege Dei, explanate, & app
suerunt intellectum, & intellexerunt scripturam ipsam
 Consentitque pœne cum his Interpretatio Syri
 ca. *Dumque legerent librum legis Domini expansum*
percipiebant eum, & intelligebant lectionem ejus. Non
 multum discrepant Commentatores in Vernaculam
 versionem jussu Præpotentium Fœderationis
 Belgii Ordinum factam, qui ex originali textu
 ad marginem sic postremam loci partem transtul
 lerunt, *Et apponendo intellectum, intellexerunt lecti*
onem, hoc est, id quod legebatur, seu Scripturam, seu in con
gregatione: cum tamen (quod legenti mihi mirum
 vide

legebatur) in ipso contextu, excepta ultima di-
 ctione, versionem Tremellii & Junii sint secuti:
 his autem omnibus sensum talem colligimus;
 nempe, *aliosque legisse in libro, qui erat Lex*
aperta, & quidem (meo judicio) expanso, hoc est,
aperto, & explicato; quamvis plurimi habeant
manate: Utebantur enim Judæi libris, non qui-
bus chartaceis, & nostro more compactis, inque
foliis & paginas distinctis; sed volubilibus, &
applicabilibus; scribebant quippe, ut Veteres
omnes in libris arborum, id est, corticibus,
convolvendo claudebant, & evolvendo ape-
riant, unde etiam volumina appellabantur. Cui
modum quidem adhuc apud Judæos hodiernos obtinet;
 Pentateuchum sic complicatilem, & convo-
 lubilem in Templis suis asservant. Legebant igitur
 in libro, hoc modo explicato, atque aperto,
 & apposuerunt intellectum, hoc est, attenderunt,
 inattenti erant, tam lectores, quam auditores:
 intellexerunt lectionem, seu id quod legebatur, hoc
 est, ejus mentem sensumque perceperunt, quod
 non tantum tam lectoribus, quam auditoribus attribui
 potest. Atque hic si fuerit hujus loci genuinus sen-
 sus, ut nos existimamus, nihil inde, quod in rem
 reformatorem sit, elici posse patet.

2. Alter, qui ex novo profertur Testamento,
 dicitur haberi in D. Petri Epist. 2. cap. 1. vers. 20.
 & sic sonat. *Si illud primum noveritis, nullam Pro-*
phetiam Scripturæ esse propriae explanationis. Quibus
verbis Apostolum docere putant, Cham. Panstrat.
Cathol. Tom. 1. lib. 1. c. 19. & lib. 16. c. 3. §. 1.
 2. Polan. Syntagm. Theol. lib. 1. c. 45. quæst. 6.
 sed. 1. Walæ. Loc. Comm. Theol. loc. de Scriptur.

L

Inter-

Interpret. Fayus Enchirid. Theol. Disp. 26. Thes. 9, 10. alique, Scripturas non debere exponi proprio ingenio, ac privato sensu, quem sibi quilibet fingit atque Scripturæ impingit: Sed eo Spiritu, quo primum propositæ fuerunt, hoc est secundum Spiritus sancti dictamen, ut ex sequentibus colligunt; subjungit enim Apostolus; *Non enim libidine hominis allata est olim Prophetia, sed aucti Spiritu Sancto loquuti sunt Sancti Dei homines.* Atque hinc deducitur, omnem Interpretationem debere esse secundum Scripturas. *Nam quia oportet esse (sunt verba Chamieri) à Spiritu Sancto, quæcunque tandem proferetur Epilysis, necesse est hauriri ab inspiratione v. ordinaria, vel extraordinaria. At extraordinaria nulla expectatur, & jam pridem cum Montani paracleti Enthysiarum Prophetias valere jussit Ecclesia. Restat igitur ordinaria, quam quis neget è Scriptura peti.* Hanc autem postea vocat diligentem locorum collationem. At respondemus. *Primo quosdam legere, ut annotat Walæus, non ἐπιλύσεως explicationis, sed ἐπιλύσεως impetus, inter quos etiam est ipse Calvinus, (ut refert Beza in notis in hunc locum) qui interpretatur, Impulsum seu instinctum, eamque interpretationem sibi vehementer placere scribit. Secundo, quamvis vulgarem lectionem vocis ἐπιλύσεως retineamus, illam quandoque impetum denotare. Atque adeo, si aut ista lectio, aut hæc significatio locum obtineat verba Petri paulo aliter sonare ac in hunc modum esse vertenda, Nullam Prophetiam Scripturæ esse proprii instinctus, aut impetus, hoc est Prophetas ea, quæ protulerunt, non ex proprio ingenio, & impulsu dixisse, aut scripsisse. Atque hanc esse hujus loci sententiam incunctanter pronunciat.*

naciatur, Nicol. Hemmingius in hunc locum his
 verbis. *Vocabulum ἐπιλύσις, ambiguum est apud Græcos, quod
 nunc enim impetum seu impulsum, nunc interpretatio-
 nem significat. Verum antithesis aperte indicat, quod
 pro impetu accipitur, quo homines feruntur seu agun-
 tur, ad aliquid dicendum seu agendum. Opponitur au-
 tem Spiritui Sancto, qui autor est Prophetia, id quod
 descendit ex tribus, videlicet ex perpetuo Prophetarum
 consensu, & predicationum certitudine, ex stupendis
 miraculis, quibus veritas Prophetiarum est obsegnata:
 accessit Christi & Apostolorum approbatio. Non er-
 ronee loquitur Petrus de interpretatione, sed de cer-
 tudine Prophetia. Quibus accedit Marloratus h.
 cum ait. Duplex potest esse verborum sensus. Nam
 ἐπιλύσις, tam motus & impetus Græcis est, quam inter-
 pretatio. Atque ita fere omnes accipiunt, &c. Al-
 ter tamen sensus simplicior videtur, ut Scripturam Pe-
 trus non humanitus, vel humano impulsu proditam es-
 sentiat. Et paulo post. Imprimis ergo jubet Petrus
 prophetiam habere Prophetiam, tanquam indubium Dei oracu-
 lum, quia non fluxerint ex proprio hominum motu. Hæc
 Hemmingius & Marloratus; quam explicatio-
 nem cum antecedentibus & consequentibus opti-
 me quadrare, exiis, quæ jamjam dicturi sumus,
 tam liquido patebit. Tertio vocabulum ἐπιλύσις,
 interpretationis, non hic forsitan denotare, investiga-
 tionem & indicationem veri sensus, in qua S. Libro-
 rum Commentatores occupati sunt; sed interpre-
 tationem, quam tanquam Dei legati, & divino-
 rum eloquiorum promicondi Prophetæ in suis pro-
 pheticis Prophetiis adhibuerunt, quibus huma-
 num generi, non suas opiniones, ac sui cerebri
 conjectura, sed omnipotentis consilia, non quod pro-
 prius*

prius dictavit animus, sed Dei suggestit spiritu
 prædicarunt ac notum fecerunt. Atque hanc ho
 in loco esse hujus vocis notationem, ex toto Apo
 stoli contextui satis apparet: Dixerat enim sup
 vers. 16. *Se, non arte compositas fabulas secutus
 notam fecisse Domini nostri Iesu Christi potentiam
 adventum: sed ut qui oculis suis aspexerat illius maj
 statem: & vocem, illius honorem & gloriam testar
 tem, è calò delatam audiverat; & habebat firmis
 mum sermonem propheticum, de Christi nempe adven
 potentia, majestate, &c. cujus firmitatem & ce
 titudinem probat ex eo, quod nulla Prophetia Scri
 pturæ est propriæ explicationis, hoc est, ex humani
 Prophetarum cerebro, quod erroribus & hallu
 cinationibus est obnoxium, profecta, quemadmo
 dum ipse declarat & confirmat subjungens, *N
 enim libidine hominis allata est olim Prophetia, s
 acti à Spiritu sancto loquuti sunt sancti Dei homine*
 Unde etiam Cajetanus in hunc locum: *Inter scri
 ptas, inquit, scientias, & scriptas Prophetias di
 ferentiam tangit: penes hoc, quod vir doctus ea, quæ
 lumine intellectus agentis apparent, juxta propriam i
 terpretationem, & docet, & scribit: Propheta au
 tem ea, quæ sibi sub lumine divina revelationis app
 rent, non secundum proprii judicii interpretationem
 dicit & scribit. A quibus non abludivit Vener
 bilis Beda, cum hunc in locum sic commentatu
 Nullus Prophetarum Sanctorum propria sua inter
 tatione populis dogmata vite prædicavit; sed quæ
 Domino didicerant, hæc suis auditoribus agenda con
 mendabant: quæque in secreto caelestia arcana perc
 perant: hæc simpliciter vel loquendo vel scribendo D
 plebi tradebant: & non sicut gentium divini, qui qu**

de corde suo finxerant, hæc urbis deceptorum, quasi
 in oraculi consulta, proferebant. Nec Erasmus in
 notat. in Novum Testament. hoc loc. Græca
 (ἐπιλυσις) dicta est a solvendo, quod convenit re-
 intricatis: vel ab adeundo, quod magis congruit
 quæ sequuntur. Non enim ipsi suapte voluntate ag-
 si sunt edere Prophetias, sed impulsu Spiritus sunt ag-
 si. Neque Dionys. Carthusianus in hunc lo-
 en, cum scribit. Omnis Prophetia Scripturæ, id est,
 nis Prophetia in S. Scriptura contenta, propria in-
 terpretatione non fit, id est, humana adinventione non
 nit, nec sensu proprio Prophetarum inventa est. Si
 utur, aut hæc aut illa, aut ambæ jam allatæ
 λύσεως significationes ab Apostolo intentæ fue-
 nt; nihil ex hoc loco, quo suam sententiam ful-
 ant, haurire poterunt Reformati. Verumenim-
 ro sumus liberales, atque ipsis largiamur, vocem
 λύσεως hic notare veri sensus indicationem; nondum
 de colligi potest, Scripturam esse sui ipsius inter-
 retem; sed potius contrarium. Etenim, quando
 apostolus scribit, nullam Prophetiam Scripturæ esse
 propria Interpretationis, vox propria non respicit In-
 rpretes; de iis enim nulla fit mentio, nec ul-
 bi ista vox in antecedentibus occurrit: sed debet
 ferri ad Prophetiam, aut ad Prophetas, atque
 deo sensus erit; nullam Prophetiam Scripturæ, aut
 si per Prophetiam Scripturæ, ipsa Scriptura in-
 elligatur) Scripturam, esse per seipsam, aut à Prophe-
 is interpretandam: quod sane cum ipsorum sententia
 dversa fronte pugnat. Quamvis huic hujus loci
 ensui videatur favere Interpretatio Syriaca: Il-
 ud imprimis scientes, quod omnis Prophetia suæ solutio
 Scripturæ non sit. Et clarius adhuc Arabica. Hoc

primum scientes, quod omnis Prophetia Scriptura non solvat ipsamet sensum sui ipsius. At vero, quamvis iterum concedamus, vocem propria respicere Interpretes, atque etiam Apostolum hoc in loco docere velle, Scripturas non debere exponi ex proprii Interpretis ingenio, sed secundum Spiritus sancti dictamen: nondum tamen inde, quod illi contendunt, conficitur, *Scripturam nempe esse sui ipsius interpretem*. Nam, præterquam quod hic nulla est consequentia, nec ex iis, quæ de ordinaria et Scriptura petenda Spiritus sancti inspiratione supra ex Chamiero attulimus, probetur: potest etiam ille, qui per veram Philosophiam Dei verbum interpretatur, non ex proprio ingenio, & privato sensu, sed divini Spiritus dictamine illud explicare, optimo jure dici, ut ex cap. 5. & 6. patet: atque adeo hinc aliquod nostræ Sententiæ probationi lumen accerfi. At de his plus satis.

Reliqua, quæ in medium adducuntur, Scripturæ loca præterimus, utpote tam exigui ponderis ut quilibet eorum levitatem facillime deprehendere possit; qualia sunt Joan. 10. vers. 34. Ubi Christus, ut se contra Judæos defendat, locum ex V. Testamento adfert: Et Actor. 17. vers. 11 Ubi Beræenses dicuntur scrutati Scripturas, at ita se haberent, quæ Paulus prædicabat. Et Actor. 9. v. 22. Ubi Paulus dicitur (ex Beza versione) *collatis testimoniis demonstrans Judæos confudisse*. Et id genus alia.

CAPUT XIII.

Principia, quibus, S. Scripturam sui ipsius interpretem esse, probare contendunt Reformati, argumenta proponuntur, atque resolvuntur.

Pergimus itaque ad secundæ classis argumenta, quæ à Ratione, fidei analogia, Scripturæ affectionibus, ac aliunde petidiximus. Horum autem esto

Primum, Omnes controversiæ de rebus fidei dirimendicarique debent à Scriptura: At omnis Scripturæ interpretatio est quedam controversia de rebus fidei: Ergo omnis Scripturæ Interpretatio dirimi judicarique debet à Scriptura. Sic argumentatur Chamier. Panstrat. Cathol. tom. 1. lib. 16. cap. 6. Ac Majorem dicit prolixè esse disputatam, demonstratamque libro primo. Minorem vero per seipsam patere. Quia exemp. grat. si præ verbis sit illud, Hoc est corpus meum, explicandum, non potes ei sensum ullum affingere quo non fulciatur pars aliqua contendentium. Si sic intelligas, hoc transstantiatur in corpus Christi, Papistrarum partes suscipis. Si vero, hic panis localiter conjungitur corpori Christi, insis ad Lutheranos. Sin, hoc est nudum, vacuumque nomen corporis Christi, deficiis ad Anabaptistas. Si denique, hoc panis est corpus Christi: sive, est Sacramentum corporis Christi: tum in sinum te recipis Ecclesiæ Catholicæ. Quæ igitur ratio erit dijudicandarum harum controversiarum, eadem ostendet, confirmabitque verum legitimumque sensum eorum verborum. Constat vero eas controversias dirimendicari à Scriptura. Cur non igitur hunc ipsum ab eadem explicari?

L 4

Huic

Huic argumento ut commode respondeatur consideranda duplex est distinctio. Prima est quod vox *Scriptura* sumatur vel formaliter, vel materialiter: *materialiter* sumpta significat vocabula, phrasas, modos loquendi, ac orationes, quibus Prophetæ, Euangelistæ, Apostoli, ac reliqui Laborum sacrorum Scriptores, in Divinis eloquiis conscribendis, uti fuerunt: *Formaliter* vero accepta denotat mentem, quam illis verbis exprimere voluerunt, ac sensum, quem, dum ista exarabant in animo habuerunt, iidem illi Sancti Auctores. Altera est, quod *Res Fidei* accipiantur vel late vel stricte. *Stricte* si sumantur, sub iis tantum comprehenduntur, quæ ad salutem creditu sunt necessaria, quæque vulgo Articuli Fidei vocantur, & summam in Symbolo Apostolorum continentur. *Late* vero, in harum censum veniunt omnia, quæ quoquo modo ad Fidem referri queunt. His prælibatis argumenti *maiores* concedimus sub distinctio, nempe *omnes controversias de Rebus Fidei*, hoc est, ad salutem creditu necessariis, *dirimi* iudicari *que debere à Scriptura*, hoc est, Scripturæ vero sensu; nec etiam alio sensu à Chamiero libro primo demonstratam putamus. *Minorem* negamus, puta *Scripturæ*, hoc est, vocabulorum, phrasium, & Scripturæ, *Interpretationem esse quandam controversiam de Rebus Fidei*, intellige, stricte dictis. Neque enim aut Scripturæ voces phrasisque, & aut earum Interpretatio, ut per se patet, aut articulus Fidei, aut de ea controversia est; Nec ulli, quod sciam eo nomine venit, aut etiam venire potest. Et enim, ut in confesso est omnia Fidei dogmata, quæ Christiano ad salutem

nem scitu necessaria sunt, ex genuino legiti-
 que solius Scripturæ sensu peti debent, At
 hic Interpretatio, cum per illam cognoscatur,
 necedit, ergo etiam illa dogmata; ac propterea
 eam inter illa nequaquam recenseri poterit. De-
 ple etiam circulus committeretur: Ex vero enim
 scripturæ sensu, & Fidei articuli hauriuntur, &
 ea eas Controversiæ deciduntur, ac dirimun-
 t, at sensus iste ex verborum Interpretatione
 si igitur hæc esset aut Fidei articulus aut de
 controversia, deberet etiam hauriri aut dirimi
 vero Scripturæ sensu, qui ex verborum inter-
 etatione cum sit, verborum interpretatio ex se
 sa hauriretur, aut dirimeretur, quo quid absur-
 us? Quod vero præterea *Minoris probationem at-*
 net, ea nulla est. Quamquam enim qui ge-
 ninum hujus effati, *Hoc est corpus meum*, osten-
 erit demonstraveritque sensum, etiam inde con-
 versiam, quomodo scilicet *Christi corpus in S. Eu-*
charistia accipiendum sit, dirimere poterit atque
 iudicare, non tamen ideo Scripturæ interpreta-
 o est controversia de rebus Fidei. Distinguendæ
 nim sunt duæ hæc quæstiones, quomodo *Christi*
corpus in S. Cœna assumi debeat, & quo sensu
 propositio hæc, *Hoc est corpus meum*, interpre-
 anda sit: illa est, si quid creditu ad salu-
 em necessarium in se contineat, ex vero
 scripturæ sensu determinanda; hæc vero ne-
 quaquam est controversia de rebus Fidei stri-
 cte dictis. Atque adeo male infert Chamie-
 rus, *rationem dijudicandarum controversiarum de*
rebus Fidei strictè dictis, ostendere confir-
mareque verum legitimumque sensum verborum
 L 5 Scriptu-

Scripturæ: cum contra *verus legitimusque sensus verborum* Scripturæ sit unica norma, ac *ratio dijudicandarum controversiarum* de rebus Fidei.

Secundum, *Si Scriptura est authentica, & perfecta & perspicua: Ergo est optima certissimaque interpret sui* At prius *verum: Ergo & posterius*. Ita rursus argumentatur Chamierus loc. citat. §.3. Et ferè cum eo Whitakerus Disputat. de Scriptura S. controv. 1. quæst. 5. cap. 8. argum. 14. *Antecedentis partes demonstratas sibi esse dicit totidem integris controversiis Consequentiam verò per se manifestam. Enimverò, si perfecta est Scriptura, necesse est in ea contineri, quacunque ad fidem pertinent. At quacunque necessaria sunt ad ejus interpretationem, ea pertinent ad Fidem. Ergo eadem oportet in ea contineri.*

Huic argumento respondemus concedendo antecedens, (cum maxima ejus vis videatur hic spectare Scripturæ perfectionem, ut ex consequentiæ probatione patet: posset enim aliàs negari, quod ad perspicuitatem attinet, videsis, quæ diximus supra cap. 11. §.6.) & negando consequentiam; Ad cujus deinde probationem dicimus ex distinctione de Rebus fidei in præcedentis Argumenti responsione allata; quod, si per *quacunque ad fidem pertinent*, ea intelligantur dogmata, quæ ad salutem seitu necessaria sunt, quorum duntaxat respectu etiam Scriptura perfecta à Reformatis asseritur, concedamus *Majorem*; At negemus *Minorem*. Non enim in horum censum, *quacunque ad Interpretationem Scripturae necessaria sunt*, nedum ipsa Interpretatio referri potest, ut jamjam in superioris argumenti refutatione à nobis ostensum est. Sin vero ea intelligantur, quæ quoquo modo ad Fidem spectant,

atque

que eo reduci queunt, concedimus contra *Mino-*
re; At negamus *Majorem*, utpote nec à Chamie-
 re, nec ullo cum ipso faciente Theologo, eo sensu
 probatam.

Tertium, Si interpretatio Scriptura debet fieri secun-
 dum τὴν ἀναλογίαν τῆς πίστεως; Ergo & secundum Scri-
 pturam. At prius verum: Ergo & posterius. Argu-
 mentum hoc denuo est Chamieri loc. cit. §.4. at-
 que Antecedens ait patere ex Paulo ad Romanos 12, 6.
 libentes diversa dona, pro gratia, qua nobis data est: sive
 prophetiam, prophetemus κατὰ τὴν ἀναλογίαν τῆς πίστεως,
 secundum proportionem fidei. Cujus loci sensum (alio-
 rum interpretationem rejiciens, nempe ut juxta
 proportionem fidei sua, id est, pro mensura fidei, quanta
 isque habet, teneat etiam sua revelationis modum) hunc
 rigè sibi videri dicit accommodatiorem, ut quisque in
 prophetando, id est, inquirendo arcana doctrina laboret, ut
 meminere semper proportionis fidei, id est, doctrina de fide.
 Inconsequentiam verò vix opus habere illustratione, nisi con-
 tra Papistas, qui Regulam Fidei (hanc etiam per fidei
 analogiam intelligit) perversè interpretantur, ut com-
 prehendant non scriptas Traditiones. Alii vero Theolo-
 gi ex hoc Pauli loco, non argumentum, sed Regu-
 lam seu medium Interpretationis conficiunt, in
 hunc modum: Dirigenda atque exigenda est omnis Scri-
 ptura interpretatio ad analogiam fidei. Analogia vero
 fidei ipsis est constans & perpetua Scripturæ sen-
 tentia in apertis, & minimè obscuris locis, unde
 primaria Religionis Christianæ dogmata petun-
 tur, quorum summa comprehenditur in Symbolo
 Apostolorum, Decalogo ac oratione Dominica,
 quæque in toto Catechismo traduntur. Vide Whi-
 takeri in Disput. de Scriptura Sacra; contra hujus
 tempo-

temporis Papistas. Controv. 1. Quæst. 5. cap. 11
 med. 7. Scarp. Curs. Theolog. loc. de Sacra Scri
 ptur. Regula 9 secund. gener. Polan. Syntagm
 Theolog. lib. 1, cap. 45. quæst. 6. medio 10. eo
 rum, quæ in ipsa meditatione Scripturæ adhiben
 da. Zanch. Tractat. de Sacra Scriptur. quæst
 12. cap. 2. caus. 6. obscuritat. Scripturæ. Bez. in di
 ctum locum, & alios.

At respondemus, si per τὸ ἀναλογικὸν τῆς πίστεως
 intelligatur Ratio, Regula, & Canon Fidei, quæ ei
 ipsa Scriptura, ridiculam videri Majorem, utpot
 Enunciationem identicam: Sin vero *proportio do
 ctrinae de Fide*, quæ Reformatorum Gatechismis con
 tinetur, absurdum esse Antecedens, cum tota ist
 doctrina non aliunde, quam ex vero S. Literarum
 sensu hauriri debeat: Sin *constans, & perpetua Scri
 ptura in apertis locis sententia*, jam fuse refutatum est
 Cap. 11. Si denique *Symbolum Apostolorum, Decalo
 gus, & Oratio Dominica*, partim absurdum, par
 tim jam refutatum esse: cum prius ex Scriptu
 ra confirmandum ac deducendum; posteriore
 vero partes ipsius Scripturæ sint. Locus au
 tem Pauli, qui in Antecedentis probationem
 adducitur, nihil evincit. Non enim in Græc
 invenitur vocula, *prophetemus*, sed eam Beza, cujus
 versionem secutus est Chamierus, interposuit, &
 quidem in *subjunctivo* modo, ei reliquam suam
 interpretationem accommodando atque ad
 Paulum aut jubere, aut suadere fecit, cum tan
 tum simpliciter in *indicativo* asserat, quod *mul
 tum* (translatio est Erasmi à qua vulgata non mul
 tum differt) *unum corpus sumus in Christo. Singu
 latim autem alii aliorum membra, sed tamen haben*

persona, juxta gratiam datam nobis, varia, sive
 prophetiam juxta portionem fidei, sive ministerium in
 administratione, &c. Unde patet per τὸ ἀπολόγιον
 ἰσχυρῶς non intelligi, proportionem doctrinae de Jue,
 Regulam Fidei, aut simile quid, quemadmodum
 ait Chamierus, sed quod rejicit, *Mensuram fidei*
 hoc est, quam quisque habet, ut est in versione
 Ariaca, & censet Wolfgangus Musculus in
 Commentariis suis in hunc locum; sive mensu-
 ram cognitionis nostrae, qua Deum, & res divinas cognovimus
 e Scriptura, ut habet Piscator in Scholiis
 hunc locum, superiorem Chamieri exposi-
 tionem simul improbando, & rejiciendo, tan-
 tam spuriam & non genuinam. Atque hanc
 interpretationem etiam admittunt Beza, Pa-
 ulus, eoque referente Martyr in dict. loc. &
 habent Chrysostomus in dict. loc. Tamen si gra-
 tia sit & ipsa (Prophetia) non tamen simpliciter
 dicitur, sed mensuram à recipientibus se accipi-
 s, tantum influit, quantum invenerit oblatum sibi
 dei vasculum: Et Ambrosius ibidem. Hac (Pro-
 phetia) datur pro modo accipientis, hoc est, quantum
 causa exigit, propter quam datur: Et Hierony-
 mus. Secundum fidem, qua unicuique à Deo data
 est, atque concessa: Nec non Theodoretus. Pro
 niuscujusque fide gratiam dimetietur, qui est bo-
 norum suppeditator. Unde Erasmus hunc locum
 sic ἀποφασίζουσι, Sive contigit Prophetia dos in expli-
 cando arcanis literis juxta modum fidei, quam so-
 lam respicit Deus, non cetera merita, citra superci-
 um, suum bonum ceteris commuicet. Verumenim-
 vero etiam si maxime prior Bezæ versio, ac inter-
 positio admittatur, demonstrandum adhuc erit,

prophe-

prophetiam & prophetare hic non denotare futurorum predictionem, & *pradicere*, quemadmodum explicat Musculus in hunc locum: sed *interpretationem & interpretari ac analogiam Fidei* hic designare ipsam *S. Scripturam*: quod non ita facile factum esse mihi persuadeo. De consequentia denique etiam per varia Majoris acceptione aliquid dici posset; sed hujus argumenti vim jam satis infregisse autumo.

Quartum argumentum, *Quicquid omnium luculentissimè & manifestissimè res divinas exponit, inde Scriptura interpretatio petenda: At Scriptura ipsa omnium luculentissimè, & manifestissimè res divinas exponit: Ergo Scriptura Sacra interpretatur seipsam.* In hunc modum argumentantur Polan. Syntagm. Theolog. lib. cap. 45. quæst. 7. argum. 1. Alsted. Præcognit. Theolog. lib. 2. cap. 95. quorum ille minorem probat, *Quia est vox Dei, qua nulla potest esse clarior, & manifestior*: hic vero declarat hac similitudine, *Sicut non opus est, ut Soli lumen aliquis fœneretur: ita nec opus est, ut clarissima S. Literarum luci aliunde lucem importemus.*

Nos vero respondemus sub distinctione: *Nam vox exponere, vel denotat proponere, declarare manifestare; vel explicare, & interpretari: deinde per res divinas denotantur, vel res ad salutem homini cognitu necessariæ, ipsa Fidei dogmata, vel divinis Sermo.* Si igitur *res divinas exponere*, sit traderet ac proponere res ad salutem scitu necessarias, concessa minore negamus majoris consequentiam; Notandum enim aliquarum Rerum luculentissima manifestissimaque traditio ac tractatio, includit interpretationem sui ipsius, aut libri, qui de iisdem illis rebus agit. Sin vero sit, sermonem de Fidei articulis, seu
Scriptu-

Scripturam interpretari, quo sensu accipi debent
 illa vocabula, ut conclusio quæstionem probans
 nec elici legitimè possit, concessa *major*, negamus
minorem: Supra enim cap. 11. contrarium ostendi-
 mus, nec allata ejus probatio sufficiens est: Quam-
 vis enim concedamus, attamen valde improprie,
 Scripturam *Dei vocem* vocari posse, nullumque
 mirum ea *clarius ac manifestius de rebus divinis agere*:
 unde inde sequitur, illum *omnium luculentissime &*
manifestissime res divinas exponere, hoc est, sermonem
 Fidei articulis seu Scripturam interpretari;
 quoniam clara alicujus libri conscriptio non ar-
 gat illum esse aliorum, aut sui ipsius interpretem.
 Probatio igitur solummodo evincit Scripturam
 esse clarissimam, & manifestissimam Rerum divi-
 narum expositionem, (de quo, quid sentiamus,
 cap. 11. diximus) non vero sermonis de Fidei arti-
 culis interpretem, quod hic unice quæritur.

Quintum argumentum; *Quia ipsa Scriptura potest
 sapientem reddere hominem ad salutem*, 2. Tim. 3. 15.
 rursus argumentantur Pol. & Alst. locc. cit.

Sed nos *consequentiam* negamus; neque enim
 geo-Lyncei sumus, ut videre queamus, qui se-
 ntatur, Sacra Scriptura intellecta hominem ad
 sapientem reddere potest, ergo est sui
 ipsius interpres.

Sextum, *Quia Scriptura divino modo, cum sit
 utilis est ad doctrinam & redargutionem:*
ergo & ad docendum verum suum sensum, & refellen-
dam falsum. Hoc modo denuo argumentantur Po-
 n. & Alst. loc. cit.

Nos iterum *consequentiam* negamus; Non enim
 Scriptura verum sui sensum eruit, ac falsum ab
 aliis

aliis erutum refellit, quamvis intellecta uti esse concedatur docendis veris, & redarguendis falsis Fidei dogmatis; sic enim restringi debet antecedens: Quoniam si latius accipiat, ita ut illius Scripturæ utilitas ad omnia vera docenda, & falsa redarguenda extendatur, falsum erit, ut satis manifestum est.

Septimum, *Quia Scriptura sensus est ipsa Scriptura, ut recte scripsit Hieronymus super Epistolas ad Galatas. Non in verbis Scripturarum est Euangelium, sed in sensu: non in superficie, sed in medulla: non in sermonis foliis, sed in radice rationis.* Est & hoc argumentum Polan. loc. cit.

Cui respondemus, denuo consequentiam negando: neque enim illius rationem ullo modo assequi possumus.

Octavum Argumentum, *Quia Scriptura docet modum interpretandi seipsam: docet autem eam exemplis, sicut sunt duo modi docendi, unus per regulas, seu precepta, alter per exempla. Exempla interpretationis in ipsa Scriptura adducit Polanus, cuius & hoc est argumentum, loc. cit. Matthe. 2. vers. 17. 18. & 23. & cap. 2. vers. 3. Et cap. 4. vers. 13, 14, 15, 16. Et capit. 5. explicatur Decalogus. Et cap. 8. vers. 16, 17. alia, quæ passim in novo Testamento exstant: Imo ipsum novum, ait, est Interpretatio Veteris Testamenti. Sic Paulus interpretatur à se dicta Rom. 10, 8. Similiter interpretatur Scripturam per Scripturam, Roma 13. 9.*

Ad hoc argumentum respondemus per consequentiam negationem; Nam scriptum, quod tradit modum seipsum explicandi, non statim seipsum per seipsum explicat; Posset enim tradere modum

modum seipsum per aliud explicandi. Stringeret
 argumentum, si Scriptura doceret, aut se per
 ipsam esse interpretandam, aut modum se per
 ipsam interpretandi, quorum alterum, aut
 utrumque forsan voluit Author, ut ea, quæ in
 probationem adducit, nempe *Paukum Scripturam*
Scripturam interpretatum fuisse, videntur innuere.
 Primum tum *Antecedens negatur*, nec probatur al-
 liis exemplis: Priora enim referunt Prophetias
 quasdam de Christo fuisse impletas: in posteriori-
 bus autem exponuntur quædam V. Testamenti lo-
 ca, sed non per alia, quod factum oportuisset, ut
 verum inde ostenderetur.

Nonum Argumentum; *Qui est Author Scripturae,*
summus legislator, ac doctor Ecclesie, idem est su-
mmus & infallibilis Scripturae interpret. *Solus Deus est*
author Scripturae, & summus legislator ac doctor Eccle-
siæ. Ergo, &c. Hoc argumento utuntur Alting.
 Scriptor. Theolog. Tom. 1. part. 2. loc. 2. De For-
 ma Scripturae, controvers. 2. Whitakerus Disput.
 de Scriptura S. controvers. 1. quæst. 5. cap. 8. &
 Balæus Loc. Comm. S. Theol. Loc. de Scriptu-
 ra: Sacrae Interpretatione. Quorum primus *majo-*
rem patere dicit, quia quisque est optimus interpret vera-
rum suorum; & legislator sensum legis optime edisserit.
Timorem vero aperis Scripturae Testimonis niti: Ti-
moth. 3. v. 16. Iacob. 4. v. 12. Matth. 23. v. 8, 10.
cap. 17. v. 5.

Respondemus non concludi quod concluden-
 dum erat, nempe Scripturam esse sui ipsius Inter-
 pretem: An enim Deus Scripturae sit interpret in-
 fallibilis, nulla est controversia. Quod si intretur,
 Scripturam esse Dei vocem, atque a deo probato, Deum esse

M

Scri-

Scriptura interpretem, etiam esse probatum, Scripturam esse sui ipsius interpretem: Regerimus Consequentiam esse nullam. Potest enim aliquis Autor duos pluresve conscribere tractatus; quorum alter illic non erit alterius, vel alii aliorum, & quidem su invicem interpretes.

Decimum, atque ultimum; Supremus & infallibilis Scripturae interpretis est, qui interpretando nunquam errat, nullo partium studio ducitur, provocationi locum non relinquit. Hac vero soli Spiritui sancto in Scriptura loquenti, atque ita ipsi Scriptura conveniunt. Ergo. Sic rursus argumentatur Altingius & fere cum ipso Whitakerus & Walæus, loc. cit Majoris consequentiam firmam esse asserit Altingius Quia qui errat aut errare potest; item, qui partium studio ducitur, quod mentem excacat, non est infallibilis; & qui provocationi locum relinquit superiorem habet, eoque supremus esse nequit. Minorem autem probat. Quia Spiritus S. in scriptura loquens, atque ita ipsa Scriptura est ipsa veritas; est ἀπεροσπόλητος nec habet superiorem ipse Α & Ω, primus & ultimus.

Nos vero respondemus negando Minorem nempe Spiritum S. in Scriptura loquentem, sive ipsam Scripturam esse Interpretem nunquam errantem, &c. Ad probationem vero dicimus, illam tantum demonstrare, Spiritum S. aut Scripturam nunquam errare, non duci partium studio, nullum relinquere provocationi locum, quæ omnia ultro concedimus: non autem esse Interpretem, quod solum hic est in quæstione.

Atque horum decem argumentorum solutiones sufficere arbitramur, quo pateat quam imbecilla sint

sit rationes, quibus suam stabilire contendunt
sententiam Reformati. Ad Reliqua, si qua apud
Auctores occurrant, ad horum exemplum facillime
responderi poterit. Unde ad alteram Reformato-
rum sententiæ partem transimus.

C A P U T X I V.

*Quid, & quotuplex sit interna, Spiritus S. persua-
sio? 2. Quidque ordinaria? Eamque, qualem Theo-
logi statuunt, non dari.*

Reformati, ut cap. 10. ex ipsis attuli-
mus, præterquam quod S. Scripturam
sui ipsius Interpretem esse statuunt,
etiam suas in hoc negotio Spiritui
Sancto, & quidem præcipuas, tribuunt partes:
nampe illius testimonium internè Fidelium men-
tus veram interpretationem obsignare, ac de ea
periclitissime persuadere: cum S. Scriptura tantum
æterna norma sit interpretandi, quæ viam ad in-
ternam illam *πληροφορίαν* sternat. Hujus autem Sen-
tentia difficultas, omissis iis, quas supra movimus,
in conspectum prodeant, illius patronos rogare
debet, quid per internum testimonium internamve
spiritus sancti persuasionem intellectum denota-
rimque velint: multifariam enim accipi possunt
haec vocabula. Si respondeant, esse suam mentem,
quod nullus veri S. Literarum sensus, undecunque
veritatem ille hauriatur, & quacunque Methodo in-
vestigetur, plenissime queat esse certus, nisi natu-
rali intellectus lumine illius veritatem clare atque
distincte perceperit, atque illius apud semetipsum
perciperceptionis intimè conscius fuerit, quæ in

M 2

omni

omni certitudine, extra omnem dubitationem evecta, requiruntur: adeoque claram illam distinctamque perceptionem, simul cum ejus conscientia sibi venire nomine internæ persuasione, internique Spiritus Sancti testimonii, eandem, quam nos, fovebunt sententiam, ut ex iis, quæ supra de Philosophia cap. 5. §. 6. arbitrati fuimus, facile patet. Sin vero dicant, se non lumen intellectus naturale, aut quod illi superstructum est intelligere; sed lumen Spiritus supernaturale, non rationi connatum, sed adventitium, non menti inclusum atque acquisitum, sed infusum atque inspiratum, cujus radiis illuminatus animus atque firmatus dictamini accepto acquiescit; rursum eodem, cum duplicem Spiritus sancti inspirationem statuunt, ordinariam nempe atque extraordinariam, hancne, an illam intelligant, interrogatos volo. Extraordinarium divini Spiritus lumen affulxisse Prophetis, Evangelistis, atque Apostolis reliquisque sacrorum Codicum Scriptoribus, in Dei verbo intelligendo atque interpretando apud omnes in confesso est: *His enim, ut habet Polanus, per immediatam revelationem, absque labore & industria verum Scriptura sensum revelavit Spiritus sanctus: quæ ratio, sunt verba Chamieri, nunc nulla expectatur, & jam pridem cum Montani paracletio Enthusiastarum Prophetias valere jussit Ecclesia.* De Ordinario igitur iis tantum sermo erit.

2. At vero quid ipsis est ordinarium Spiritus sancti lumen, dictamen, testimonium, inspiratio, persuasio, Chamierus Panstrat. Catholic. Tom. 1. lib. 1. cap. 19. §. 8. Ordinarium inspirationem asserit debere à *Scriptura peti*, eamque post-

§. 13. esse scribit *diligentem collationem locorum*.
 Sic aliud videtur statuere Polanus Syntagm.
 Theolog. lib. 1. cap. 45. quæst. 4. quando ex eo,
 quod Bellarminus fateatur libro tertio de Verbo Dei cap.
 fact. 11. *Scripturam debere exponi secundum dicta-*
men Spiritus sancti; colligit, quod secundum Scripturas,
autem secundum privatum dictamen Spiritus extra
Scripturas exponi debeat. Atque cum his duobus,
 eam convenire mihi videntur illi, qui Scriptura-
 rum Interpretationem tribuunt *Spiritui S. in scri-*
pta loquenti, vel Scriptura, quæ vox est, Spiritus sancti,
 tales cap. 10. quam plures recensuimus. Hoc
 item per suum ordinarium Spiritus lumen, aut
 dictamen si denotatum velint, patet, illos relabi
 jam refutatam quæstionem, ab eaque nihil
 reversum proponere; ita ut satis fuisset, Scri-
 pturam sui ipsius interpretem statuisset. Verum
 nim vero aliud quid, & quidem illustratio-
 nem quandam intellectus, operationemque Spi-
 ritus sancti, qua de vero geminoque S. Litera-
 rum sensu persuadentur intime fideles, intel-
 gere videntur. Chamierus enim Panstrat.
 Catholic. Tom. 1. lib. 16. cap. 1. contra Bel-
 larminum aliosque disputans de Spiritu quo in-
 telligenda sint Scriptura, statuit illum non esse *cujusque*
homunculi impetum, qui se ingerens ad legendas interpre-
andasque Scripturas, ipse suo sibi Marte sensum pro arbi-
trio fingit, quem assignat libris sacris: Sed efficaciam
illam particularem cuique fidelium, quæ est à Spiritu san-
cto, quæque efficit ut Scripturam intelligat, hæc est,
sensum assequatur verum genuinumque. Et Scarpius
 Curs. Theolog. loc. de Sacra Scriptura, con-
 trovers. 8. contra Pontificios argum. 2. perce-

ptionem veri sensus fieri asserit per illuminationem Spiritus
 sancti, quam (argument. I.) *internum illud testimo-*
nium videtur nominare, quo Scriptura divinæ au-
 toritatis esse cognoscitur. Quod idem etiam con-
 firmant ea, quæ habet Chamier. Panstrat. Catho-
 lic. Tom. I. lib. 6. cap. 1. §. 5. & 7. Ubi, Pontifi-
 ciorum calumniam amoliri volens, qui *internam*
Spiritus sancti persuasionem, Scripturæ autoritatem cordi-
bis insculpentem certoque persuadentem, nihil aliud esse
quam privatum superbiæ Spiritum, omnibus hodie hære-
ticis communem clamant; multa que de particularibus, &
extraordinariis revelationibus, atque ἰδυστασμοῖς gar-
riant; responderet, Reformatos nihil hic somnare ex-
tra ordinem: sed id ipsum agnoscere, quod in reliquis ar-
ticulis fidei omnibus: nimirum, omnino opus esse interna
Spiritus sancti persuasionem, ut libris sacris plena fide assen-
tiamur. In quem sensum etiam Calvinus Institution.
Relig. Christian. lib. 1. cap. 7. §. 4. Altius,
ait, quam ab humanis vel rationibus, vel judiciis, vel con-
jecturis petenda est hæc persuasio, nempe ab arcano te-
stimonio Spiritus. Et paulo post, Testimonium Spi-
ritus omni ratione prestantius esse respondeo. Nam
sicuti Deus solus de se idoneus est testis in suo sermone:
ita etiam non ante fidem reperiet sermo in hominum cor-
dibus, quam interire Spiritus testimonio obfignetur, &c.
 Videantur præterea Zanch. Tractat. de Sacr. Scri-
 ptur. quæst. 2. part. 4. propos. 7. Walæ. Locor.
 Theol. loc. de Scripturæ Sac. Autorit. Scarp.
 Curs. Theolog. loc. de Scriptur. Controvers. 6.
 Alting. Oper. Theolog. part. 1. loc. 2. & Polan.
 Syntagm. Theolog. lib. 1. cap. 16. qui hoc inter-
 num Spiritus sancti Testimonium definit, quod
 sit *revelatio interna Spiritus sancti, qui nos per*
internum

ernum afflatum ita docet in cordibus nostris, quo efficaciter persuadeat, ut firmiter credamus Scripturam sanctam, quam habemus in libris Prophetis & Apostolicis esse verè & indubitato verbum Dei. Quæ definitio, si postea verba immutentur in hunc modum, ut firmiter credamus aliquem Scripturæ sensum, aut proprio merito investigatum, aut ab alio edoctum, esse indubitato verum, aut genuinum, comprehendet id, quod meo iudicio per internam Spiritus S. persuasionem circa Spiritum S. Scripturæ sensum, indigitare volunt Theologi reformati.

3. Sed, ut liberè, quod sentio, aperiam, fateor, hujus Definitionis verba quidem audire, mentem vero sensumque minime assequi. Declaratur enim obscurum per æque obscurum, atque idem per seipsum. Quid enim interna revelatio? quid æternus afflatus? quid efficaciter persuaderi? quid firmiter credere? Præterea, quid est definitum in revelatione Spiritus sancti, an effectum? & si effectum, quid est in Fidelium animabus, & quomodo eas afficit; nihil enim hic nisi externæ denominationes afferuntur. Si itaque per Spiritus S. internam revelationem, internumque afflatum intelligunt claram distinctamque perceptionem per naturale intellectus lumen à Spiritu sancto productam in mentibus fidelium; ac per efficacem persuasionem, & firmam fidem, intimam istius perceptionis conscientiam, & plenam in ea acquiescentiam, nihil à nobis seorsim sentiunt, ut principio hujus capituli explicuimus. Sin vero supernaturale quid, quod Naturæ vires excedat, ejusque ordinarium usum exsuperet, quale heic loci semper creant, & venditant, designatum velint: videant

ipsi, an non in veterum Enthusiatarum; aut fanaticorum ac male feriatorum quorundam recens exortorum hominum, quos Quakeros appellant transeant castra, quæ tanto studio se devitare prædicant: Enthusiatarum enim Prophetias, ac spirituales revelationes jam dudum cum Montani paracletò valere iussit Ecclesia, ut ex Chamiero, jam sæpius attulimus, & Quakerorum deliramenta delumine & Spiritu, internasque illuminationes, merito rejiciunt hodierni Theologi: utpote qui spiritum suum supra sacras Scripturas efferunt, qui quæ rationem omnem, omnesque liberales disciplinas cum linguis originalibus se pedibus conculcare magnifice gloriantur. Mihi sane ab iis non procul abesse videntur: quandoquidem de Supernaturali isto Spiritus S. Testimonio multa effecta, atque adjuncta proferunt, multaque alia garrunt: cum interim ejus essentiam atque naturam nusquam proponant, nullibi explicent: & forsitan etiam ignorant. Quantacunque enim non tantum sedulitate atque diligentia ipsorum libros percurrerim atque evolverim; sed etiam attentione apud ipsum quæsierim, atque alios non tantum doctos sed etiam indoctos quam plurimos, ut apud se quoque inquirerent, serio rogaverim; omnis tamen incassum cecidit labor, nec aliquid, quod animo satisfaceret meo reperire potui. Ingenui sunt fassi mecum non pauci, se nihil præter claram atque distinctam illam perceptionem, ejusque conscientiam, atque in ea acquiescentiam unquam apud se invenisse, aut aliud quid, ejus verum atque realem conceptum formare possent, apud alios, quantumvis de eo gloriarentur, invenire potuisse.

se. Verum alii quidem supernaturale quid, ac
 creste se sæpius sensisse, atque in se etiamnum re-
 rere prædicarunt; quod tamen, quando ad exa-
 minem accuratumque examen revocabatur, nihil
 affectum aliquem animi naturalem esse, aut
 imaginarii fruitionem boni, ex eaque in animo læ-
 tiam redolere, non tantum ego: sed etiam ali-
 quando ipsi liquidoprehenderunt. Ex quibus
 omnibus satis superque patere arbitramur, quam
 fixo instabilique fundamento innixa sit hæc sen-
 tentia; etiamsi argumenta, quibus illam confir-
 mare satagunt, non solverentur: Attamen ne ali-
 quid, quo se defendere possent, intactum relinque-
 mus, & quod alicui scrupulum injicere possit,
 movere negligeremus, breviter illa sequenti ca-
 pitulo explicabimus & quantarum sint virium exa-
 minabimus.

C A P U T X V.

*penduntur Rationes, quibus Spiritum S. sacrarum
 Literarum Interpretem esse, astruere contendunt Re-
 formati.*

Soli inter Theologos, quos mihi videre
 contigit, Whitakerus in Disputat. de Scri-
 ptura S. Contrövers. 1. quæst. 5. cap. 8. & ex
 eo Scarpus in Cursu suo Theologico, loc.
 de Scriptura, contrövers. 8. tria proponunt argu-
 menta, quibus probare conantur præter Scriptu-
 ram, etiam Spiritui S. autoritatem competere
 Literas interpretandi. Et quamvis, ut fere omnes
 faciunt, illi conjungant atque misceant jus omnes

M 5 de

de fide controversias dijudicandi; nos tamen ill prætermisso ea solum, quæ præsentem quæstionem spectant, excerpemus atque expendemus.

Primum itaque est, *Si Scriptura non aliter talis esse cognoscitur, nisi per se, & per internum Spiritus S. testimonium in singulis fidelibus; tum Authoritas summa interpretandi Scripturam est penes Scripturam solum, & Spiritum sanctum. At prius Controvers. de Scriptura Authoritat. probatum est. Ergo.*

At Respondemus, & quidem ad *antecedens* partes: primo negando *Scripturam esse talem cognosci per se*: Nihil enim per se cognoscitur, quarum primæ atque communes Notiones: Scriptura verbum ex notis divinitatis, quæ illi insunt, Dei verbum esse cognoscitur, non per se; sed per illas notæ talis esse cognoscitur: Deinde distinguendo *internum Spiritus S. testimonium*; Si enim claram distinctamque lumine naturæ à Spiritu S. productam perceptionem, cum ejus conscientia, ac in ea acquiescentia intelligant: concedimus, quod hæc pars spectat, *antecedens*: non enim erit contra nos, ut ex superiori capite dictis patet. Sin verò supernaturalem quandam illuminationem intendant, negamus talem dari, utpote Enthusiasmum ac Quakerismum redolentem, nec ab ullo Theologo explicatam, multo minus probatam: omnia enim, quæ eum in finem, aut hoc aut loco de Scripturæ autoritate adferri solent, facillimo negotio ex jam dictis solvi poterunt. Quod vero *Consequentiæ* attinet, de ea forsitan etiam dubitari posset: quamvis enim *Scriptura talis esse cognoscatur per se, & per internum Spiritus S. Testimonium*, non inde sequi videtur, etiam per se, & Spiritus S. testimonium tantum

caum esse interpretandam : posset enim alio,
 quem nos jam proposuimus, modo, qui infalli-
 bilis sit, exponi.

Alterum Argumentum est : *Quod solum habet vim
 eandem generandam, illud solum habet summam au-
 thoritatem interpretandi Scripturas. At Scriptura sola
 cum Spiritu S hanc vim habet. Ergo illis solis hac
 auctoritas est tribuenda. Probat. proposit. ex Ro-
 m. 10. vers. 17. Fides nascitur ex sensu Scripturae recte
 recepto: at sensus Scripturae ex sola Scriptura petendus
 imo est ipsa Scriptura: & perceptio veri sensus fit
 illuminationem Spiritus sancti. Prob. Assumpt. quia
 Spiritus sanctus fidem infundere potest.*

Respondemus primo negando *Majoris consequen-
 tiam*: ejus vero probationem satis mirari non possu-
 mus; partim enim est non Majoris, sed Minoris,
 nempe, quando *fides ex sensu Scripturae recte percepto
 recte dicitur*: partim continet id, quod in quaestio-
 ne est, puta *Sensum Scripturae ex sola Scriptura esse pe-
 tendum, & perceptionem veri sensus fieri per illuminatio-
 nem Spiritus sancti. Secundo Minorem*, quod ad ea,
 quae de Spiritu sancto continet, vel concedendo,
 vel negando pro distinctione in primi Argumenti
 responsione allata.

Ultimum denique est; *Si Scripturae sunt interpre-
 tanda, & intelligenda eodem Spiritu, quo scriptae fuere;
 non necesse est, ut omnes, qui illas interpretari aut intèl-
 ligere volunt, Spiritum sanctum consulant, & ab ejus
 persuasionem pendeant. At prius verum. Ergo.*

Respondemus, *Si eodem Spiritu significetur ea-
 dem extraordinaria Spiritus sancti inspiratio, qua
 scribendo impulsus fuere sancti Dei homines,
 prophetæ atque Apostoli: negatur Antecedens:*
 his

his enim solis illa propria fuit, atque concessa, nec hodie amplius in Ecclesia locum obtinet. Si vero denotetur ejusdem Spiritus adminiculo; diversimode operantis, posset concedi, nostræque sententiæ probandæ accommodari, dicendo Philosophiam esse id adminiculum, quo Spiritus nunc temporis Scripturas interpretatur. Sin autem velint eundem Spiritum sanctum, & quidem diverso modo S. Literas exponere, aut non per Philosophiam, sed supernaturalem aliquam revelationem; illa quid sit definire, & quod sit probare ipsis incumbet, ut jam multoties inculcavimus.

C A P. XVI.

1. Socinianorum Sententia explicatur. 2. Ut & Arminianorum. 3. Tam hos & illos, quam Reformatos Scripturæ claritate & obscuritate inter se consentire, at à nobis dissentire. 4. Quod intellectus dispositionem attinet, quid statuant Reformati, & in quibus à Socinianis, Arminianis & à nobis discrepent. 5. Quid de eadem re sentiant Sociniani & Remonstrantes, & in quibus tum inter se, tum à Reformatis dissentiant? 6. Quod interpretandi normam spectat, quid statuant Sociniani? 7. Rationem non esse normam interpretandi statuere Reformatos, eamque Sententiam videri falsò ab illis affingi Socinianis ac Remonstrantibus? 8. Propria sententia de Norma proponitur, & ejus differentia à Socinianorum, Arminianorum, ac Reformatorum ostenditur. 9. Argumentum contra eandem diluitur.

H Actenus arma in hostes movimus, atque in illorum terras copias nostras produximus, arce oppugna

(163.)

conquavimus, ac destruximus. Nunc, parta
victoria, nostrarum partium Fautores, & cum
victis quidem, quamvis non in totum, facien-
te, attamen à nostra sententia (quantum ex
illorum scriptis colligere possumus) non longe
abstantes invisere libet; & cum iis, coronidis
quoque, conferre, quousque inter nos, & cum jam
dictis hostibus consentiamus aut dissentiamus,
aut omni ex parte nostras res in tuto collocemus,
experiri tentareque, num ad nos pertrahi, no-
bique conciliari & firmo fœdere jungi possint.
Sunt autem hi vel Sociniani vel Arminiani, quo-
rum, ut res tota expeditius conficiatur, primo
trahabimus opiniones.

1. Sociniani itaque, ut à vetustioribus ini-
miciam faciam, hac in re sibi non constare viden-
tur: nunc enim soli rationi S. Literas interpre-
tandi partes competere affirmant, nunc Spiri-
tus S. gratiam & opem insuper requirunt. Sic in
Cateches. Racov. cap. 3. quando quæritur, unde
ita discrepantia super intellectu Scripturæ; Respon-
detur, inde quod homines S. Scripturam vel negligen-
ter legunt: vel non adferunt cor sincerum, & ab omni-
modo impedimentis, ac cupiditatibus solutum; aut auxi-
lium divinum, id est, gratiam Spiritus sancti, quam
omnibus, se propter eam dies ac noctes invocanti-
bus, promisit, non implorant. Contra vero Ostorod-
us institut. cap. 4. Si ergo ratio, id est, ingenium, vel
intellectus ex se ostendat Trinitatem Personarum in
eo falsam esse, quomodo unquam homini intelligenti
animus veniret, illam veram esse & verbo Dei pro-
ferri posse. Et Smalcus contra Franchium Disp.
De Justificat. Nulla est Christiane Religionis
parti-

particula, quæ cum ratione non conveniat: & quæ cum ratione non convenit opinio, ea etiam in Theologia nullum locum habere potest. In quorum locorum duobus posterioribus solius rationis, in priori vero Spiritu S. mentio fit. At vero tum Rationem tum Spiritum sanctum adducit Author Brevis Disquisitionis contra Valer. Magnum, de A catholicorum credendi regula (quem Socinianum esse ait, & probat celeberrimus ac doctissimus Theologiæ in Academia Lugduno Batava Professor Johan. Hoornbee Socinianism. confutat. tom. 1. lib. 1. cap. 6.) cap. 4 his verbis. Negandum est, nullum certo assequi verum sacrarum Literarum sensum nisi interius illustratus & doctus sit à Spiritu S. & paulo post, Quocirca omnino necessarium est illi (de sana ratione loquitur) & Literas intelligendi judicandique facultatem adscribere. Neque enim tanta est ubique sacrarum Literarum obscuritas. Quid? adeo clara quedam sunt, ut à quovis audiente & legente protinus intelligantur. Obscuriorum autem locorum explicatio non est omnibus necessaria. Quod quis tamen serio querat, Spiritus S. ope investigabit. In hoc ipsum quod intelligit, an à Spiritu S. nec ne sit, non nisi rationis sanæ judicio constare potest. Neque enim donum illud Spiritus S. rationem tollit, sed attollit, & illustrat, & quod per se vel non poterat (quemadmodum in quibusdam Scripturæ locis obscurioribus enodandis apparet) vel non sine difficultate poterat, ut ejus ope possit, aut facilius possit. Nam medium usurpat spiritus s. ad operationes perficiendas illud, quod in nobis invenit operationibus istis accommodatum. Quemadmodum ad videndum oculum, ad audiendum aurem meam adhibet, ita ad intelligendum & judicandum certe ratione mea, unico scilicet intelligendi judicandique instrumento, utitur. Præterea quem

admi

admodum quisque etiam Sacra oculis legere auribusque
 scire potest sine Spiritus sancti interiore ope, aut pecu-
 lio oculorum auriumque illustratione: ita non minus in-
 terdum judicare que eadem Sacra licet rationis sana bene-
 quia, etiamsi nondum accesserit Spiritus S. illustratio.
 Invertim in istis, quae ad salutem simpliciter necessa-
 riant. Et cap. 7. Ad S. Literarum authorita-
 tem, & genuinam mentem dignoscendam principia
 in illa, quae Philosophica appellant, esse advo-
 cata. Et paulo post, Haec & similia, quae nemini
 ignota sunt, statuendum est esse fundamenta co-
 munionis nostrae, quoad authoritatem S. Literarum, &
 ad verum earum sensum. Ac iterum postea, Quae
 salutem sunt necessaria ex Scripturis nullo negotio diju-
 dabit; modo diligentiam adhibeat, & ab affectibus, &
 judicatis opinionibus sibi imponi minimè patiatur. Ma-
 gis verò si & Spiritus S. donum à Deo petat. Quid
 quid principiorum istorum ope etiam is, qui S. Literas
 legere non potest, vel nunquam vidit, vel exstare
 potest, modo ab alio aliquo summam Religionis Chri-
 stianae audiat, tantum discere possit, quantum ei ad
 salutem sit necessarium. Hæc scriptor ille Anony-
 mus. At prorsus omisso Spiritu sancto solius
 rationis hoc in negotio meminit J. Slichtin-
 gus lib. de S. S. Trinitate adversus Balt. Meif-
 rum pag. 67. hunc in modum. Vel agitur de
 rebus clarissimis verbis in Scriptura consignatis & expres-
 sis, adeo ut de eorum sensu nemo sanae mentis dubi-
 tate possit: vel agitur de rebus obscuris, de quibus me-
 ritum dubitari queat, an in Scriptura significata vel non
 significata legantur. Si de illis agatur concedimus hanc
 rationem, Scripturam S. esse normam fidei &
 veritatum perfectissimam; idque vel imprimis idcirco,
 quod

quod certissimum sit Scripturam nihil continere, quod manifesta rationi repugnet, seu contradictionem veram volvat. Si vero de rebus agatur obscuris, quivis sine ratione rem non posse confici; quæ tamen non id adhibenda est, quasi Scripturæ aliquid affirmanti neganti aliquid opponi posset, sed tantum ad declarandum, an quidpiam Scriptura contineat: si constare non constet, quicquid tandem ratio contradicat, falsam eam necesse est. Et paulo post, Neque enim ad rationem recurrimus, quoties Scriptura contrarium aperte testatur: sed quoties de Scriptura mente dubitatur. Ac deinde, Rationi non competunt partes judicariæ fidei, si de Scriptura mente jam constet. Si cum dubitatur, an rem eo pacto Scriptura definiat nec ne, rationem velle rejicere, quid aliud est, quam in tenebris lucem extinguere, & oculos insuper sibi erigere? Argumenta Meisneri vera, quoties ratio Scripturæ, aut Spiritui S. in hominibus aut Scripturis loquente sese opponit, illique contradicit, non vero cum nos percipienda Scripturæ, aut Spiritus S. mente juvat dirigat. Idem eodem lib. pag. 79. Deinde nunquam ad rationis judicium confugimus, quoties de Scripturæ mente constat. Cur enim veritatem opponeremus veritati? Sed solummodo cum vel de sensu Scripturæ, vel extra Scripturam de alicujus dogmatis dubitatur veritate. Et pag. 84. Falsum est, rectam manifestamque rationem esse principium peregrinum, & alienum rebus divinis, quod hic affirmat Meisnerus, presertim cum queritur, an aliquid Scriptura dicat, aut non dicat, ut hic fit. Ex quibus omnibus breviter colligimus hanc Socinianorum de Scripturæ intelligentia, & interpretatione Sententiam, nempe Quæ ad salutem scitu necessaria sunt, tam clare et

Literis proposita, atque expressa, ut quilibet
 animi mentis, & à prejudiciis & affectibus liber,
 status ea intelligere possit; obscuriora autem,
 quæ quidem omnibus esse necessaria, attamen eo-
 rum mentem & sensum erui ac dijudicari posse ra-
 tione, hoc est, tam ipsa animæ judicandi ac ratio-
 nandi facultate, quam ejusdem facultatis dicta-
 torum placitis, atque inventis: & quidem expeditius,
 & facilius, si gratia Spiritus S. superveniat, quam
 simpliciter necessaria non sit.

Arminiani autem hac in re suam sententiam
 declarant in Confess. cap. 1. & quidem de Intelli-
 gentia Sect. 14. De Interpretatione Sect. 16. De
 Intelligentia sic loquuntur. *Præterea eorundem Libro-*
(Sacrorum scilicet) licet alicubi (præsertim indoctis
inusu exercitatis) satis obscuri sint, tanta est clari-
tate & perspicuitate, in sensibus imprimis ad eternam
veritatem intellectu necessariis, ut omnes lectores, non docti
tantum, sed & idiotæ (communi quidem sensu ac judicio
præditi) quantum satis est, mentem eorum assequi pos-
sint, modo præjudicio, vanâ confidentiâ, aliisve pravis
sententiis, sese occacari non sinant: sed Scripturam
illam piè ac sedulò scrutentur, &c. Atque hæc etiam
sententia suorum sententia agnoscit, ac tuetur Episco-
porum in Defensione Catechism. Remonstr. contra
Arminian. pag. 32. ac insuper declarat in Disputat. 3.
de Scripturæ perspicuitate. Thes. 3. Ad hanc intelli-
gentiam consequendam aliud necessarium non est, quàm
verba apprehendendi & percipiendi sensum illorum verbo-
rum, quæ clarè & significanter proponuntur, quæ vis
naturalis est, & omnibus ratione præditis naturalis in
uni statu. Unde nec quæsita multo tempore eru-
untur, nec operosa & elaborata consequentia,

N

nes

nec aliud ullum supernaturale lumen potentia superinsum, eamque elevans ad hanc intelligentiam eliciendi, requiritur. Affectus enim intercurrentes, qui vim intelligendi obnubilare, & opprimere quandoque videntur, non ipsam intelligendi potentiam, sed voluntatem, intelligendi actum impedire dicendi sunt. De Interpretatione vero sic statuunt. Optima Scriptura Interpretatio est ea, quæ sensum ejus nativum ac literalem quàm fidelissimè exprimit, vel saltem quàm proximè eum accedit: quippe qui solus verum & vivum verbum est, ex quo veluti semine incorruptibili, spem vite aeternæ regimur. Sensum autem nativum, ac literalem appellamus, non tam e quem verba propriè sumpta præ se ferunt (ut quidem pissimè accidit) quàm eum, qui licet verba rigè accepta eum non insinuent, tamen rectæ rationi ipsi menti, atque intentioni ejus, qui verba protulit, convenientissimus est: sive ille propriè, sive figuratè enunciatus sit. Id, quod ex scopo & occasione uniuscujusque loci, subjecta item materia, antecedentibus, & consequentibus, item ex collatione locorum similium, nec non ex absurditatibus palpabilibus, aliisve secuturis, aliisque id genus argumentis, aut verum diciis, dignosci potest, ac debet. Quid vero rectam rationem intelligunt, explicatur in Apologia, eadem hac sectione, hunc in modum. Recta ratio hic non significat vim, qua homo ratiocinando ex se ipso excogitare, aut invenire potest id, quod rectum, & divina voluntati conveniens est; sed tantum vim, qua sensum clarè, & perspicuè à Deo verum apprehendere, aut ex verborum circumstantiis, antecedentibus, & consequentibus, &c. rectè, seu convenienter intentioni ejus, qui verba protulit, elicere potest.

ferius, *Vis rationis recte, id est, convenientem & aptam verbis Iesu Christi sensum aptantis.* Ac hujus generis plura videantur in Apologia dicto loc. Unde idem nobis videtur esse Remonstrantium sententia, ut in Scripturis quædam esse clara & perspicua, quædam vero obscura; in illis, quæ ad æternam salutem necessaria sunt, contineri, & locum habere *Intelligentiam*, in his autem *Interpretationem*, ut utramque absolvi posse sine ulla interna Spiritus. illuminatione, sola rectæ rationis vi atque exactitate, dummodo, respectu prioris, præjudicet vana confidentia, aliisve pravis affectibus non impediatur, sed Scripturam pie ac sedulo tractetur; respectu vero posterioris, insuper secundum & occasionem loci, subjectam materiam, præcedentia, consequentia, &c. consideret, ac recte examine.

. Indagavimus hæctenus Socinianorum Arminianorumque, circa Scripturæ interpretationem, sententias, videamus nunc in quibus tam illorum, quam horum, tum cum Reformationum, tum cum contra convenient, in quibus ab iisdem discrepet, quo illorum opiniones distinctius adhuc, & magis clarius percipiantur ac teneantur. Animadvertendum vero hic in antecessum, sermonem præsertim non haberi de rerum, quæ in S. Literis tractantur, ac traduntur, intelligentia ac interpretatione, qua de illorum veritate aut falsitate, bonitate aut malitia judicamus, aut disceptamus; sed si de illa duntaxat intelligentia ac interpretatione, qua sensum verborum, atque mentem dicentis investigamus, eruimus, ac erutam nos habere, certo ostendimus ac demonstramus. In hac

autem quædam respiciunt eum, qui intelligit explicat, hominem puta, sed Intellectum humanum; quædam id, quod intelligitur & explicatur, verbum nempe Dei. In iis, quæ S. Scriptura concernunt, conveniunt tam Reformati, qui Sociniani ac Remonstrantes, nempe quædam loca esse clariora, quædam obscuriora, ac omnia quorum cognitio ad salutem æternam requiritur, clarioribus contineri, obscuriorum vero intelligentiam non cuilibet esse necessariam: quod inficias imus, ut ex iis, quæ capite undecimo dicimus, patet. At in iis, quæ intellectum humanum respiciunt, maxima est discrepantia, tam quoad ejus dispositionem, quæ, ut intelligat ac interpretetur, requiritur, quam normam, secundum quam interpretatio institui debet.

4. Quod dispositionem spectat statuunt Reformati, neminem, nisi internè à Spiritu S. illuminatum, verum S. Literarum sensum, tam in locis clarioribus, quàm obscurioribus assequi posse. Patet hoc ex Censura in Confess. Remonstr. cap. 1. Sect. 14. & 16. Ubi inter alia sic loquuntur Professores Leidenses. *Si per rectam rationem Remonstrantes hic usum rationis humane Spiritu Sancto non illuminata intelligunt; non minus cum ratione, aut contra rationem insaniunt, quam Sociniani, &c. Sin autem de homine per Spiritum S. illuminato hic loquuntur, rectam quidem ejus rationem judicio de genuino S. Scriptura sensu capacem esse agnoscimus, sic tamen in hac disquisitione non ratiocinationis sue naturalis, Spiritus S. dictamen aut ductum sequatur. Similiter Cl. & Reverendissimus Vir, & apud Leidenses tam Ecclesiastes vigilantissimus, atque eloquentissimus*

alius, quam S. S. Theologiæ Professor profun-
 ditus Abrah. Heidanus in præclaro suo opere
 de causa Dei, contra Episcop. lib. 1. cap. 6. *Perspi-*
cuis Scripturæ est proprietas, quæ in ipsa Scriptura est, &
semper retinet sive homo illuminatus, sive non il-
luminatus sit; quamvis non illuminatus illam perspicuita-
tem non percipiat, &c. Et post. *Deus Scripturam ita*
comperavit, ut Christianus ex illius toto corpore, pro-
ponit ipsius mentem, & certam voluntatem in omnibus
 necessariis Fidei dogmatibus, accedente Spiritus illuminatio-
ne optimè, perfectè, ac clarè discere & capere possit.
 Ita videsis apud eundem loc. cit. & alios pas-
 ser. Confer etiam, quæ nos supra cap. 10. recen-
 tatus. Hanc autem Reformatorum sententiam
 negant tam Arminiani, quam Sociniani, quibus
 nos subscribimus. Arminianos negare liquet
 eorum Apologia in Censuram Profess. Lei-
 d. cap. 1. Sect. 14. Ubi inter alia hæc oc-
 curunt. *Si dicas lumen hoc Spiritus S. prærequiri,*
iterus sensus intelligatur, auges absurditatem. Et
 paulo post. *Remonstrantes sensus Scripturæ necessa-*
ria cognitu, ab homine sine interna & speciali illu-
minatione Spiritus S. intelligi posse statuunt. Et Sect.
 11. ubi, postquam verba, modo ex Censura al-
 tera, retulerat Apologiæ Autor, rogat. *Quid est*
ratione insanire, si hoc non est? &c. Sic etiam
 Episcopus in Defension. Catechism. Remonst.
 contra Heidan. pag. 32. fatetur, *Remonstrantes do-*
cent, omnes & singulos, &c. sine interno Spiritus lu-
mine verum S. Scripturæ sensum & mentem posse in-
terrogare. Socinianos vero cum Arminianis hic
 differere patet ex Brevi Disquisit. contra Valer.
 Magnum de Acatholicorum credendi regula c. 4.

ubi hæc inveniuntur. *Negandum est, nullum cer-
 assequi verum sensum S. Literarum, nisi interius illustrati
 & doctus sit à Spiritu Sancto.* Et paulo post. *Quemad-
 modum quisque etiam sacra oculis legere, auribusque au-
 dire potest sine Spiritu S. interiore ope, aut peculiari ocu-
 lorum auriumque illustratione: ita non minus intellige-
 re, & iudicareque eadem sacra licet rationis sana beneficio
 etiamsi nondum accesserit Spiritus Sancti illustratio.* Idem
 etiam palam fit ex allegatis Slinchtingii locis, ut
 contra Meisnerum de Scripturæ interpretatione
 disputans, semper ad Rationem, nunquam à
 Spiritu S. illuminationem recurrit.

5. Contra Reformatos vero statuunt Remon-
 strantes & Sociniani homini sanam mentem,
 Naturalis intellectus Lumen, dummodo à præju-
 diciis sit liber, nec pravis affectibus obrutus, su-
 ficere, si diligentiam adhibeat, ad S. Literas in-
 telligendas, in locis clarioribus; Ajunt enim
 Confess. cap. 1. sect. 14. Remonstrantes. *N-
 doctos tantum, sed & idiotas, (communi quidem sensu
 ac judicio præditos) quantum satis est mentem eoru-
 (de clarioribus loquuntur) adsequi posse: modo præ-
 judicio, vana confidentia, aliisque pravis affectibus se
 occaecari non sinant: sed Scripturam hanc pie, ac si-
 dulo scrutentur;* Et Sociniani in Cateches. Raco-
 cap. 3. causam reddentes discrepantiarum super
 intellectu S. Scripturæ, assignant hanc, quæ
 nempe *homines S. Scripturam, vel negligenter legant
 vel non adferant cor sincerum, & ab omnibus impedime-
 ntis, ac cupiditatibus solutum.* Vide plura, quæ hu-
 faciunt, à nobis superius allegata. At insuper
 locis obscurioribus interpretandis verum sensum
 ex scopo & occasione uniuscujusque loci, subjecta ite-
 mate

*veria, antecedentibus & consequentibus, item ex col-
 latione locorum similium, nec non ex absurditatibus pal-
 lilibus alioqui secutaris, aliisque id genus argumentis,
 rerum indiciis, dignosci posse ac debere, alleverant
 pressis verbis in sua Confess. & in Apolog. cap. i.
 Et. 16. Remonstrantes. Sociniani vero in his
 Rationem in subsidium advocant, ut patet ex
 horum supra allatis testimoniis, & quidem om-
 nim apertissime ex Slichtingio, quando ait, *Si
 crebus agatur obscuris, quivis videt, sine ratione rem
 posse confici: & paulo post, neque enim nos ad ra-
 nem recurrimus, quoties Scriptura contrarium aperte
 atur: Sed quoties de Scriptura mente dubitatur.* Plura
 edem spectantia superius ex ipso attulimus, quæ
 deri possunt. Quid vero his hoc loco rationis
 mine veniat, ipsane ratiocinandi ac judicandi
 cultas discursiva, an ejus dictata, ac inventa per
 scursum & experientiam aut alio quoquam mo-
 o detecta ac eruta, non diserte declarant ac pro-
 nunciant ipsi; quamvis utrumque intelligere vi-
 entur, imo intelligunt, si Author Brevis Dis-
 uisition. contra Valerian. Magn. de A catholicis
 am credendi regula, Socinianus est, & Socinia-
 orum sententiam proponit, quemadmodum vult
 eberrimus Theologus Johan. Hoornbeek, ut
 supra diximus loc. citat.*

6. Sic etiam non aperte explicant, An in Scri-
 pturarum interpretationibus Ratione utantur
 luntaxat tanquam medio seu instrumento, quo
 i. Literarum sensus indagatur, atque eruitur, an
 vero insuper tanquam norma, secundum quam
 omnis interpretatio dirigenda, & dijudicanda
 est; nisi idem ille Scriptor, qui posterius hoc
 N 4 passim

passim in libello suo asserere videtur, & præcipue [cap. 7. Ubi, veram de norma sententiam expositurus, sic habet; Itaque negandum est, non esse aliam rationem certò cognoscendi veritatem in materia fidei, quàm præmissa oratione consulere Spiritum S. ex sacris literis. Statuendumque Sacras Literas omnino normam esse controversiam Fidei. Et hætenus quidem solas, quatenus Traditiones non Scriptæ, quocunque tandem nomine veniant, penitus excluduntur. Ceterum ad S. Literarum autoritatem, & genuinam mentem dignoscendam, principia etiam illa, quæ Philosophica appellant, advocanda esse. Ac postquam Metaphysicam, Logicam, Mathematicam, Ethicam, Historicam ad intellectum S. Scripturæ convocasset, sic concludit. Hæc & similia, quæ nemini sano ignota sunt, statuendum est, esse fundamenta cognitionis nostræ, quoad autoritatem sacrarum Literarum, & quoad verum earum sensum. Quare qui istis, sive naturali ingenii bonitate sive experientia vel mediocriter instructus est; is & ipsas Scripturas, ex istis principis sacras esse cognoscit, & quæ ad salutem sunt neecessaria ex Scripturis nullo negotio dijudicabit.

7. Reformati vero (ut ad illos redeam) non diffitentur quidem ad clariorum S. Scripturæ locorum intelligentiam requiri sanam mentem, à præjudiciis liberatam, pravis affectibus non occacatam, diligenter Dei verbum scrutantem; sed sufficere negant, nisi insuper, ut modo diximus, illuminatio Spiritus S. accedat. Sic etiam præter illam concedunt quidem, in obscuriorum locorum interpretatione, locum habere considerationem scopi, & occasionis uniuscujusque loci, subjecta item materia, antecedentium, & consequentium;

tit ; nec non *collationem locorum similium* ; ac de-
 que observationem *absurditatum palpabilium alio-*
rum , aliorumque id genus argumentorum
acerum indiciorum , ex quibus loci sensus digno-
 tur : præterea etiam , adhibendam esse *Ratio-*
nis , tam si per eam facultas ipsa , quam illius
 vitamina atque reperta denotentur. At facul-
 tem tantum admittunt tanquam subjectum ;
 ut instrumentum ; quod S. Literas percipiat in-
 tellegatque : reliqua omnia tanquam medium
 in instrumentum , quo sensus S. Scripturarum
 indagetur , ac eruatur : neutiquam vero hæc aut
 iam tanquam argumentum , canonem , sive
 normam , secundum quam interpretatio insti-
 tuta sit , aut ad quam exploranda veniat :
 sed officium ac munus hoc soli tribuunt S. Scri-
 pturæ , ut ipsa sui sit interpretes , ac interpre-
 tandi norma , (sicuti cap. 10. & 11. fuse expli-
 cimus) omnibus viribus ostendere contendentes ,
 Socinianos ac Remonstrantes id rationi as-
 signare , ut liquet ex Censur. in Confessionem
 Remonstr. cap. 1. Sect. 14. & 16. & Hoornbeek
 Socinianism. confutat. Tom. 1. lib. 1. cap. 6. Quod
 nomen ego non expresse in illorum Scriptis re-
 peri , nec ex illis colligere potui , ne ex ipso
 quidem ex Brevi disquisitione contra Valer. Magn.
 eamjam allegato loco. Ipse enim Amandus Pola-
 nus non infimæ notæ inter Reformatos Scriptor , in
 suo Theologiæ Syntagmate , lib. 1. cap. 45. quæst. 6.
 de Mediis inveniendi verum Scripturæ sa-
 cræ sensum & usum , inter ea , quæ in ipsa Scripturæ
 meditatione adhibenda sunt , recenset quinto
 loco , *Ordinem & methodum in sensu & usu investi-*
N 5 gando.

gando. Cujus prima consideratio est propositi; secunda
 Thematis, de quo agitur; tertia argumentorum, qui-
 bus Thema explicatur, aut confirmatur, simul circum-
 stantiarum, nempe personarum, occasionis, loci, tem-
 poris, antecedentium & consequentium, &c. Et septi-
 mo, Comparisonem unius loci cum alio parallelis &
 similibus, obscurioris cum claris & apertis de eadem re-
 agentibus. Et octavo, Collationem loci explicandi cum
 aliis dissimilibus, quin etiam in speciebus pugnantibus
 eorumque conciliationem. Ac denique duodecimo
 Artium & disciplinarum, & imprimis Grammaticæ
 Rhetoricæ, & Dialecticæ, Physicæque cognitionem. Et
 similia passim apud alios etiam occurrunt. Quæ
 omnia si apud Reformatos Mediorum veniunt
 nomine, quidni & eodem apud Remonstrantes
 & Socinianos venire possunt? quin etiam ve-
 nire videntur & quidem simili, quo apud Re-
 formatos, modo, ut patet ex Smalcio contra
 Frantsium in præfatione, quando ait, *ubi inter-
 pretatione opus est, ibi nos non rationem principaliter
 sequendam dicimus, sed ex ipsis S. Literis earundem
 interpretationem petendam esse docemus, adeoque ex
 ore Magistri Spiritus sancti toti pendemus.* Adeo ut
 hæc nullum firmum fundamentum Reformatis
 præbeant colligendi, illos Rationem interpret-
 ationis normam statuere, quod tamen tanto
 studio atque molimine probatum dare annituntur.
 Quicquid sit de Arminianorum Socinianorum-
 que Sententia, perinde nobis est, quibus non
 quid hi aut illi sentiant, sed quis veritas dicet
 indagare animus est.

8. Propriam igitur, & quam veram judica-
 mus de interpretationis norma sententiam, ut de-
 nique

que exponamus & cum præcedentibus confera-
 tus, dicimus, neminem, se verum & genuinum
 sensum, tam loci Scripturæ clarioris intelligere,
 quam obscurioris eruisse, atque explicuisse, nisi
 eum per aut ad veram Philosophiam, tanquam
 normam infallibilem, investigaverit aut explora-
 verit, certum esse: nec eundem talem esse nisi per
 eandem normam, aliis certo demonstrare posse:
 deo ut veram Philosophiam statuamus tanquam
 Lydium lapidem, ad quam infallibiliter exami-
 netur, & per quam certissime demonstretur, num
 aliquis sensus Scripturæ sacræ tam nullo negotio
 intellectus, quam multo labore erutus, inten-
 tioni scribentis conveniat, an vero ab eadem
 discrepet. Unde palam est nostram hanc senten-
 tiam à Socinianorum ac Arminianorum differre,
 primo quod ad certitudinem & infallibilitatem
 tam intellectiois, quam interpretationis, de qui-
 bus illi ne verbum quidem, nos expresse; Dein-
 de, quod ad perspicuitatem Scripturæ in rebus
 ad salutem necessariis, & per se clavis, quam illi
 agnoscunt, nos negamus; Denique quod ad ob-
 scuriorum locorum interpretationem, cujus illi
 Rationem, considerationem circumstantiarum,
 antecedentium, & consequentium, collationem
 aliorum locorum similium aut dissimilium, &c.
 tanquam media adhiberi velle videntur, nos vero
 Philosophiam normam facimus atque audacter
 pronunciamus. Atque in hoc ultimo etiam dif-
 sentimus à Reformatis, qui Scripturam seipsam
 interpretandi normam statuunt; ut & in secun-
 do, cum in Scripturæ claritate & perspicuitate
 à Socinianis & Remonstrantibus seorsim non
 sen-

sentiant ; quod utrumque supra cap. 11. prolixè refutavimus. Denique quod Spiritus S. illuminationem attinet, eam ad Dei verbum intelligendum simpliciter non esse necessariam cum Socinianis & Remonstrantibus contra Reformatos jam ante asseruimus, & cap. 6. & 14. probavimus. Adeo ut nihil amplius, quod Socinianorum Arminianorumque sententias, earumque cum Reformatorum & nostra consensum aut dissensum concernat, dicendum superesse, ac quod initio hujus capituli nobis excutiendum proposueramus, prorsus absolvisse arbitremur.

9. At verò, antequam manum de tabula tollamus, finemque Exercitationi nostræ imponamus, dissolvendum hic videtur absurdum, quod doctissimus Hoornbeek Socinianism. confutat. Tom. 1. lib. 1. cap. 6. sect. 2. arg. 4. in scenam producit adversus Socinianos, & contra nostram sententiam quoque adaptari posset, nempe, *Si Philosophia, aut ratio est infallibilis S. Literas interpretandi Norma, tum Scripturam ejusque interpretationem rationi (aut Philosophiæ) subjacere, quod est contra dignitatem Scripturæ, & veritatem; atque merito quis horreat suo judicio tale quid arrogare.* Hinc Spiritus S. judicium, & testimonium Scripturæ Sacre, atque hominum, tam diligenter alibi distinguit, imò opponit Ioan. Epist. 1. cap. 5. vers. 9. *Si testimonium hominum accipimus testimonium Dei majus est, & idem Euang. cap. 5. vers. 34. Ego vero testimonium ab homine non accipio.* Atque huic non absimile est quod habet idem eodem cap. sect. 1. pag. 91. *Rationem (aut Philosophiam) in hujusmodi dubiis asserre, & audire, ut argumentum, vel normam, secundum quam*
deciso

*lecisio fiat de mente S. Scriptura hæc est prodigiosissima
 ἡ ἀποστολικὴ ἐν τῷ κειμένῳ, atque tam indignum Scriptura,
 quam in se improbum, quod ratio sibi ausit istud arrogare.*
 Ut autem hæc difficultas diluatur, in memoriam
 duntaxat revocanda est distinctio vocis Scripturæ,
 supra, cap. 13. Argum. 1. allata, nempe quod
 Scriptura vel *materialiter* sumatur, & denotet lite-
 ras, syllabas, voces, & ex his conflatas orationes;
 vel *formaliter* & significet sensus, & res istis voci-
 bus, & orationibus expressas, & designatas. Jam
 vero literas, syllabas, voces, & orationes, quæ
 Scripturæ nomine, quando de ejus interpreta-
 tione sermo est, venire debent, Rationi sanæ,
 seu philosophiæ subjacere, ipsis nequaquam indi-
 gnum esse putamus: sunt enim & Ratio recta, &
 vera Philosophia, ut supra ostendimus, & nullus
 sanæ mentis hominum inficias ibit, excellentia &
 singularia Dona, à Deo humano generi concessa;
 literæ vero, syllabæ, voces, & orationes, nil aliud
 nisi loquaces soni, aut horum mutæ notæ, quæ ex
 hominum instituto atque arbitrato conceptus
 aut res significant, adeoque ne cum istis qui-
 dem eximiis Dei muneribus ullo dignitatis
 gradu comparandæ. Quocirca quoque nec im-
 probum est, nec merito ullus horreat, Scripturæ
 verborum interpretationem sano suo judicio, aut recte
 rationi, aut veræ Philosophiæ arrogare. Impro-
 bum sane esset, & merito quis horreret, si
 istis ipsa divina eloquia, atque oracula, ver-
 bis illis prolata, subjiceret, propriæ quippe
 menti vim inferret, cum veritas veritati nequa-
 quam subjacere, multo minus opponi possit,
 sive eam natura dictaverit sive Scriptura
 revela-

revelaverit, cum ipsum Deum semper autorem habeat, quemadmodum docuimus cap. 5. & 8. Unde etiam consequitur, omnem Scripturæ interpretationem rectæ Rationis, aut veræ Philosophiæ opere adornatam, non nisi Testimonio humano sed Divino: adeoque allata ex Johanne loca nostræ sententiæ nequaquam officere. Quod adhuc multo minus fit; altero illo, quod adfertur, nempe, esse *μετάβασιν εἰς ἄλλο γένος*; jam enim antea contra Balthas. Meisnerum lib. de S S. Trinitate, &c. pag. 84. negavit Slichtingius, *rectam manifestamque rationem esse principium peregrinum, & alienam in rebus divinis; præsertim cum quaritur, an aliquid Scriptura dicat, aut non dicat, ut hic fit.* Nec etiam videmus, cum Ratio, tanquam subjectum & instrumentum, ut multis in locis cap. cit. admittit Hoornbeek, & disciplinæ Philosophiæ, tanquam medium, ut modo Polanum statuere retulimus, Scripturæ interpretandæ adhiberi possint sine *μετάβασει εἰς ἄλλο γένος*, cur tam illi, quam his, tanquam normæ, istud munus assignare non liceat, quin defiliatur de genere in genus alterum. Idque magis, si verum sit, quod habet Hoornbeek cap. cit. sect. 1. distinct. 21. nempe quod, *Axiomata universalis & perpetuæ veritatis, qualia sunt, idem non posse esse simul, & non esse, &c. non assumit Theologia ex natura vel ratione, ut ex principio priori; sed ita sunt communis veritatis, & radicata in divina veritate, ut in hisce nec ratio Scripturam, nec Scriptura rationem arguat; sed utrobique ex eodem fonte fluunt, & locum ubivis habent universaliter.* His omnibus adde non magni facienda esse istius farinæ effata, quorum ingentem farraginem produxit Peripatetica Philosophia; cum in Veritatis
 inda-

indagine non tam adminicula, quo nomine juven-
 ti obtruduntur, quam remora sint, quibus in-
 jus profectu interrumpuntur. Quænam enim
 obstat ratio, quo minus Argumento ex Mathesi
 petito uti liceat dissolvendæ quæstioni Physicæ,
 ut Conclusionem Physicam astruendæ Thesi Medicæ?
 Ego sane nullam video, qui anxiam istam Disci-
 plinarum Liberalium à Peripateticis excogitatum,
 & tanto studio observari solitam distinctionem,
 qua illa *μετέβασις ἐπὶ ἄλλο γένος* niti videtur, non
 tanti ponderis existimo, ut ob istam ea, quæ in
 rerum natura inter se connexa sunt, & quorum
 adeo etiam unum ex alio cognosci potest, à se invi-
 cem segreganda sint, & eorum unum ex alio pro-
 bari non debeat.

Sed jam curriculi nostri metam contigimus:
 Consideravimus namque confutavimusque cum
 Arminianorum & Socinianorum, tum Reforma-
 torum atque Pontificiorum dissentientes à nostra
 sententia opiniones; eamque insuper ab adversa-
 riorum accusationibus, & quibus impeti posset
 criminibus sartam tectam conservavimus: nec non
 post præmissam satis fusam prolixamque ejus ex-
 plicationem, veram esse atque indubitam proba-
 vimus. Sit itaque ac perpetuo maneat Philosophia
 S. Literas interpretandi norma infallibilis, cum &
 ratio & suadeat ac dicat, & omnis ævi Theolo-
 gorum confirmet praxis, ac quæcunque adversus
 eam moveantur difficultates, facili negotio dilui
 possint: rejectisque omnibus aliis, quas expendi-
 mus atque refellimus, interpretandi normis,
 vivat in posterum atque vigeat in Christi Eccle-
 sia, ut ejus ope orta inter Christianos dissidia
 compo-

(182.)

componantur, incorrupta cælestis veritatis doctrina magis magisque stabiliatur, atque propagetur, ac animæ nostræ tandem æterna salute frui, perennisque beatitudinis compotes fieri queant.

EPI-

EPILOGUS.

DIu multumque deliberavi, mi Lector, fœtumne hunc meum, jam maturum, Theologorum tamen plurimis intempestivum monstrosumque appariturum, celo subjicerem, atque in lucem protruderem; in vero apud me premerem, & in æternum tenebris damnarem. Ansam huic meæ deliberationi præbuere, animumque, quo se verteret nesciam, suspensum tenere commoda atque incommoda; quæ ex ejus divulgatione exoritura mihi videbantur, quæ, qualia quantaque sint, agnoscere cum è re tua fore putem, ea brevibus tibi ob oculos ponere, non alienum ab instituto nostro judicavi.

Incommoda igitur, ut de istis primo dicam, duo fuere, & quidem satis gravia, quorum alterum me, alterum Christianas concernit Ecclesias. In iis enim turbas hoc tractatu creatum mihi, metuebam, cum non tantum ferè omnia mala eas soleant excitare; Sed, quod præcipuum est, non aliquod hic dogma leviusculum, exiguumque in Religione ponderis ventiletur atque excutiat, sed tanti, quod post S. Literarum auctoritatem in Christiana primas procul dubio teneat, adeoque fundamentum est ac basis, cui reliqui omnes tam fidei, quàm morum articuli continentur, & unde tanquam è fonte, procedunt ac derivantur. In quo, cum omnes, quæ à Christo nomen dedere, atque ad nostram pertinerent notitiam, Ecclesias hallucinari, atque à veritate esse remotas, ostenderimus, fieri vix posse

q

posse

E P I L O G U S.

posse videtur, quin in iis quidam suum errorem agnoscentes & deponentes, demonstratamque nobis veritatem amplectentes, sententiam mutant; Alii vero, qui acceptis suis opinionibus luci vel honoris causa & spe, aut cæco impetu, aut obstinato animo mordicus adhærescunt, ægerri me ferant. Inter quos idcirco, illis nostram, cui recens accessere, sententiam propugnantibus his contra, inveteratam defendendo, oppugnantibus, dissensionis contentionisque funis ducetur, & quemadmodum in Religionis negotiis fieri assolet, acerrime, tanquam pro aris & focis, & summa vi atque impetu dimicaretur, non sine maximo Christiani nominis damno atque decore.

Mihi vero, quod imminet, incommodum est Theologorum, meam sententiam improbantium ac rejicientium, odium, quod acerbissimum cujuscemodi flagrare iis in more positum est procul dubio in me concitabo. Cum enim inter fere cum hisce hominibus comparatum sit, ut supra omnes doctos sese efferant, utpote qui sibi solis eloquia Dei esse concredita, atque interpretanda, divinumque commissum cultum firmissime persuasum habent, illico exardescunt atque stomachantur, si quis alius falcem suam in illorum messem mittere audeat: &, cum nihil non veritati examussim consonum, & a omni erroris consortio longissime divisum qui libet illorum (quamvis inter se in quam plurimis adversis pugnent frontibus) se docere obfirmato credat animo; Divinæ majestati atque gloriæ aliquid detractum esse existimant, si quod

EPILOGUS.

Ad ab ipsis jam statuminatum dogma convel-
lar, ac aliud in ejus locum substitui debere
contendatur. Unde etiam sui officii sui que zeli
re putat unusquisque obstare impedireque, ne
sua inde religio decrementi aut detrimenti
suiat; adeoque post iram odium concipiunt,
aque prosequuntur, quicumque ipsorum opi-
nionibus non subscribit, & aliquid, quod vel
tatillum ipsorum refragatur placitis, Theolo-
go examinandum orbi proponere non veretur.
aque hujus suæ iræ sui que odii virus ut evo-
cant, illum vulgo, apud quem plurimum valet
erum auctoritas, invisum reddunt, nomenque
eis indignis modis traducendo, ac calumniis
convitiisque onerando, tanquam hæreticorum
missimum, & abominabiles perniciosissimasque
sventem opiniones, cane pejus & angue fugien-
tem monent atque jubent; Quod si consequan-
tur, consequitur etiam ut ille, veluti atro carbo-
re notatus, ab omnibus vitetur, deseratur, &
male habeatur, ac sic paulatim sua negotiatione,
mercaturam, aut quæstu, si opificium exer-
cat, privetur, atque tandem re familiari com-
modisque, quibus vitam sustentat suam, exuatur,
deo ut ad summam pauperiem infelicitatemque
reductus, miserrime reliquam ætatem transigere
cogatur. Utque nihil illius infortunio desit, omni-
sine commiseratio intercludatur, hæc ab ipsis illi
procurata mala postmodum pœnam esse justissi-
mam clamitant, quam Altissimo suæ impietatis
desecrabilisque opinionis luit, ac clara indicia,
suæ ipsum hæresios liquido convincunt atque
damnant. Simili autem tempestate & nostra posset
O 2 abripi

E P I L O G U S.

abrupti navicula, similibusque, cum inter homines degamus, eorumque ope atque opera sæpissime indigeamus, illi scopulis, fluctibus obrui, ac in profundo mergi, si illam tam impetuoso mari, tantisque procellis obnoxio, ac naufragium certissimum minitanti, committeremus.

Atque hæc duo incommoda tanti mihi visa fuerunt ponderis, ut jam aliquot ab annis hujus tractatus distulerim impressionem, & sæpius apud animum meum constituerim, nunquam illum typis describi permissurum, aut in publicum emissurum: præsertim cum præter hæc, experientia doctus etiam animadverterem, ac pro comperto haberem omnium in Christiana religione Sectarum tantum Antistites atque Clericos, quam ipsam plebem a Laicos adeo esse suarum, tum ab infantia, tum disciplina imbibitarum opinionum tenaces, ut ferè citius manu cælum tetigeris, quam illarum ve unam, quamvis nunquam serio examinatarum multo minus intellectam, ex ipsorum animis evellas; atque adeo me non tantum oleum atque operam in hoc opusculo conscribendo perdidisse, sed etiam in edendo perditurum esse.

Attamen his omnibus tandem prævaluerunt mentemque meam de sententia dimoverunt incommoda, fructusque, quos hinc Christianam Religionem satis uberes percepturam esse, non tenuis affulget spes. Quibus accessit, quod istorum recentiorum incommodorum primum gravius, gravioraque Ecclesiæ allaturum mala mihi depinxeram, quam revera similem meæ, si non majorem ob causam allata fuisse postmodum compererim.

Dur

E P I L O G U S.

um enim hoc apud me premo scriptum, alia
podiere, quibus multo majoris momenti dogma-
y, imo ipsum totius Ecclesiæ fundamentum non
ntum labefactatum, sed convulsum atque ever-
tm iri videtur, idque sine ulla, nisi inter doctio-
s aliquos tantum, contentione: Alterum vero
eclinare, & nominis suppressione subterfugere
ossim, quæ quamvis nonnihil huic meo Tracta-
i, meæque sententiæ damno atque dispicatu futu-
ra sit apud illos, quibus ex Scriptoris nomine
criptis pretium statuere, aut siquid Authoris no-
ine non insignitum in lucem exeat, tanquam
ugas, & scripta dentata, lectu indigna, da-
nare in more positum est: Non tamen id tan-
ntum faciendum duxi, ut aut memorati in-
ommodi periculum subire, aut, istius farinae
ensores librorum susque deque habens, æquio-
am lectorum studiis atque utilitati deesse, & com-
oda hinc in ipsos redundatura denegare volue-
m.

Istorum autem commodorum primum & ma-
imum est, quod, cum abhinc aliquot seculis S. Li-
rarum interpretatio in dubio posita fuerit, nec
eros earum sensus interpretes & infallibiliter
uere, & se eruisse demonstrare potuerint; unde
ot tantæque inter Christianos pullularunt, ac
iamanum vigent, indiesque novæ pullulant dif-
nsiones contentionesque: nostra hoc in libello
abilita Methodo, atque norma non amplius
a incerto vagari; sed firmo minimique vacil-
anti pede inniti ac progredi cuilibet Divinorū
loquiorum interpreti liceat, adeoque disputatio-
um disceptationumque serra, quæ tam animose
O 3 atque

EPILOGUS.

atque acriter ducitur, auferri, & universo Christianorum orbi tranquillitas atque pax conciliari, & in æternum stabiliri possit.

Alterum est, quod ex hac nostra sententia non tantis, quantis antea, laborabit difficultatibus interpretis munus; cum enim ostenderimus, omnes Scripturarum veritates esse etiam veros sensus, pluresque cuilibet orationi inesse possint, erunt ex iis pluribus aliqui investigatu inventuque faciliores, & magis obvii, quam si unus duntaxat eruendus inesset: minoris enim est negotii ad quædam pervenire, ubi multa sunt, quam ubi unum solummodo existit, id ipsum excogitare. Atque hanc ex nostra sententia S. Literarum interpretationi accedere facilitatem agnoscit ipse Chamier. Panstrat. Cathol. Tom. I. lib. 15. cap. 15. §. 31. his verbis *Si essent (plures sensus literales) hoc videtur facilius fore Scriptura. Nam difficultas Scriptura, si qua est, consistit in vero sensu inveniendò. Solent autem quæ multa sunt, facilius inveniri, quam quæ unica: ut experientia docet in singulis rerum generibus,*

Tertium, quod hæc nostra Methodus compendium interpretationi sufficiat in eo, quod non necesse fuerit super alicujus loci sensu omnium seculorum locorumque, aut omnium sectarum Theologos & Divini Verbi interpretes ac commentatores consulere, illorumque sententias expendere: Sed hac à nobis assignata normâ instructus quilibet proprio Marte & Dei mentem vestigare, eruereque, & ab aliis investigatam, erutamque explorare, & num genuina sit indubie dignoscere poterit. Quo quantum temporis lucratum,

E P I L O G U S.

ratum, quantum laboris ac molestiarum declinatatum eatur, neminem fugiet, qui quam multa, quam magna, in S. Codices elucubrata volumina, Christianorum manibus teruntur, considerare voluerit.

Et hæc quidem tria commoda ipsam respiciunt Interpretationem: nempe ut tutius, ut familiarius, ut compendiosius expediatur: Sequentia autem, quæ etiam tria sunt, alia concernunt, scilicet Literarum depravationem scilicet, varias Lectiones, ac denique Translationem seu versionem. Sed singula perlustremus.

Quartum igitur est, quod nostra hæc interpretandi Methodus, etiam inservire possit deprehendendis Codicum tam Hebræorum, quam Græcorum mutilationibus ac depravationibus, quorum fere nulli, si Viro Clarissimo, istarumque rerum peritissimo credimus, ista contigit felicitas, ut non sinistras malevolorum manus passus fuerit, mendisque quam plurimis contaminatus atque conspurcatus.

Quintum, quod faciat ad variantes S. Scripturæ lectiones explorandas, & quænam spurix, quænam genuinæ sint dignoscendas, quarum uberrima est in utriusque Fœderis libris seges, adeo ut in Veteri tantam esse earum copiam & confusionem, ut difficile sit veras à falsis dignoscere, ipsos Rabbinos fateri; & si quis omnes inter se committeret, & excuteret scriptos N. Testamenti codices, quot verba totidem penè esse inventurum discrepantias, apertis verbis dicere non vereatur idem ille Vir in omni istius Doctrinæ & literarum genere longe versatissimus.

EPILOGUS.

Sextum denique atque ultimum est, quod non-nihil momenti habeat ad falsas S. Librorum, aut ex vitiatis textibus, aut spuris lectionibus adornatas translationes depræhendendas iis, qui Linguarum Originalium sunt ignari, easque addiscendi occasione carent. Hujusmodi autem esse posse, imo vero esse versiones, hinc inde in plurimis observati comprobant lapsus.

Atque hæc tria commoda eodem nituntur fundamento, eodemque modo ex nostra interpretandi profluunt norma. Cum enim nihil non veritati consonum in Scripturis contineatur, nostraque Methodo illa indubie erui, erutamque esse demonstrari queat, eadem quoque omnis corruptus textus, spuria lectio, aut mala tralatio, quæ falsum docuerit detegatur, ac istius notæ esse deprehendatur atque arguetur: adeoque omne, quod hinc portenditur, in falsitatem incidendi, eamque pro veritate arripiendi aut accipiendi amovebitur periculum: quod omnibus aliis interpretibus impendet, & subterfugere deest facultas, quamdiu Lydio lapide destituuntur, quo quæ loca sincera, quæ depravata sint, certo explorare; quæ germanæ, quæ spuria sint Lectiones, indubie distinguere; & quæ translationes rectæ, quænam perversæ sint, ac malæ infallibiliter dignoscere queant, quem undenam sibi comparabunt, nos cogitatione assequi non posse fatemur.

Hæc vero sunt, quæ animum meum ab hujus Scripti suppressione ad impressionem, editionemque flexerunt, ac, quando simul cum duobus recensitis incommodis justæ mei judicii stateræ appenderentur, attentoque examine expenderen-

E P I L O G U S.

erentur, longe præponderarunt. Vnde, quam
 omnium sese idonea obtulit occasio, me operi ac-
 cessi, eique quemadmodum nunc orbi literario
 proponitur, extremam adhibui manum. Et quam-
 vis, præter bina illa memorata incommoda, aliud,
 nisi exiguæ forsan molis, minime me præterierit,
 sæpe per plurimos, & quidem præcipue Theolo-
 gos adversus me, meamque sententiam atque exer-
 citationem insurrecturos, stylumque stricturos,
 cibiscum, nisi causæ meæ deesse velim, mihi con-
 cediendum & disputationis serra reciprocanda
 erat? Nunquam tamen id tantum in me potuit, ut
 vel unquam de non edendo hoc scripto in cogita-
 tionem inciderim, multo minus apud me consilium
 habuerim.

Si enim quispiam nostro huic tractatulo evol-
 vendo aliquas horas impendere, & quæ in eo per-
 scripta reperiet, iudicii sui trutina examinare di-
 gnatus fuerit, ac nostræ sententiæ demonstrationem
 falso superstructam esse fundamento, aut ex veris
 principiis perperam ac male esse deductam; vel ab
 insultibus criminibusque, quibus impeti ab aliis
 possit, non ut oportet, defendi, ac tectum teneri; vel
 dissidentium sententias uspiam non bene oppu-
 gnari ac refutari, eorumque argumenta non recte
 dilui ac solvi, certo deprehenderit, ac publico scri-
 pto solide ostenderit; huic & nos publico etiam
 scripto, post ingenuam nostri lapsus confessionem,
 singulares agemus gratias, quod & nobis nostra er-
 rata detegere, & ne iisdem implicarentur se-
 ducerenturque, alios impedire operæ pretium
 fluxerit, nihil carius, nihil antiquius haben-
 tes impensiusque exoptantes, quam veritatem

E P I L O G U S.

doceri, & in rectam viam, si ab ea deflexerimus, reduci.

Quod si vero quis alius, nostram mentem nondum recte assecutus, talia in medium produxerit, talesque moverit difficultates, quæ & ipsi morari, & aliis obicem ponere possent, quo minus omni ex parte nostræ Demonstrationis veritate atque evidentia intelligeretur, aut sententiæ nostræ à contortis in eam objectionum telis plenius vindicatio perspiceretur, aut aliarum à nostra dissentientium opinionum adornata refutatio perciperetur, ac sic in eam manibus pedibusque iretur, omnes illico istos illis scrupulos eximere, istasque almae Veritatis luci officientes nebulas discutere pro virili parte conabimur, tempus nostrum & quicquid nostri est, optime collocatum reputantes, si proximo in veritate, & quidem tantum momenti, assequenda, faciem aliquo modo præluxerimus, atque opem aliquam attulerimus.

At si quis denique, suæ à puero vel magistris instillatæ, aut cæco impetu devoratæ opinioni, tanquam stipiti, affixus, ac idcirco, quicquid ab eâ discrepat illico falsum suoque odio ac repudio dignum, antequam inspexerit, existimans, in nos irruat, nostramque sententiam atque exercitationem, quam solidis argumentis ac rationibus infirmare nequit, stolidis commentis, & cavillationibus arrodatur, & in Authorem convitiis calumniisque debacchetur: Vel multa S. Scriptura loca congerat, atque accumulat, ex iisque, sine veri sensus educatione ac demonstratione, copiosam instruxerit aciem, & nostræ sententiæ, sine invasione atque oppugnatione, opponat, quem
admo

EPILOGUS.

modum id quibusdam Theologis solennæ est: hic & similibus aliquid reponere non dignabitur; neque enim mihi, unice hoc scripto Veritatis eruendæ student, cum convitiatore convitiis certare, ac digladiari, eique resorbendam calumniam (aliam enim non meretur reversionem) regerere non libet, utpote cujus animus semper alienissimus fuit ab intemperie illa triviali & scoptica, qua, tanquam effrænata rabie arrepti, multi scriptores verbis asperrimis atque verbosissimis, tanquam verberibus & morsibus, se vicem excipiunt atque dilacerant, & calamos suos, quæ (ut ait egregius hujus seculi Philosophus) humanitatis instrumenta esse debebant, velut inspidæ gladiorum acuunt, quibus alter in alterius vitam petulantissime insultet ac grassetur. Præterea nec mihi tantum suppetit otii, ut illud, quod totum studiis & veritati indagandæ consecravi, vel villatori, vel nugacissimo Scripturæ locorum accumulatore respondendo impendere, ac sic turpiter prodigere velim; cum hac in controversia decidenda nihil lucis atque opis talia subministrare queant, utpote in qua de horum sensus investigandi atque inveniendi norma disceptatur, atque disputatur. Quare in antecessum sciat unusquisque, in cuius manus hæc nostra pervenerit exercitatio, si adversus illam in lucem prodeant scripta quædam qualia non pauca forsitan sunt proditura) quibus nihil videat reponi responsi, me omnia ista instar arinæ, aut potius fursuris existimare.

Atque adeo etiam præmonitum, rogatumque volo quemlibet, qui adversus me scribere, meamque sententiam exercitationemque impugnare sataget, ut
rem

E P I L O G U S .

rem ipsam aggrediatur, & ab omni cavillatione atque calumnia abstineat ac sibi temperet, si aliqui à me suo scripto cupiat rescriptum iri; Ac præter ea, quo distinctius omnia expediantur, ne hanc nostram de Norma S. Literas interpretandi Quæstionem cum illa de Judice controversiarum Theologicarum, aut alia, si qua forsan huic affinis occurrat confundat neque commisceat, ut apud Theologos fieri consuevit; sed accurate separet atque discriminet, & primam tantum, reliquas omnes missas faciendo, sibi ventilandam atque executiendam in manus sumat. Quæ si præstiterit fidem meam vicissim obstringo, me ipsum similem in modum humaniter ac benigne excepturum, & motis ab ipso dubiis difficultaribusque, quoad vires sufficienti meæ, satisfacturum, sperans atque confidens, imo nullus dubitans, quin tandem mecum veritatem sit consecutus, illique manus dans arenâ cessurus.

Hoc vero ut facilius feliciusque succedat, nec non quicquid scrupuli, quod ad contradicendum viam aperire posset, quantum quidem in nobis positum est, præveniatur; unum, & quidem, nostro iudicio, satis magnæ molis amovere studebimus, firmiter persuasi, eo sublato, reliqua omnia fore plana atque expedita. Est autem ille, quod, si eo, quo statuimus, modo Philosophia sit S. Literas interpretandi norma, ipsæ S. Literæ inutiles, & frustra exaratae atque ad nos transmissæ videantur. Cum enim omnium Scripturæ sensuum, qui ope Philosophiæ eruendi atque explorandi sunt, veritates ante, quam eruantur atque explorentur, perspectæ esse debeant; quid opus erit, Scripturam

E P I L O G U S.

in adire, eamque consulere, ut illæ ex ea hauriantur atque perdiscantur, aut eam illis explicare que exponere, cum istis explicationibus illæ, in cognitæ, non magis cognoscantur, nec etiam confirmantur? Quandoquidem igitur hoc modo nec veritati docendæ, nec firmandæ inserviat scriptura, nullius etiam usus esse videtur, quod tamen unanimi Christianarum omnium locorum atque seculorum Ecclesiarum refragatur consensui, quæ uno ore omnes, summam ejus esse atque maximam utilitatem, continuo prædicarunt, atque pronunciarunt.

Nodus autem hic ut commode solvatur, atque dilucide explicetur, altius repetendum totum hoc negotium putamus. Omnia vocabula dupliciter considerari queunt, vel absolute vel respective. Absolute cum considerantur iterum duplicia sunt, vel quatenus voce efferuntur, vel quatenus scribuntur. Quatenus efferuntur, sunt soni vocesque ore prolatae; & in aere productæ: quatenus vero scribuntur, characteres & notæ in charta aliave materia exaratae atque depictæ: utroque modo entia realia dici possunt. Respective vero spectantur, quando non tam hæc eorum natura, quam respectus & relatio attenditur, quæ in eo posita est, quod aliarum rerum sint signa, & quidem non naturalia, ut vocant, quæ aliquem cum signato in ipsa natura habent connexum: Sed arbitraria, quæ ex hominum instituto & beneplacito significant, ut supra cap. 2. diximus. Cumque tota signi essentia non à natura; sed ratione dependeat, erunt eatenus quoque tantum entia rationis: atque adeo cognosci quidem possunt
per

EPILOGUS.

per se sola, quatenus absolute spectantur; at non nisi mediantibus aliis, nempe significatis, quatenus respective, & tanquam signa accipiuntur: cum Relatorum proprietas sit, *esse simul cognitione*. Sic ex. grat. vocabula *homo* & *arbor*, quando tanquam soni ore producti, aut picturæ literis adornatæ considerantur, per se intelligi possunt; sed quando tanquam signa conceptuum aut rerum, quæ istis nominibus denotantur, spectantur, sine istis sciri nequeunt. Cumque cognitio absolute prior sit, quam respectivi, conceptus aut res, & vox absolute spectata, cogniti esse debent, antequam hæc tanquam signum, & illi tanquam signata cognosci queunt. Prius enim novimus *hominem* aut *arborem*, & hæc vocabula per se; & postea constituimus inter nos, hæc vocabula istos conceptus aut res significatura, aut jam significare ab aliis constitutum esse discimus. Quoniam vero multiplex apud Philosophos occurrit cognitio, intellectualis, sensualis, vel alia rudior, si qua est, non necesse est, illam de qua heic sermo habetur, esse accuratam & intellectualem, quamvis esse possit; sed sufficit sensualis, aut alia minor, si qua reperitur. Neque enim ut sciam, quid voce *homo* aut *arbor* denotetur, illorum intrinseca natura mihi esse perspecta debet; sed satis est vel semel vel aliquoties me illos vidisse, aut alio sensu accepisse, vel alio modo ad eorum aliqualem cognitionem pervenisse, quemadmodum id cuilibet notum. Ex quibus omnibus, ut & quod vocabula nullam analogiam, nihilque conceptuum rerumve significatarum in se contineant, haud difficile colligere est, quantum menti in
rerum

EPILOGUS.

rem cognitione adipiscenda opis præstare
quint. Primo enim nulla vocabula, si seorsim
tantur, eorumque ignoretur significatio, un-
quod rerum, quas denotant, ideas in intellectu
reducere poterunt. Nam quamvis centies &
amplius audias, vel legas voces has, *Deus* &
Omniscientia, nequaquam eo in Dei vel Omniscien-
tæ cognitionem deducaris. Deinde etiam, quam-
vis conjunctim in oratione proponuntur, re-
rumque quas designant, aliquam sensualem ru-
dimentum habemus cognitionem, nullo tamen
modo intellectualem gignere valent: neque enim
hic procreandæ sufficit illa, aut si qua infra eam
posita est. Sic ex. grat. si in hanc enunciationem
Deus est omniscius, incidat quis, qui rudi duntaxat
cognitione, non vero accurate noverit, quid
Deus & *omniscientia* sint, non assequetur inde
veram intellectualemque hujus integræ senten-
tiæ, ita ut mente clare distincteque percipiat,
Deum esse omniscium. Denique quantumvis cla-
ris distinctasque rerum vocibus significatarum,
ex. grat. *Dei* & *Omniscientiæ* menti repræsentatas
videamus ideas, nondum tamen hæc oratio, *Deus*
est omniscius, si legatur vel audiatur, causa poterit
esse per se, quod, ut oportet, intelligas, Deum
esse omniscium, sed tantum occasionalis, impul-
siva, aut aliqua similis. Neque enim illæ voces
vera causalitate efficere queunt, ut certo evi-
denterque perspectum habeat quis, Omni-
scientiam ad Dei naturam pertinere: sed tan-
tum sunt occasio vel incitamentum, quo intel-
lectus erigitur ac inducitur, ut ideas *Dei* &
Omniscientiæ attentius contempletur, ac inter
se

E P I L O G U S.

se conferat, ac sic hanc in illa necessario includere deprehendat.

Jam vero quoniam omnes libri ex orationibus inter se connexis copulatisque constant atque conflantur, evidentissime consequitur, summam maximamque, quam rebus vere accurateque cognoscendis, intelligendisque præbere; queunt utilitatem, in eo solo consistere, quod Lectori cogitationem injiciant, eumque excitent ad ideas, quæ jam rerum in mente efformatas habet claras atque distinctas, quæque in illis libris vocabulis denotantur, contemplandas, inter se comparandas ac, num una alteri includatur aut connexa sit, examinandas: nulla vero ratione intellectum in veram rerum cognitionem ex aut per se posse deducere; multo minus menti ideas claras distinctasque, si antea infusæ, inditæque non fuerint, indere, aut infundere, aut imprimere, aut alio aliquo modo ingenerare.

His prælibatis, ad supra motam difficultatem amovendam dicimus, S. Scripturam, quoniam cum aliis libris in eo, quod ex orationibus componatur, convenit, etiam cum iisdem in veritate docenda convenire debere: atque adeo tantum conducere ad lectores suos excitandos compellendosque, ut de rebus, de quibus in illa sermo fit, cogitent, in illas inquirent, & num ita, quemadmodum proponitur, cum iis comparatum sit, examinent. Quod ut præstent, Philosophia, & quicquid jam cognitum atque perspectum habent in subsidium vocandum, quo, quæ prædicatum subiecto conveniat, perspiciatur, enunciationis veritas eruatur, & simul verus sensus eliciatur atque educatur.

E P I L O G U S.

arr. Vnde liquet veritatem non semper, in
Scripturæ per Philosophiam interpretatione,
verum præcedere debere: adeoque minime su-
pervacaneum esse, Scripturam adire atque consu-
leri; non quidem ut illa veritatem aut per se
mentibus nostris ingeneret, aut clariorem distin-
ctioremque reddat, aut magis firmam faciat: sed
ut quemadmodum diximus, occasionem mate-
riamque cogitandi suggerat, & quidem de talibus,
de quibus forsitan alias nunquam cogitasset.
Eorum etiam summam hominum beatitatem
conducunt, adeoque illis præ cæteris omni-
um conducentium; non autem veritatis docendæ
relectu ejus utilitas, & maxima, & aliorum
librorum utilitati longe anteponenda est: quem-
admodum passim omnium librorum utilitas pro
magno, de quibus agunt, præstantia aut vilitate
magis aut parvi ducitur atque æstimatur.

Atque ex his etiam luce meridiana clarius appa-
ret, quam longe à veri tramite deflectant, ac mi-
serè errent illi Theologi, qui ex solarum S. Li-
brarum lectione, sine ulla alia rerum considera-
tione atque contemplatione, solidam SS. Theo-
logiæ notitiam hauriri posse, sibi persuaserunt, at-
que aliis persuadent, solamque adeo ejus lectio-
nem commendantes, à Philosophiæ, aliarumque
generarum disciplinarum studio abducunt atque
deterrant: Cum sine his ne unius quidem rei per-
fecta scientia inde addisci, aut idea clara ac distin-
cti acquiri: imo falsa ac perversa sola ejus lectio-
nem corrigi queat; tum enim omnes, qui S. Codi-
cis lætitant, eosdem de rebus, quæ in illis per-
tractantur, deberent habere conceptus. Quod
P cum

EPILOGUS.

cum non fiat, alia, quæ confici possit, via tenenda atque terenda erit; serua nempe adhibita præjudiciorum abdicatione, & attenta rerum ipsarum contemplatione, ac ex his emergente vera earundem cognitione, quæ Philosophia est.

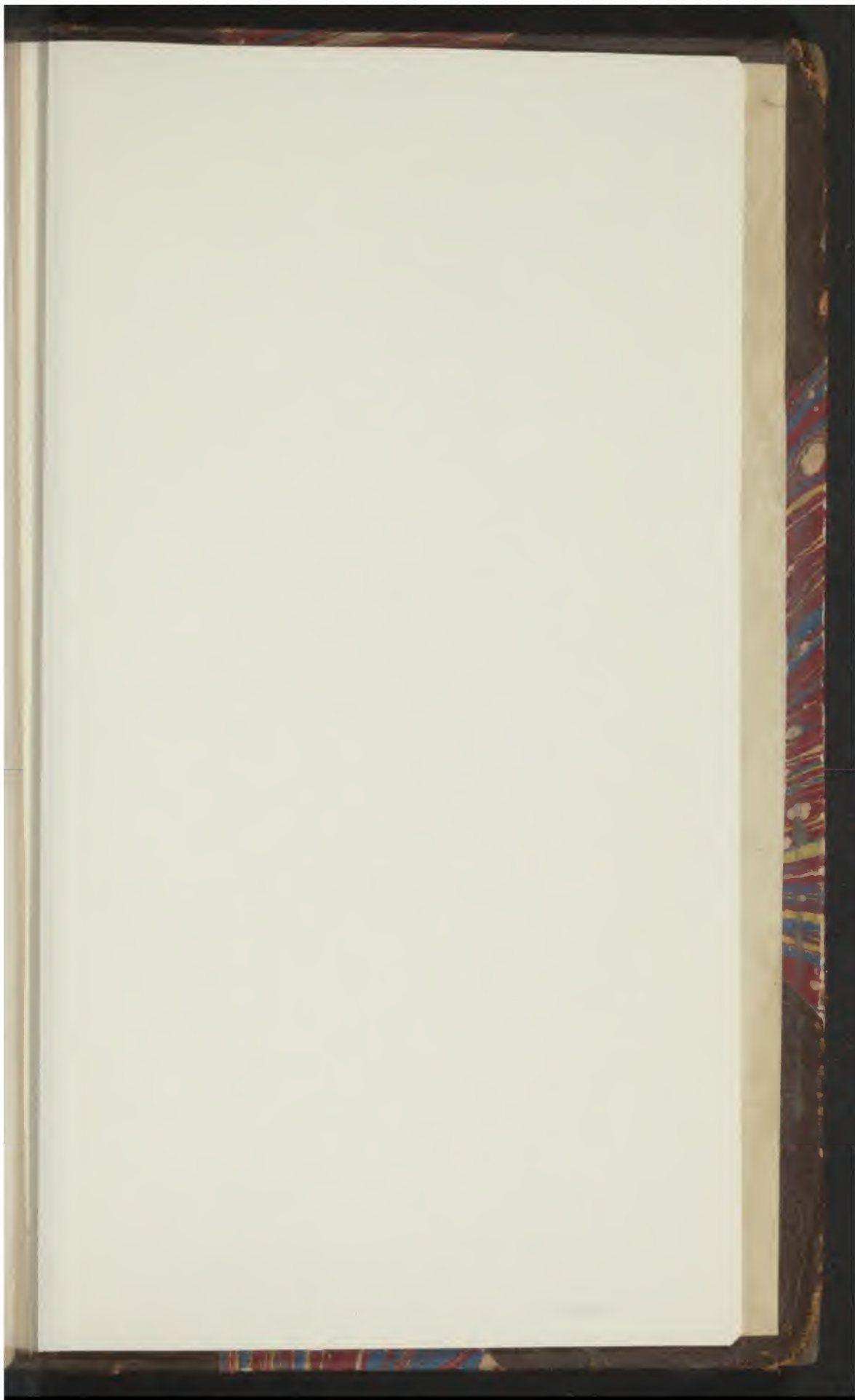
Quocirca omnes, qui Theologiæ operam navant, quique nostræ sententiæ assequantur amplectenturque veritatem (neque enim omnes tam obcæcatos, ut nulli ejus lux sit affulsura, aut tam obstinatos, ut nullum ad suas partes pertractura sit, credimus) monitos regatosque volumus ut ad veram sibi, si nondum ea imbuti sunt, comparandam Philosophiam, eaque auspice & duce rejectis præjudiciis dogmatibusque in Theologia sine certo inconcussoque fundamento admissis, ac nova reperiunda ac stabilienda, aut vetera vera confirmanda ac demonstranda omnes ingenii intendant nervos, omnia sua dirigant studia.

Et quamvis admodum brevi angustoque conclusa adhuc sit ambitu, adeoque non multa huius facientia sufficere queat, cum apud veteres, si Mathematicos excipias, Philosophos nihil fere solidè evidentèque demonstrati occurrat; & à recentioribus id genus pauca tantum excogitata atque reperta sint: Satius tamen meliusque censemus pauca vera certo cognoscere, quàm multa falsa atque dubia, tanquam vera atque certa, & sibi persuadere, & aliis obtrudere. Quibus adde, quod non levis arrideat spes, Philosophiæ pomeria his temporibus, quibus maximus ille ejus instaurator atque propagator Renuatus Des Cartes orb.

E P I L O G U S.

ori literario facem præluxit, suoque præivit
templo, ab aliis, qui ipsius vestigiis insistere
rent, longe lateque extentum iri; ac talia de
Deo, Anima rationali, summa hominis felicitate,
Sed genus aliis ad vitæ æternæ acquisitionem
tractantibus, in lucem protractum, quæ utram-
que in Scripturis interpretandis paginam absol-
vit, ac viam sternent parabantque planam,
que rectam, qua Christi Ecclesia, hæctenus di-
uisa atque continuis divulsa dissidiis, in amici-
tiam suaviter coeat ac confluat, cujus arctissi-
mis dulcissimisque astricta vinculis, in posterum
vita atque unanimis his in terris vigeat, floreat,
et crescat, nec non in sinum suum alienas adhuc
se gentes pertrahat & alliciat, ac tandem in
celis beata triumphet.

F I N I S.

76-1226